

TAMPEREEN YLIOPISTO

Veera Komulainen

VANKILALAPSET

Äitejään vankeuteen seuranneet lapset

Hämeenlinnan naisvankilassa

vuosina 1881–1926

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Historian pro gradu -tutkielma

Joulukuu 2011

Sisällysluettelo

1	Johdanto.....	1
1.1	Tutkimuskysymys.....	3
1.2	Tutkimuksen metodit	4
1.3	Lähteet sekä aikaisempi tutkimus.....	7
1.4	Tutkimuksen rakenne.....	11
2	Katsaus vankeinhoidon historiaan.....	13
2.1	Euroopan uudet tuulet puhaltavat.....	13
2.2	Vankeinhoidon kehitys Suomessa– Naisille ja lapsille oma "linna"	15
3	Äidin mukana vankilaan.....	20
3.1	Lapsena vankilassa	20
3.2	Äidit vankilassa	26
3.3	Lapsiluvut ja vankimäärät Hämeenlinnan naisvankilassa	28
3.4	Kuritusluonevangin vai työvangin lapsi?.....	33
4	Vankila lasten elinympäristönä.....	36
4.1	Lasten tilat.....	36
4.2	Huoneiden kunto	40
4.3	Lasten terveys.....	44
4.4	Lasten hoito.....	47
4.5	Vankilahenkilökunnan suhtautuminen vankilalapsiin.....	50
4.6	Äidin näkökulma	53
4.6.1	Vankiäidit vankiyhteisössä.....	53
4.6.2	Huoli lapsesta	56
5	Pois vankilasta.....	62
5.1	Lasten liikkuvuus.....	62
5.2	Kotiin, sukulaisiin ja turvakoteihin	64
5.2.1	Turvattomat lapset	65
5.2.2	Apua turvattomille	67
5.2.3	Hoitokoti vankilalapsille	68
5.2.4	Lasten määrä ja hoito asyylissa	72
5.2.5	Taistelu asyylin olemassaolosta.....	77

5.3	" Yksi sadoista"	79
6	Päätelmät.....	82
	Lähteet.....	88
	Liitteet	97

Tiivistelmä

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö/ Historia

KOMULAINEN VEERA:

Pro gradu -tutkielma, VANKILALAPSET – Äitejään vankeuteen seuranneet lapset Hämeenlinnan naisvankilassa vuosina 1881–1926.

Joulukuu 2011

Tutkielmassa tarkastelun kohteena olivat Hämeenlinnan naisvankilaan äitiensä mukana tulleet lapset. Tutkimuksessa selvitettiin vankilassa eläneiden lasten lukumäärät, heidän vankilassa käyttämänsä tilat, lasten terveys sekä lasten hoito maamme ainoassa pelkästään naisrikellisille tarkoitettuun kuritushuoneeseen vuosina 1881–1926. Tutkimuksessa kiinnitettiin huomiota myös vankiäitien oloihin ja asemaan vankilassa sekä äitien suhtautumiseen lasten vankilassaoloon. Myös lasten poistuminen vankilasta nousi tutkimuksen kohteeksi: mihin, milloin ja miten lapset vankilasta lähtivät. Tarkoituksena oli vastata kysymykseen: millaisiksi lasten asema ja olot muodostuivat Hämeenlinnan naisvankilassa ja heidän sieltä pois lähtiessä?

Aiheen tutkimattomuuden vuoksi tutkimuksessa käytettiin kvantitatiivista tutkimusotetta, jonka avulla saatiin selville esimerkiksi vankilaan tulleiden lasten lukumäärät. Kvalitatiivista tutkimusperinnettä edustavat taas muun muassa vankilan lääkärin, vankilan saarnaajan sekä vankiäitien kertomuksien kautta tehdyt päätelmät lasten oloista ja asemasta vankilayhteisössä. Tutkimuksen päälähteinä toimivat naisvankilan päiväkirjat, vuosikertomukset, vankilan saarnaajan päiväkirja sekä piirilääkäri Albert Palmbergin tekemä selvitys vankilan terveydellisistä olosuhteista. Turvattomien lasten kasvatusyhdistyksen keskuskomitean arkiston aineistoja käytettiin, kun vastattiin kysymykseen lasten vankilasta sijoittamisesta.

Vankilaan äitejään seuranneet lapset muodostuivat pysyväksi ilmiöksi 1800- ja 1900-lukujen vankeinhoidon piirissä. Hämeenlinnan naisvankilassa oli lapsia vankien mukana jokaisena vankilan toimintavuotena. Keskimäärin vankilaan saapui äitiensä mukana vuosittain 11 lasta. Heitä myös poistui vankilasta keskimäärin 12 vuodessa. Näin ollen lasten liikkuvuus vankilaan ja sieltä pois oli lähes tasapainossa, jolloin suuria lapsimääriä ei kertynyt vankilaan kuin muutamina harvoina vuosina. Vilkaampaa lasten liikkuvuus oli maamme muissa vankiloissa, mikä johtui vankiloiden eri käyttötarkoituksista. Lääninvankiloissa, joissa säilytettiin tutkintavankeja tai lyhyen tuomion saaneita, mukaan otetut lapset viettivät huomattavasti lyhyemmän aikaa kuin Hämeenlinnan naisvankilassa, jossa suorittivat tuomiotaan pidempiaikaisen rangaistuksen saaneet vangit. Näin ollen Hämeenlinnan naisvankilan ottaminen tutkimuksen kohteeksi osoittautui hyvin relevantiksi, sillä lasten vankilassaoloon oli reagoitava siellä aivan eri tavalla kuin lääninvankiloissa.

Naisvankilassa lasten määrä oli korkeimmillaan vuonna 1908, jolloin murien sisäpuolella eli yhtä aikaa 18 lasta. Jos tätä lukua verrataan toisen maailmasodan jälkeisiin lapsilukuihin, jolloin vankilassa oli hoidettavana yhtäaikaista jopa 45 lasta, oli lapsiluvut naisvankilan itsenäisenä toimintakautena pieniä. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta lapsi- ja naisvankiluvut kehittyivät Hämeenlinnan naisvankilassa samansuuntaisesti. Kun vankeja oli paljon, oli myös lapsia paljon. Tilat vankilassa riittivät suurimmaksi osaksi hyvin, mutta 1890-luvulla vankimäärän ollessa suurimmillaan, kärsittiin naisvankilassa ajoittaisesta tilanpuutteesta.

Lapsille oli varattu vankilan vanhan linnan puolelta kaksi huonetta, joissa he asuivat yhdessä äitiensä kanssa. Suurien vankimäärien vuosina 1890-luvulla, jolloin myös lapsia oli vankilassa tarkastelujaksoon suhteutettuna paljon, vankilaan muodostettiin väliaikaisesti kolmas huone lapsia varten. Lasten olo vankilassa huomioitiin, sillä heille varatut huoneet olivat vankilan muita huoneita väljemmin asuttuja ja paremmin lämmitettyjä. Lapsia varten huoneissa oli myös kehdot. Lasten hoidosta vankilassa vastasivat äidit vanki -tai vartijahoitajattarien avustuksella. Työntekoon vankilassa osallistuivat kaikki vankilan vangit, jolloin lapsista huolehtiminen tapahtui vankilan töiden ohella. Mahdollista oli myös, että osan ajasta lapsista huolehtivat tehtävään määrättyt hoitajattaret.

Suurin osa lapsista lähti vankilasta äitinsä mukana tämän tuomion päättyessä. Kuitenkin vajaa viidennes lapsista sijoitettiin vankilasta äidin jäädessä vielä suorittamaan tuomiotaan. Sijoitukset kohdistuivat vuosina 1881–1905 Hämeenlinnassa sijainneeseen lasten asyyliin eli hoitokotiin, joka oli perustettu naisvankien lapsia varten. Vuoden 1905 jälkeen, kun hoitolaitos oli lopettanut toimintansa, lapset sijoitettiin vankilasta pääasiassa omiin kotiseurakuntiinsa ja joissakin tapauksissa muualla sijaitseviin turvakoteihin.

Lapset vankilassa olivat jatkuva ilmiö, minkä vuoksi lasten vankilassaoloaikaan oli kiinnitettävä huomioita. Tämä tutkimus osoittaa, että naisvankilassa vuosisatojen vaihteessa äitiensä mukana olleet lapset eivät olleet muurien sisäpuolella niin näkymättömiä kuin aikaisemmin on annettu olettaa. Lasten olosta vankilassa on jäänyt jälkiä aineistoihin, jotka ovat alun perin palvelleet aivan muita tarkoituksia. Näitä jälkiä seuraamalla on pystytty hahmottamaan vuosina 1881–1926 toiminut Hämeenlinnan naisvankila myös lasten elinympäristönä.

Asiasanat: naisvankila, lapset, vankiäidit, vankeinhoito, Hämeen linna.

1 Johdanto

*"Itsellinen Wilhelmiina kirjattiin saapuneeksi Hämeenlinnan naisvankilaan 6.12.1887. Irtolaisuudesta ja varkaudesta tuomittu 27-vuotias nainen ei saapunut vankilaan yksin, vaan mukanaan hänellä oli kymmenen kuukauden ikäinen tyttövauva Rauha. Tyttö, joka oli syntynyt samaisen vuoden helmikuussa, tuli täyttämään ensimmäisen ikävuotensa vankilan muurien sisäpuolella."*¹

Lapsen elämä muuttuu, kun äiti tai isä joutuu vankilaan. Suurin osa vankien lapsista jää muurin ulkopuolelle, mutta muutama lapsi elää varhaislapsuuttaan vankilassa.² Näin kirjoitettiin kolmen vuoden takaisessa Aamulehden uutisessa, joka kertoi äitejensä vankilaan seuranneista lapsista. Lasten pitäminen vankilassa ei ole uusi ja tänä päivänä luotu käytäntö, vaan vankeinhoidon historiasta löytyy jo yli sadan vuoden takaa kertomuksia lapsista, jotka ovat seuranneet äitejensä vankilaan. Tästä esimerkkinä on yllä oleva Wilhelmiinan ja Rauhan tapaus. Myös 1800-luvulla äitejään vankeuteen seuranneet pienet lapset viettivät ensimmäisiä ikävuosiaan vankilan muurien sisäpuolella.

Lapsen asema vankilassa on aina viime vuosikymmeniin asti jäänyt hyvin vähälle huomiolle. Vuonna 2005 YK:n julkaisemassa raportissa *"Babies and Small Children Residing in Prisons"* todetaan, että äitejään vankiloihin seuranneet lapset ovat olleet vankeinhoidon piirissä lähes

---

¹ Naisvankilan päiväkirja 6.12.1887, kansio Ab:2. HKTvA. HMA; Hml kaupunkisrk 141, syntyneet ja kastetut, kortin nro 541. HMA.

² Leiniö Terhi, " Vankilassa elää joka vuosi muutama pikkulapsi." Aamulehti 3.5.2008.

näkymättömiä. Heistä ei tallenneta systemaattisesti tietoja, ei ole olemassa sovittuja toimintatapoja siitä, miten lasten asiat vankilassa hoidetaan eikä tila- ja toimintajärjestelyissä ole otettu lapsia riittävästi huomioon. Äitejään vankiloihin seuranneiden lasten oikeuksiin ja etuihin ei ole kiinnitetty huomiota, sillä pienillä lapsilla³ ei ole mahdollisuutta ilmaista näkökulmiaan ja toiveitaan.⁴

Suomessa vankiloiden äiti-lapsi-osastot on keskitetty Hämeenlinnan ja Vanajan vankiloihin. Vuoteen 2010 saakka Hämeenlinnan suljetussa vankilassa toimi kuusipaikkainen äiti-lapsi-osasto ja Vanajan avovankilassa viisi paikkaa oli varattu äideille lapsineen.⁵ Sen jälkeen kun Vanajan avovankilaan vuonna 2010 perustettiin Suomen vankiloiden ensimmäinen perheosasto, korvautuivat edellä mainitut osastot yhdellä perheosastolla. Perusajatuksena onkin, että kaikki vankeusvankivanhemmat lapsineen ovat sijoitettuina Vanajan avovankilassa. Vankilan perheosaston avaaminen oli seurausta esillä olleeseen keskusteluun vankilalasten oloista ja oikeuksista.⁶ Esimerkiksi vuonna 2009 Helsingin Sanomat uutisoi Hämeenlinnan paljusellilapsista seuraavaan tapaan: pienet lapset viettivät elämänsä ensimmäiset kuukaudet lukituissa tiloissa, joissa heidän äitinsä tekivät tarpeensa ämpäreihin. Oikeusministeri Tuija Brax lupasi tuolloin, että tämä Suomen häpeäpilkuista ehkä järkyttävin tulee poistumaan ja että tarkoitus on viimeinkin tarkastella näitä vankilassa eläviä lapsia lasten oikeuksien näkökulmasta.⁷

Niinpä vuoden 2010 huhtikuussa sosiaali- ja terveysministeriön tiedotteessa esiteltiin uusi järjestelmä, jonka mukaan lapsen vankilaan sijoittamisessa lähtökohtana tulee olla lapsen etu. Alle kahden vuoden ikäisen lapsen sijoittamisesta vankilaan päättää lastensuojeluviranomainen rikosseuraamuslaitoksen edustajia kuultuaan, kun aikaisemmin sijoituspäätöksen tekivät vankilaviranomaiset lastensuojeluviranomaisia kuultuaan. Näin ollen sijoittamisessa noudatetaan

---

³ Yleisesti ottaen vankiloihin äitejään seuranneet lapset ovat vauvaikäisiä oman äidin hoitoa tarvitsevia, mutta monissa maissa kuten esimerkiksi Espanjassa tai Saksassa lapsi on mahdollista pitää äitinsä luona vankilassa jopa kuuteen ikävuoteen saakka. Ks. Enroos 2008, 27.

⁴ Enroos 2008, 27, 31–32.

⁵ Enroos 2008, 27.

⁶ Sosiaali- ja terveysministeriön tiedote 119/2010, ”Suomen vankiloiden ensimmäinen perheosasto avattiin Hämeenlinnassa, lähtökohtana lapsen etu”.

⁷ Markkanen, Kristiina, ”Brax: Lasten pito paljuselleissä Hämeenlinnassa loppuu 2010.” Helsingin Sanomat 10.9.2009.

---

lastensuojelulakia vankeus- ja tutkintavankeuslain sijasta, jolloin lapsen sijoittaminen vankilaan yhdessä vanhempansa kanssa on lastensuojelun päätös, jonka keskiössä on lapsi.⁸

Suomen vankiloissa on ollut lapsia vanhempiensa mukana jo pitkään. Kuitenkin vasta 2010-luvulla vankilassa varhaislapsuuttaan elävän lapsen oikeuksiin ja asemaan on kiinnitetty toden teolla huomiota ja lapsen edun toteuttamiseksi on päädytty tekemään myös ratkaisuja. Jos tähän tilanteeseen on vankilalasten kohdalla päädytty tänä päivänä, mikä heidän tilanteensa on ollut yli sata vuotta sitten?

1.1 Tutkimuskysymys

Tämän tutkimuksen kohteena on vuonna 1881 perustettu Hämeenlinnan kuritushuone ja työvankila naisille, josta tästä lähin käytän lyhennettyä nimeä Hämeenlinnan naisvankila tekstin helppolukuisuutta edistääkseni. Päättökysymys käsittelee Hämeenlinnan naisvankilaan vankien mukana tulleita lapsia ja heidän oloja vankilaympäristössä. Tutkimuksessa pyritään vastaamaan kysymykseen, millaiseksi lasten asema ja olot vankilaympäristössä vankilan toimintakauden vuosien 1881–1926 välisenä aikana muodostuivat. Vastausta etsitään tutkimalla lasten lukumäärää, lasten asuinympäristöä, elinolosuhteita sekä lastenhoidon järjestämistä vankilassa. Myös lasten vankilassa viettämään aikaan tullaan kiinnittämään huomiota muun muassa tarkastelemalla milloin, miten ja mihin lapset vankilasta sijoitettiin. Tutkimuksessa käsitellään myös vankiäitien asemaa ja oloja tuon ajan vankilayhteisössä niiltä osin kun ne hyödyttävät lasten ja heidän elinolojensa selvittämistä vankilassa. Tämän näkökulman kautta saadaan tietoa siitä, kuinka äidit suhtautuivat vankilaan tulleisiin lapsiinsa: millaisia ajatuksia ja tunteita vankilassa eläneet lapset heissä herättivät.

Vankiäitien tunteiden suhteen tietojen kerääminen osoittautui käyttämieni lähteiden perusteella vaikeaksi, mutta jotakin äitien ajatuksista tuolta ajalta on ollut mahdollista saada selville. Heywood kuvaa teoksessaan *A History of Childhood* tätä niin sanottua sentimentaalista lähestymistapaa toivottamaksi tehtäväksi. Siitä, mitä vanhemmat tunsivat lapsiaan kohtaan menneisyydessä, on

---

⁸ Sosiaali- ja terveysministeriön tiedote 119/2010, ” Suomen vankiloitten ensimmäinen perheosasto avattiin Hämeenlinnassa, lähtökohtana lapsen etu ”.

mahdollista saada tietoa lähinnä päiväkirjoista ja elämäkertoista, joiden kautta historiassa eläneiden ihmisten ajatusten saavuttaminen on hyvin vaikeaa.⁹ Tässä tutkimuksessa on ollut mahdollisuus tutkia äitien tunteja ja ajatuksia toisen käden tiedoin eli vankilan saarnaajan päiväkirjoista, joita on säilynyt noin neljän vuoden ajalta vuosilta 1897–1901. Nämä päiväkirjat antavat pienen pilkahduksen niistä tunnoista, joita vankiäidit kokivat.

Tutkimuksen rajauksen aikaan, vuosina 1881–1926, Hämeenlinnan naisvankila toimi omana hallinnollisena yksikkönään Hämeen linnan tiloissa. Tämän jälkeen se yhdistettiin Hämeen lääninvankilan kanssa Hämeenlinnan keskus- ja lääninvankilaksi.¹⁰ Tutkimus selvittää siis lasten oloja naisvankilan itsenäisen toimintakauden ajalta. Valitsemani ajanjakso muodostaa hedelmällisen tutkimusajankohdan muun muassa siksi, että 1800-luvun puolen välin jälkeen vankeinhoito koki suuria uudistuksia ja muutoksia, joilla tuli olemaan vaikutusta myös naisten ja lasten olojen järjestämiseen vankiloissa. Näistä yksi merkittävä muutos oli juuri ensimmäisen varta vasten naisille tarkoitettun kuritushuoneen perustaminen Hämeenlinnaan. Myös se, että tarkastelun kohteena olleessa vankilassa lapset viettivät äidin rangaistuksen laadusta johtuen pitkiäkin aikoja, tuo mielekkyyttä juuri tämän vankilan tutkimiseen. Tutkimuksen keskeinen havainto onkin juuri tämä naisvankilan lasten vankilassaoloajan pituus verrattuna maamme muiden vankiloiden lapsiin. Koska lapset viettivät naisvankilassa pitkiäkin ajanjaksoja, oli heidän siellä olemiseensa myös jollain tapaa reagoitava. Tämän vuoksi tutkimuskohteen rajaaminen juuri Hämeenlinnan naisvankilaan on perusteltua. Käsillä oleva tutkimus on myös osa laajempaa Hämeenlinnan kaupungin historian tutkimusta, jota Tampereella on tehty jo pitkän aikaa. Tämä tutkimus tuo uutta tietoa vankilalapsia koskevaan tematiikkaan, jonka tutkimiseen ei ole juuri paneuduttu, eikä historiantutkimusta tämän vuoksi tältä osa-alueelta löydy.

1.2 Tutkimuksen metodit

Tutkimuksessa käytetään sekä laadullisia että määrällisiä tutkimusmetodeja. Lasten määrät ja niiden kautta tapahtuva lapsimäärän kehityksen tarkastelu pohjautuu kvantitatiivisen tutkimusmetodiin,

---

⁹ Heywood 2001, 6.

¹⁰ Ks. esim. Sillanpää 1998, 23.

kun taas äitien ja lasten oloista sekä tuntemuksista esitetyt kuvaukset ja niistä johdetut päätelmät noudattelevat kvalitatiivista tutkimusperinnettä.

Lähestymistapa käsillä olevaan aiheeseen on mikrohistoriallinen. Yksinkertaistettuna mikrohistoria tarkoittaa pienten asioiden tutkimista, jolloin esimerkiksi lähteiden käytössä mikrotason näkökulma on merkinnyt suppeiden aineistojen analyysia ja niin sanottua ”rivien välistä” lukemista.¹¹ Matti Peltonen kirjoittaa tunnettua italialaista mikrohistorioitsijaa Giovanni Leviä mukaillen mikrohistorian keskeisen periaatteen olevan se, että siinä uskotaan mikroskooppisen tarkastelun paljastavan ennen havaitsemattomia ilmiöitä.¹² Historiantutkija Walter Benjaminin sanoin: ”yksittäisen kuvan suurentaminen ei tuo tutkittavasta aiheesta ainoastaan selvemmin esille aiemmin hämäriä yksityiskohtia vaan paljastaa myös kokonaan uusia rakenteellisia muodostelmia”.¹³

Mikrohistoria lähtee liikkeelle poikkeuksellisesta lähdeaineistosta. Käytettävien lähteiden ei tarvitse olla uusia ja ennen tutkimattomia, vaan vanhoja lähteitä voi käyttää uudella tavalla yhdistellen ja niiltä uusia kysymyksiä kysyen. Tässä tutkimuksessa tapahtuu juuri näin. Käytetyt lähteet eivät ole uusia eivätkä koskemattomia, mutta kysymykset, joita niille tässä tutkimuksessa esitän, ovat kysymyksiä, jotka ovat pitkään jääneet kysymättä. Aineistot, jotka on alun perin tehty täysin toisia tarkoituksia palveleviksi, muuttuvat nyt palvelemaan lapsuuden historian ja lasten oikeuksien näkökulmaa vankilayhteisössä. Merkinnät aineistossa eivät ole uusia, niitä vaan ei ole aikaisemmin otettu huomion kohteeksi. Mikrohistorioitsijat siis pyrkivät antamaan puheenvuoron niille, jotka yleensä on suljettu pois historiasta.¹⁴ Tässä tutkimuksessa puheenvuoro annetaan vankilalapsille Suomessa 1800- ja 1900-lukujen taitteessa.

Mikrohistoriallinen lähestymistapa ei sulje pois aiheen lähestymistä myös makrotasolla, vaan tarkoituksena onkin, että mikrotaso toimii makrotason täydentäjänä. Ehkä tunnetuin mikrohistoriallisen lähestymistavan puolestapuhuja Carlo Ginzburg kuvaa mikrohistoriallista lähestymistapaa johtolankametodin kautta. Tämän mukaan tulkinnassa pienten näennäisesti vähäpätöisten vihjeiden avulla pyritään päättämään jotain vihjeiden taustalla olevasta laajemmasta

---

¹¹ Elomaa 2001, 61.

¹² Peltonen 1999, 52.

¹³ Peltonen 1999, 52, 83.

¹⁴ Peltonen 1999, 63, 66.

todellisuudesta.¹⁵ Käyttämäni lähdeaineiston vuoksi tutkimukseni on pitkälle noudattanut tätä johtolankametodia. Pienet merkityksettömiltä tuntuneet vihjeet ovat useaan kertaan auttaneet hahmottamaan, millaiseksi lasten asema ja olot vankilaympäristössä 1800–1900-lukujen vaihteessa muodostuivat. Mikro- ja makrotason ei siis tarvitse olla toisiaan poissulkevia lähestymistapoja, vaan niitä yhdessä käyttäen on mahdollista saada tarkempi ja yksityiskohtaisempi kuva menneisyydestä ja sen tapahtumista. Omassa tutkimuksessani sekoitan myös mikro- ja makrotasot, sillä välillä tutkimuksessa paneudutaan yhteiskuntaa laajemmin koskettaneisiin asioihin, kun taas paikka paikoin tutkimus nostaa esille yhden ihmisen henkilökohtaisen tarinan tai ajatuksen ja sen kytköksen laajempaan kontekstiin.

Tutkimustapa on aluksi selvitysluontoinen, sillä aiheen tutkimattomuuden vuoksi tietyt peruskartoitukset, kuten lasten lukumäärät on ollut selvitettävä ennen kuin varsinaisten syvällisempien analyysien teko aiheesta olisi mielekästä. Syvällisemmän juonteen tutkimuksessani muodostavat yksityiskohtaiset esimerkit naisvangeista ja heidän lapsistaan sekä yhden vankilassa eläneen lapsen tarkemman elämänkulun esittely. Tarkempi paneutuminen yhden lapsen elämään tuo tutkimukseen lisävalaistusta mikrohistoriallisella tasolla, sillä tämän esimerkin kautta on mahdollista seurata, millaisena vankilaelämä avautui yhdelle tietylle lapselle ja minkälaiseksi lapsen elämä muuttui vankilassaolon jälkeen. Tutkimuksessa esitetään erilaisia yksittäisiä esimerkkejä lapsista ja heidän äideistään vankilassa myös siksi, että esimerkkien kautta vankilaolot ovat lukijalle helpommin kuvattavissa ja ymmärrettävissä. Mikrohistoriallisen tutkimusotetta on kuvattu myös käsitteellä "*kertomuksen paluu*",¹⁶ joten tämänkin vuoksi tutkielmassa esitetyt kertomukset sopivat tutkimuksen luonteeseen hyvin.

Tutkielma kiinnittyy vahvasti tutkimuksiin lapsen asemasta yhteiskunnassa, sillä 1800-luvun lopulla lastensuojelullisen tietoisuuden syntyessä lasten etuihin ja oikeuksiin alettiin kiinnittää huomiota aikaisemmasta poikkeavalla tavalla. Pian tämän jälkeen myös ensimmäiset lastensuojelulait alkoivat hahmottua monissa Euroopan maissa.¹⁷ Kun tutkimuksessa on

---

¹⁵ Ginzburg 1996, 74.

¹⁶ Peltonen 1996, 21. Ks. myös Lawrence Stone, *The Revival of Narrative; Reflections on a New Old History*. Past and Present 1979 n:o 85, 3–24. Tässä artikkelissa Stone esitteli termin "*kertomuksen paluu*", jota myös Peltonen artikkelissaan käsittelee.

¹⁷ Hämäläinen 2007, 17; Vuornos 1971, 14.

---

tarkoituksena tarkastella vankilalasten oloja 100 vuoden takaisessa Suomessa ja selvittää millaiseksi heidän asemansa vankilaympäristössä ja sieltä lähdettäessä muodostui, on tarkoituksenmukaista tarkastella vertailukohtana myös vapaudessa elävien lasten oloja.

Tutkielma sijoittuu aikaan, jolloin naisten asema ja heihin kohdistuneet odotukset kokivat muutoksia. Vuosisadan vaihteessa käytiin vilkasta keskustelua seksuaalisuudesta, äitiydestä ja lasten hoidosta. Naisten moraalisen ylemmyyden korostaminen johti 1800-luvun lopulla ajatukseen kaksinaismoraalista, jonka mukaan miehille ja naisille asetettiin täysin erilaiset odotukset moraalien ja sukupuolielämän suhteen. Kaksinaismoraali tuomitsi naisen aviottoman seksuaalisuuden, mutta miehiltä se ei ollut kielletty. Tässä tutkimuksessa suurin osa 1800-luvulla Hämeenlinnan naisvankilassa olleista vangeista kärsi tuomiota lapsenmurhasta. Lapsenmurhasta tuomittujen suuri määrä on aihetta artikkelissaan *Lapsen murha – Avaamaton tarina* käsitelleen Kirsi Pohjola-Vilkunan mukaan nähtävissä naisen aseman kautta. Hän katsoo, että naisten heikon aseman ja kaksinaismoraalin takia naiset olivat melko voimattomia tilanteessa, jossa epäsovivasta suhteesta oli syntynyt lapsi. Naiset olivat umpikujassa, josta oli vaikea päästä pois ja siten pois pääsyn keinoksi muodostui lapsen surmaaminen.¹⁸ Naisen asemassa tapahtuneet muutokset sivuavat tätä tutkimusta, kun tarkastellaan sitä, minkälaisia odotuksia naisiin kohdistui ja minkälaisiin seurauksiin asetetut odotukset saattoivat johtaa.

1.3 Lähteet sekä aikaisempi tutkimus

Tutkimuksen lähteistä suurin osa löytyy Hämeenlinnan maakunta-arkistosta, jossa säilytetään osaa valtionhallinnon vankeinhoitolaitoksen arkistoista. Vankilassa varhaislapsuuttaan eläneistä lapsista ei löydy mitään yhtenäistä kokoelmaa, vaan tiedot lapsista on täytynyt kerätä muun muassa vankilassa pidetyistä päiväkirjoista, vankilan saarnaajan päiväkirjasta sekä vankilan vuosikertomuksista, jotka sisältävät tässä tutkimuksessa paljon käytetyt lääkärin vuosikatsaukset.

Päälähteinä toimivat Hämeenlinnan naisvankilan arkiston päiväkirjat ja vuosikertomukset vuosilta 1881–1926. Arkistot eivät kuitenkaan ole säilyneet täydellisinä ja varsinkin 1800-luvun sarjat ovat puutteellisia. Ilmeistä siis on, että merkittävä määrä arkistoaineistoa on kadonnut tai tuhoutunut.

---

¹⁸ Ks. esim. Ollila 1994, 269; Pohjola-Vilkuna 1995, 115, 117.

Tutkimuksen tarkastelujaksolta puuttuvat päiväkirjat ainoastaan vuosilta 1897–1901 sekä vuosilta 1905–1907. Niiden puuttumista olen pystynyt osittain korvaamaan vuosikertomuksista saamillani tiedoilla. Vuosikertomuksista taas puuttuvat vuodet 1881–1883, jolloin näiltä vuosilta keräämäni tiedot perustuvat ainoastaan vankilan päiväkirjoissa ilmoitettuihin tietoihin. Kaikilta vuosilta kuitenkin löytyi tietoa lapsista, joten tämän tutkimuksen kannalta arkistoaineistoa voidaan päiväkirjojen ja vuosikertomusten kannalta pitää kattavana.

Päälähteenä käytän myös Hämeenlinnan naisvankilan arkistosta löytyvää saarnaajan päiväkirjaa, jota vankilassa alettiin pitää keisarillisen määräyksen takia vuodesta 1897 alkaen. Päiväkirjoja ei löytynyt arkistosta kuin vuoteen 1901 saakka, joten nähtävästi tämän jälkeiset päiväkirjat naisvankilan ajalta ovat kadonneet tai tuhoutuneet, sillä seuraavat pastorin päiväkirjat ovat vasta lääninvankila-ajalta. Tutkimuksen päälähteisiin kuuluu myös olennaisesti Helsingin piirin piirilääkäriin Albert Palmbergin vuosina 1890–1891 tekemä selvitys Hämeenlinnan naisvankilan terveydellisistä oloista. Näistä lähteistä on ollut mahdollista päätellä, millaiset olivat äitejään seuranneiden lasten elinolosuhteet naisvankilassa.

Vankilasta muualle sijoitettuja lapsia koskevaa tietoa olen hankkinut vuosikertomusten ja päiväkirjojen lisäksi Kansallisarkistosta löytyvästä Turvattomien lasten kasvatusyhdistyksen keskuskomitean arkistosta. Hämeenlinnan kaupungin vaivaishoidon johtokunnan pöytäkirjoista kävi nimittäin ilmi, että Hämeenlinnassa toimi vuosina 1881–1905 erillinen vangittujen henkilöiden alaikäisiä lapsia varten perustettu asyyli¹⁹, joka ei ollut kunnan ylläpitämä laitos.²⁰ Tämä hoitolaitos oli Turvattomien lasten kasvatusyhdistyksen Hämeen läänin paikalliskomitean ja Suomen vankeusyhdistyksen Hämeenlinnan haaraosaston ylläpitämä hoitokoti, johon varat saatiin senaatin kasvatusyhdistyksen keskuskomitealle myöntämistä määrärahoista.²¹ Turvattomien lasten kasvatusyhdistyksen keskuskomitean arkistoista hyödyllisimmäksi aineistoksi osoittautuivat tässä tutkimuksessa keskuskomitean pöytäkirjat, erilaiset irralliset muistiot sekä keskuskomitealle

---

¹⁹ Asyyli sanana on monimerkityksinen nimitys, jota käytettiin mm. yleisesti orpokodeista eli orvoille lapsille tarkoitetuista eristetyistä ja suljetuista armeliaisuuslaitoksista. Ks. esim. Vuornos 1971, 13. Elise Lujala määrittelee lastentarhatyöstä käsittelevässä väitöskirjassaan sanan asyyli nuorimpien lasten hoitolaitokseksi sekä turvakodin luonteiseksi lastenhuoltolaitokseksi. Käytännössä niille oli tunnusomaista vain alhaisimpiin yhteiskuntaluokkiin kuuluneiden perheiden lasten kasvattaminen. Ks. Lujala 2007, 64.

²⁰ Vaivaishoitojohtokunnan pöytäkirja 5.8.1893, kansio Cb:2. HLA. HKA.

²¹ Ks. esim. vuoden 1881 pöytäkirjat C:1. TKLY:n KK:n arkisto. KA.

saapuneet asiakirjat. Näistä saapuneista asiakirjoista nimenomaan Hämeen läänin paikalliskomitean vuosikertomukset, joita se lähetti keskuskomitealle vuosina 1881–1904, kertoivat paljon lasten asyylin toiminnasta Hämeenlinnassa. Valitettavasti jokaiselta asyylin toimintavuodelta ei ole säilynyt vuosikertomusta, mutta jäljelle jääneet kertomukset antavat tähän tutkimukseen kattavan kuvan hoitolaitoksen toiminnasta. Näistä on ollut mahdollista ainakin osittain selvittää, minkälaiseen paikkaan lapsia vankilasta lähetettiin.

Aikakauden vankeinhoitoon liittyvää keskustelua on tarkasteltu muun muassa *Suomen Vankeinhoitomiesten yhdistyksen muistoonpanot* -nimisestä lehdestä sekä vankeinhoitoa käsittelevästä *Vankeinhoito*-lehdestä. Näissä julkaisuissa tulevat mainituiksi myös naisvankeja vankilaan seuranneet lapset ja heidän olonsa Suomen vankiloissa. Vankeinhoitoa käsittelevää *Vankeinhoito*-lehteä on julkaistu jo 1800-luvun lopulta lähtien ja *Suomen Vankeinhoitomiesten yhdistyksen muistoonpanoja* on löydettävissä vuosilta 1896–1926.

Tässä vaiheessa tutkimuksen ulkopuolelle jäävät kriminaalihuoltoyhdistyksen arkiston aineistot, joihin sisältyvät muun muassa Suomen vankeusyhdistyksen keskuskomitean pöytäkirjat ja toimintakertomukset. Tästä aineistoista olisi ehkä mahdollista saada lisää tietoa lasten asyylin rahoituksesta ja toiminnasta. Tässä tutkimuksessa tarvittavat tiedot hoitokodin taloudellisesta toiminnasta ovat kuitenkin löydettävissä Turvattomien lasten kasvatusyhdistyksen keskuskomitean arkistosta, joten jätän kriminaalihuoltoyhdistyksen arkiston läpikäymisen mahdollisia jatkotutkimuksia varten. Aineiston rajaamista tutkimuksen ulkopuolelle tukee myös se seikka, että Suomen vankeusyhdistyksen Hämeenlinnan haaraosaston asiakirjat näyttäisivät kadonneen. Kaikkien muiden haaraosastojen paperit löytyvät sen kaupungin maakunta-arkistosta missä haaraosasto sijaitsi, mutta Hämeenlinnan kohdalla näin ei ole. Koska siis juuri Hämeenlinnassa asyyliä ylläpitäneen haaraosaston paperit eivät ole käytettävissä, en koe kriminaalihuoltoyhdistyksen arkiston aineistoa tämän tutkimuksen osalta relevantiksi.

Kuten lähdeaineistojen kuvauksesta voi havaita, on lasten vankilassaoloa koskeva aineisto hyvin hajanainen ja joiltakin osin myös puutteellinen. Tämä johtuu suureksi osaksi siitä, että aineistot, joita tässä tutkimuksessa on käytetty lasten olojen selvittämiseen, on muita tarkoituksena varten kirjoitettu. Tämän vuoksi monet lasten vankilassa oloa koskevat seikat, kuten lasten ikä vankilaan tullessaan, eivät ole mahdollisia tämän tutkimuksen puitteissa selvittää. Tulen palaamaan näihin ongelmakohtiin vielä myöhemmin tutkimuksen edetessä, mutta jo näin aluksi on hyvä huomioda,

---

että käytetyt lähteet on tehty hallinnon tarpeita varten ja sen pääintresseihin ei 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa kuulunut vankilalasten tietojen ylöskirjaaminen.

Historiantutkimusta vankilalapsista on tehty varsin vähän. Tutkimusta vankilassa eläneistä lapsista löytyy muun muassa sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön puolelta, kuten Rosi Enroosin vuonna 2008 ilmestynyt pro gradu -tutkielma *Vankila lapsuudessa – lapset vankilassa. Tutkimus lapsista, joiden elämää äidin vankeus värittää*. Tämä ja vuonna 2001 ilmestynyt Mari Palkokankaan *Leikkiä kaltereiden takana: tapaustutkimus Hämeenlinnan naisvankilan äiti-lapsiosastolta* käsittelevät kuitenkin lapsia ja heidän olojaan tämän päivän vankilayhteisössä. Tutkimukseni aihe on siis ajankohtainen, vaikka historiantutkimuksen kentässä siihen ei ole juuri paneuduttu.

Mielenkiintoinen esitys naisvankien vankilassa mukanaan pitämistä lapsista on Helmi Nuppolan vankeinhoitotutkintoa varten vuonna 1954 tekemä tutkielma *Lapsen pitäminen vankilassa äitinsä mukana*. Valitettavasti tämän tutkielman viittauskäytännössä on paikka paikoin puutteita. Tähän on varmasti osaltaan vaikuttanut työn lähteinä käytetyt haastattelut, joita on tehty Hämeenlinnan keskus -ja lääninvankilan lastenhoitajattarille, huoltovirkailijoille sekä sairaanhoitajattarille. Pidän teosta kuitenkin mainitsemisen arvoisena ja sen tuloksiin tulen tutkimuksessani viittamaan, sillä se on ainoa löytämäni tutkielma, jossa keskitytään 1800-luvun vankilalasten oloihin ja asemaan vankilaympäristössä. Tätä teosta on myös käytetty lähteenä vankeinhoitoa koskevissa yleisesityksissä, joten koen sen mukaan ottamisen välttämättömäksi.

Tutkimuskirjallisuus muodostuu pääosin vankeinhoitoa sekä lapsen asemaa koskevasta kirjallisuudesta. Veikko Virtasen, Raija Kallisen ja Paavo Mustalan teokset vankeinhoidon historiasta ovat osoittautuneet tärkeimmiksi teoksiksi puhuttaessa vankeinhoidon kehityksestä ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Myös Elina Suomisen toimittama teos *Suomen vankeinhoidon historia* ja sen artikkelit ovat auttaneet selkeyttämään vankeinhoidon monimutkaista kehitystä ja hallintoa. Lapsen asemaa koskevan kirjallisuuden kohdalla hedelmällisiksi ovat osoittautuneet Panu Pulman teos *Lastensuojelun historia* sekä Maija Vuornoksen kirjoittama esitys *Lapsen asema Suomessa*. Uudempaa esitystä aiheesta edustaa Juha Hämäläisen teos *Lastensuojelun kehityslinjoja. Tutkimus Suomen lastensuojelun aatepohjasta ja oppihistoriasta*. Lapsuuden historiasta yleisemmällä tasolla on kirjoitettu muun muassa seuraavissa teoksissa Philippe Ariés *A Centuries of Childhood*, Lloyd de Mause *The History of Childhood* sekä Colin Heywood *A History of Childhood*. Näistä uusimmassa *A History of Childhood* Heywood pohjaa käsityksiään lapsuuden

historiasta juuri de Mauseen ja Ariésin ajatuksiin, jolloin Heywoodin teoksen käyttö tässä tutkimuksessa on perusteltua.

Naisen aseman muutoksesta ja siihen kohdistuvista odotuksista 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa on kirjoitettu paljon. Tässä tutkimuksessa aihetta on tarkasteltu muun muassa teoksen *Naisen elämä. Mistä on pienet tytöt tehty, mistä tyttöjen äidit* artikkelien sekä Pohjola-Vilkunan artikkelin *Lapsenmurha– Avaamaton tarina* kautta. Irma Sulkusen artikkelia *Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus* olen hyödyntänyt määriteltäessä naiskuvassa vuosisatojen vaihteessa tapahtunutta muutosta ja Pirjo Markkolan teos *Synti ja siveys* on ollut tärkeässä osassa puhuttaessa turvakotiliikkeestä ja turvattomista lapsista. Myös naisvangeista kirjoitetut historian pro gradu -tutkielmat ovat muodostuneet hyödyllisiksi naisvankien historiaa valottaviksi teoksiksi. Näitä ovat muun muassa vuonna 2005 ilmestynyt Marita Valleniuksen *Epätoivoisten äitien epätoivoinen elämä? Mikrohistoriallinen näkökulma lapsenmurhaajien elämäntulkuihin 1900-luvun alun Varsinais-Suomessa*, Anne Rantalan tutkielma *Alkeisopetus Hämeenlinnan naisvankilassa 1881–1921* sekä Armi Heleniuksen *Naisvangit Suomessa 1800-luvulla- heidän rikoksensa ja sosiaalinen taustansa*. Kuten voi huomata, naisvankeihin ja heidän rikoksiinsa on tutkimuksissa kiinnitetty huomiota useaan eri otteeseen ja eri näkökulmista käsin, mutta vankilassa naisvankien mukana eläneiden lasten asema ja olot on jätetty tutkimusten ulkopuolelle.

Tutkimuskirjallisuutta kootessa törmäsin jatkuvasti siihen, että vankeinhoidosta on kirjoitettu muutamaa pro gradu -tutkielmaa lukuun ottamatta hyvin vähän ja melko kauan aikaa sitten. Tämän vuoksi tutkimuksessa käytetty kirjallisuus vankeinhoidon historian osalta on vanhahkoa. En kuitenkaan koe tätä tutkimuskysymykseeni nähden ongelmaksi, sillä esimerkiksi vankeinhoidosta hyvin perusteellisesti kirjoittaneiden Veikko Virtasen ja Paavo Mustalan teoksia voidaan edelleen pitää klassikkoina aiheesta, johon tutkimusinnostusta on löytynyt kovin vähän.

1.4 Tutkimuksen rakenne

Tutkimus rakentuu johdantoluvun jälkeen seuraavasti. Luvussa kaksi luodaan katsaus vankeinhoidon historiaan, niihin merkittäviin Euroopan tapahtumiin, joilla oli vaikutusta uudentyypisen vankeinhoidon järjestämiseen myös Suomessa 1800-luvun jälkipuoliskolla. Tämä taustoitus on tarpeen, sillä sen kautta on mahdollista nähdä yleisesti vankeinhoidon tila tuon ajan Suomessa. Tämän jälkeen naisten ja erityisesti lasten tutkiminen osana sitä on mielekkäämpää.

Luvussa kolme tarkastellaan lapsen saapumista vankilaan äitinsä mukana. Ensin luodaan lyhyt katsaus lapsen asemaan vankilaympäristössä valtakunnallisella tasolla, jonka jälkeen siirrytään tarkastelemaan Hämeenlinnan naisvankilassa vuosina 1881–1926 olleiden lasten lukumääriä ja niiden korreloitumista saman ajan naisvankimääriin Hämeenlinnassa. Tarkastelun kohteeksi tulevat tässä luvussa myös vankiäidit, kun selvitetään mistä rikoksista lasten äidit saapuivat vankilaan suorittamaan tuomioitaan.

Luvussa neljä tarkasteluvuorossa ovat lasten tilat vankilassa. Luvussa vastataan kysymyksiin, jotka koskevat lasten huoneita, niiden kuntoa, lasten terveyttä sekä lastenhoitoa. Luvussa käsitellään myös lasten oloja ja tiloja äidin näkökulmasta, kun pyritään selvittämään, miten vankiäidit suhtautuivat vankilassa oleviin lapsiinsa.

Luku viisi jatkaa lasten tarinaa vankilayhteisöstä pois lähdettäessä. Lasten sijoittaminen vankilasta tapahtui yleensä, kun lapsi täytti kaksi vuotta. Tässä luvussa selvitetään mihin, milloin ja kenen kanssa pienet lapset vankilasta lähtivät. Luku sisältää myös vankilassa eläneen ja sieltä sijoitetun lapsen tarinan. Tämä yksityiskohtainen kertomus tuo esille yhden näkemyksen siitä, millaiseksi vankilassa varhaisimmat vuotensa viettäneen lapsen lapsuus ja nuoruus muodostuivat.

Luku kuusi kokoaa yhteen tutkimuksen tulokset ja antaa vastauksen jo tutkimuksen alussa esitettyyn kysymykseen: millaiseksi lasten asema ja olot muodostuivat 1800 - ja 1900-lukujen vaihteessa Hämeenlinnan naisvankilassa? Millainen Hämeenlinnan naisvankila oli lasten elinympäristönä? Miten lapset huomioitiin vankilaympäristössä ja mitä heille tapahtui vankilan jälkeen?

2 Katsaus vankeinhoidon historiaan

2.1 Euroopan uudet tuulet puhaltavat

Vankiloita on rikollisten käsittelyssä käytetty jo useiden vuosisatojen ajan. Suomessa ensimmäisiä pysyvänlaatuisia vankien säilytyspaikkoja olivat 1400-luvulla Turun, Korsholman, Hämeenlinnan, Raaseporin ja Viipurin kaupungeissa sijaitsevat linnat. Tuolloin vankien rankaisukeinoina olivat yleisimmin käytössä pelotus- ja häpeärangaistukset²², jolloin vankilatilat olivat tarkoitettu vain vankien tilapäisiksi säilytyspaikoiksi.²³ Keski- ja uuden ajan taitteessa vankilat saivat itsenäisemmän aseman rankaisukeinona ja rikollisuutta alettiin ehkäistä sijoittamalla rikollisia kuolemanrangaistusten sijaan yleisiin töihin esimerkiksi katujen ja teiden kunnostamiseen. Pääasiallisimmaksi rankaisumuodoksi vankilat tulivat kuitenkin vasta 1700–1800-luvuilla, kun valistusajan hengestä johtuen käsitys rangaistuksen tarkoituksesta ja luonteesta muuttui.²⁴

Euroopassa 1700-luvulla alkunsa saanut uusi aatesuunta, valistusfilosofia, vaikutti suuresti rikosoikeuden ja sen mukana vankeinhoitotoimen kehitykseen. Sen edustama näkemys loukkaamattomasta ihmisoikeudesta sekä kaikkien ihmisten vapaudesta ja yhdenvertaisuudesta aiheutti nimenomaan vankien asemassa suuren muutoksen. Valistusfilosofit nimittäin vaativat inhimillistä ja oikeudenmukaista käsittelyä rikoksenteijöille. Tämä filantrooppinen, ihmisystävällinen aatesuunta, merkitsi erityisesti vankeinhoidon kehitykselle mitä mullistavinta

---

²² Yhteiskunnallisen kehityksen varhaisasteilla hyvin monet rikokset jäivät selvittämättä, joten tapauksissa joissa rangaistus voitiin panna täytäntöön, oli käytettävä suurta ankaruutta, jotta rikollisuuteen taipuvissa luonteissa saatiin herätettyä pelkoa ja siten rajoitettua rikollisia tekoja. Tälle ns. pelotusperiaatteelle olivat ominaisia kuolemantuomiot sekä erilaiset ruumiin- ja häpeärangaistukset. Ks. esim. Virtanen 1944, 8.

²³ Virtanen 1944, 9–10.

²⁴ Mustala, P. 1934, 63.

---

muutosta synnyttämällä lämpimän myötätunnon yhteiskunnan kovaosaisia sekä vääryyttä ja hätää kärsiviä kohtaan.²⁵

Vankilaolojen uudistamisen ja nykyisen vankeinhoidon luoja pidetään englantilaista John Howardia (1726–1790). Tuomarina ollessaan Howard teki useita vierailuja sekä oman piirikuntansa että muiden Englannin piirikuntien vankiloihin. Vierailut vankiloissa osoittivat niissä vallitsevat kurjat ja epäinhimilliset olosuhteet. Kaikkialla näkyi epäjärjestystä, likaa, siveettömyyttä sekä henkilökunnan itsekästä oman edun tavoittelua. Miehiä ja naisia eli suurissa huoneissa sekaisin ja nuoret ja turmeltumattomat vangit oleilivat paatuneiden rikollisten joukossa. Kaiken kurjuuden, nälän ja lian keskellä toimeenpantiin myös juominkeja, jotka saattoivat jatkua myöhään yöhön. Vankien kurjaan tilanteeseen kiinnitti huomiota myös englantilainen Elisabeth Fry (1780–1845). Tämä myöhemmin vankien äitinä ja vankilain enkelinä tunnettu nainen vieraili myös Englannin vankiloissa ja havaitsi lukuisia epäkohtia. Naiset ja lapset olivat ahdettuina samaan pieneen tilaan, heiltä puuttui tarpeelliset vaatteet, he nukkuivat lattialla liassa, viinaa juotiin julkeasti ja kielenkäyttö oli mitä kauheinta.²⁶ Elisabeth Fry kertoi näkemästään seuraavaa:

*”Ja lapset, kymmenet lapset tuon joukon keskellä, kaikenikäiset, kalpeat ja näivettyneet, joilta lapsen mieli näytti kuolleen jo heidän syntyessään tähän lian, saastan, iljettävän löyhkän ja kirousten maailmaan.”*²⁷

Howard ja Fry eivät vain tyytyneet toteamaan vankien epäinhimillisiä oloja, vaan ajan aatevirtausten mukaisesti ryhtyivät kohentamaan niitä. Howardin mielestä tärkeintä vankilaolojen kehittämisessä oli miesten ja naisten sekä nuorten ja paatuneiden rikollisten säilyttäminen toisistaan erillään sekä työn järjestäminen vangeille. Nämä kehitysehdotukset johtivat vain vähäisiin tuloksiin, sillä 1700-luvun lopulla rakennettiin esimerkiksi Englannissa vain muutamia yksinäissellivankeusjärjestelmän mukaisia vankiloita. Aina 1800-luvulle saakka vallitsevana järjestelmänä säilyi yhteisvankeusjärjestelmä, jolloin vankihuoneessa säilytettiin useita henkilöitä yhtä aikaa. Fry taas kiinnitti ensiksi huomiota lasten eristämiseen eri osastoon, pois paatuneiden rikollisten turmelevasta seurasta. Myös hän kannatti vankien eristämisajattelua. Howard ja Fry

---

²⁵ Virtanen 1944, 22, 27.

²⁶ Mustala, P. 1934, 64–66; Mustala, H. 1930, 51–52; Virtanen 1944, 33.

²⁷ Mustala, H. 1930, 54.

saivat siis toiminnallaan kiinnitettyä huomion vankien epäinhimillisiin oloihin vankiloissa. Vankien aseman säälittelemisen, vankilaolojen moittiminen ja uskonnollisessa hengessä tapahtuvan vankikasvatuksen korostaminen olivatkin tuon ajan vankeinhoitotoimintaa koskevan keskustelun tunnusmaisimpia piirteitä.²⁸ Vankeinhoidon uudistaminen oli näin saanut alkunsa Euroopassa ja pian sen aika oli levitä myös Suomeen.

2.2 Vankeinhoidon kehitys Suomessa – Naisille ja lapsille oma "linna"

Matkaillessaan ympäri Eurooppaa John Howard teki vierailun myös Ruotsiin vuonna 1781. Matkoistaan tekemässään kirjassa hän antoi muun muassa Ruotsin vankiloista erittäin synkän kuvan. Lähes 20 vuotta Howardin vierailun jälkeen vuonna 1798 annettiin Ruotsissa ensimmäiset ohjesäännön tapaiset määräykset vankien käsittelystä. Niiden vaikutuksesta vankien oloja vankiloissa inhimillistettiin. Vankien asunnot tuli varustaa kunnollisilla vuoteilla, ikkunoilla, kaltereilla ja tuuletuslaitteilla. Kaikkiin vankihuoneisiin tuli sijoittaa tulisijat sekä kivilattiat oli peitettävä laudoituksella sekä pantava niihin vedon ja turvallisuuden vuoksi hyvät lattiatäytteet. Vangeille oli myös järjestettävä tarpeellinen pihamaa ulkoilua varten. Lisäksi vankilaviranomaisia kiellettiin pitämästä törkeitä rikollisia yhdessä lievempien rikollisten kanssa sekä miehiä yhdessä naisten ja lasten kanssa.²⁹

Vankien olot alkoivat siis vähitellen kohentua myös Suomen puolella, kun niihin valtion toimesta alettiin kiinnittää huomiota. Alkuun vankeinhoitouudistuksilla oli vain suhteellisen vähäinen vaikutus, sillä uudistuksesta johtuneet kustannukset ja toiminnan toteuttaminen ei ollut realistista kovin lyhyessä ajassa. Ratkaisevasti vankeinhoitoreformien raukeamiseen vaikutti myös Suomen irtautuminen Ruotsin yhteydestä, jolloin järjestelytoimet jäivät pakostakin keskeneräisiksi. Näin ollen olosuhteet pysyivät kurjina Suomen vankiloissa pitkälle 1800-luvun puolelle saakka ja järjestyshäiriöt vankiloissa olivat yleisiä. Myös vartijoiden raaka käyttäytyminen oli omiaan

---

²⁸ Virtanen 1944, 33–35; Mustala, H. 1930, 61.

²⁹ Mustala, P. 1934, 77; Virtanen 1944, 40.

lisäämään vankilaelämän kolkkoutta. Vasta 1860-luvulta lähtien vankilaoloja lähdettiin uudistamaan valmisteilla olevan uuden rikoslainsäädännön mukaisiksi.³⁰

Vielä 1880-luvulla Suomessa oli voimassa vuoden 1734 lainkaari kuoleman-, ruumiin -ja häpeärangaistuksineen. Rangaistusjärjestelmä ei kuitenkaan ollut voimassa täydessä ankaruudessaan, vaan se toimi huomattavasti ulkoista pelottavuuttaan lievempänä. Syynä olivat muun muassa tuomioistuimen ja hallitsijan käyttämä armahdusvalta sekä vuoden 1866 vapausrangaistuksen täytäntöönpanoasetus. Tämä asetus edellytti vapausrangaistusten käytön tuntuvaa lisääystä. Vapausrangaistuksen kohoaminen keskeiseksi rangaistukseksi oli yleismaailmallinen ilmiö. Vapauden rangaistusarvon lisääntyminen teki vapausrangaistuksesta riittävän tehokkaan, jotta se voitiin nostaa ensiarvoiseksi rangaistusmuodoksi.³¹ Foucault esittää klassikkoteoksessaan *Tarkkailla ja rangaista*, kuinka rangaistuksen kohteeksi ruumiin sijaan, muodostui sielu. Ruumiillisen rankaisemisen ja häpäisemisen rinnalle nousi uusi näkökulma sielun hoitoonottamisesta, joka tunnetaan paremmin parannus -eli kasvatuseriaatteen nimellä.³²

Vuosisatojen vaihteen vankeinhoidon tehtäväksi muodostui rikollisen palauttaminen takaisin yhteiskuntaan. Vanki pyrittiin parantamaan eristyksen lisäksi kovalla kurilla, opetuksella ja työllä. Niinpä vankiloissa otettiin käyttöön 1800-luvun lopulla progressiivinen eli edistysjärjestelmä, jonka mukaan vankiin kohdistettiin ensin ankarampia kasvatuserinoja, joita sitten pikku hiljaa lievennettiin. Ylemmissä vankiluokissa vankien oikeudet ja vapaudet kasvoivat ja he saivat muun muassa enemmän säästörahaa, kirjeenvaihto-oikeuden sekä oikeuden tavata sukulaisiaan. Puhtauden, paremman ruoan ja muiden fyysisten parannusten tuomien helpotusten sijaan vankiloihin tuli ankara työvelvollisuus, eivätkä uudistukset merkinneet sitä, että vangit olisivat päässeet vankeusaikanaan helpommalla kuin aikaisemmin.³³

Rangaistuksen tarkoituksen muuttuessa vuoden 1734 ei enää vastannut ajan filantrooppisia pyrkimyksiä. Tämän vuoksi uuden rikoslain valmistelu alkoi vuonna 1863, kun valtiopäivät kutsuttiin koolle ensi kerran puolen vuosisadan jälkeen. Uusi rikoslaki hyväksyttiin vasta vuoden

---

³⁰ Mustala, P. 1934, 80–81; Ahto 1973, 85; Virtanen 1944, 45–46.

³¹ Hannula, 1981, 89.

³² Foucault 1980, 13,25, 304.

³³ Sillanpää 1998, 19; Kallinen 1982, 67.

1888 valtiopäivillä ja julkaistiin asetuskokoelmassa vuonna 1889. Lain voimaantulo lykkääntyi kuitenkin aina vuoteen 1894 saakka. Autonomian ajan ylivoimaisesti tärkein uudistus oli juuri tämän uuden rikoslain voimaantuminen. Uusi laki vaikutti sekä vankilukuun että vangin asemaan. Vapausrangaistukset³⁴, erityisesti vankeusrangaistukset, lisääntyivät voimakkaasti ja näin ollen vankiluvut vankiloissa kasvoivat huomasti.³⁵

Samaan aikaan, kun uutta vankeinhoitoa koskevaa lainsäädäntöä luotiin, kehiteltiin myös uusi vankilahallinto. Vankiloiden hallinto oli jo 1800-luvun alusta lähtien luettu valtion toiminnaksi. Kuitenkin erillinen vankeinhoitohallitus vankiloiden asioista huolehtimaan perustettiin vasta vuonna 1881. Vankeinhoitohallituksen tehtävänä oli vankihuoneiden ja ojennuslaitosten ylläpito voimassa olevien lakien ja asetusten mukaan sekä vankeinkuljetuksen asianmukainen toimitus. Hallituksen tuli myös pitää silmällä kaupunki- ja käräjäkuntien vankihuoneiden järjestystä sekä antaa ohjeita niiden uudisrakentamisesta.³⁶

Tämä tutkimus sijoittuu siis aikaan, jolloin vankeinhoidon piirissä tapahtui suuria muutoksia. Vankien oloihin oli 1700-luvun loppupuolelta alettu kiinnittää yhä enemmän huomiota eurooppalaisten esimerkkien mukaisesti. Uusi rikoslaki kasvatti vankiloissa vankilukuja ja lisääntyneet vankiluvut ajoivat vankiloiden laajennushankkeisiin sekä uusien vankiloiden rakentamiseen. Vallitsevat vankilaolot kun eivät vastanneet vankeinhoidon uutta tavoitetta, vangin kasvattamista sielunhoidon, opetuksen, työn ja kurin avulla kunnan kansalaiseksi.³⁷ Myös vankeinhoitohallinnon uudelleen järjestämisellä oli oma osansa Suomen vankilaverkostojen uudisrakennus- ja perusparannustöissä. Molemmat liittyivät autonomian loppupuolen yleiseen hallinnon ja lainsäädännön uudelleenjärjestelyyn.³⁸ Aikaansaannokset vankeinhoidon hallinnossa ja vankiloiden uudistuksissa heijastuivat myös naisten ja lasten asemaan sekä heidän oloihinsa vankiloissa. Näin kävi myös Hämeenlinnassa.

---

³⁴ Vapausrangaistuksiin kuului kuritushuonerangaistus, vankeusrangaistus sekä vankeus vedellä ja leivällä. Tarkemmin eri vankilajit on esitelty liitteessä 4.

³⁵ Hannula 1981, 89–95.

³⁶ Lång 1981, 11–12.

³⁷ Kallinen 1982, 30.

³⁸ Nuorteva 1989, 13.

Lähestulkoon pelkkiin vapausrangaistuksiin siirtyminen merkitsi tarvetta laajentaa vanhoja tai rakentaa uusia vankiloita. Näin tapahtuikin useissa kaupungeissa kuten Hämeenlinnassa.³⁹ Samana vuonna, kun vankeinhoidon uusi keskushallinto perustettiin, näki päivänvalon myös ensimmäinen naisille tarkoitettu kuritushuone Hämeenlinnassa vuonna 1881. Tällöin kaikki naispuoliset kuritushuone- ja työvangit siirtyivät Hämeenlinnaan. Tätä ennen naisvangit suorittivat tuomioitaan Turussa, jonne oli perustettu kehruhuone vuonna 1737. Alkuun siellä istuivat tuomiotaan irtolaisuudesta tuomitut naisvangit, mutta Ruotsin vallan loppuaikoina myös rikoksista tuomitut. Turun kehruhuoneen käydessä liian ahtaaksi naispuolisten rikollisten rangaistuksia alettiin panna täytäntöön myös vuonna 1816 Lappeenrantaan perustetussa uudessa kehruhuoneessa. Kehruuhuoneet olivat ns. työlaitoksia, joihin tuomittiin sekä vakavista rikoksista että irtolaisuudesta. Näin ollen muut kruununvankilat toimivat lievempien rikosten sovituspaikkoina.⁴⁰ Kun vuonna 1881 kuritushuone- ja työvangit siirtyivät uuteen linnaan Hämeessä, vankeusrangaistuksiin ja sakkoihin tuomitut sekä tutkittavat naisvangit sijoitettiin lääninvankiloihin.⁴¹ Naisvangeille tarkoitettu rangaistuslaitos toimi Hämeenlinnassa omana yksikkönään aina vuoteen 1927 saakka. Tämän jälkeen se yhdistettiin Hämeen lääninvankilan kanssa hallinnollisesti Hämeenlinnan keskus- ja lääninvankilaksi.⁴²

Uuden naisille tarkoitetun kuritushuoneen käyttöön tulivat varsinaisissa linnarakennuksissa päälinna ja kehämuurirakennukset sekä lisärakennuksista vankilan pohjoispuolelle vuonna 1884 valmistunut uusi sellisiipi. Suomen ainoa naisvankila sai nimekseen Hämeenlinnan kuritushuone ja työvankila. Uusitussa laitoksessa oli tilat 415 naisvangille.⁴³ Linna toimi naisten kuritushuoneena yli neljäkymmentä vuotta. Luonnollista olisi ajatella että sitä mukaa, kun naisten olot vankiloissa paranivat, muodostui myös lasten elämä niissä siedettävämmäksi. Näin varmasti olikin, jos verrataan 1800-luvun lopun vankiloita aiempien vuosisatojen vankiloihin, joissa kaikki vangit olivat sukupuolesta ja iästä huolimatta sijoitettuna samoihin tiloihin. Tällöin muun muassa pienet lapset joutuivat elämään pahatapaisten rikollisten keskellä, miehet ja naiset keskenään sekä ensikertalaiset ja paatuneet rikolliset yhdessä. Parannuksia vankilaoiloissa tapahtui siis vähitellen, mutta millaiseksi

---

³⁹ Kallinen 1982, 36; Mustala, P. 1934, 81–82.

⁴⁰ Nevalainen 1960, 69; Virtanen 1944, 58, 233.

⁴¹ Mustala, P. 1934, 78–82.

⁴² Ks. esim. Nuorteva 1989, 190.

⁴³ Nevalainen 1960, 69.

tilanne käytännössä muuttui, kun tultiin 1800-luvulle ja erityisesti 1800-luvun viimeisille vuosikymmenille, jolloin Hämeenlinnaan perustettu kuritushuone naispuolisia rikollisia varten aloitti toimintansa. Millaiset olivat ne olosuhteet, joissa äitejensä naisvankilaan seuranneet lapset viettivät ensimmäisiä elinvuosiaan. Enää ei viruttu samoissa tiloissa miespuolisten vankien kanssa, mutta kuinka lapset saatiin sopeutumaan linnaympäristöön?

3 Äidin mukana vankilaan

3.1 Lapsena vankilassa

Tammikuun 14. päivänä vuonna 1891 annettu Keisarillisen Majesteetin armollinen Ohjesääntö lääninvankihuoneille Suomessa mainitsi ensimmäisen kerran äitinsä mukana vankilassa pidettävän lapsen yläikärajaksi kaksi vuotta. Mainitun ohjesäännön kuudennessa luvussa säädettiin seuraavaa:

”Vanki älköön tuoko mukansa lasta vankihuoneeseen. Kuitenkin olkoon sallittu naisvangille, jolla on pienoinen lapsi, joka ei muualla saata nauttia elatusta ja hoitoa, pitämään lasta luonansa, kunnes se on tullut kahden vuoden ikään, jolla ajalla lasta elätetään kruunun kustannuksella. Mutta kun lapsi on täyttänyt kaksi ikävuotta, on se lähetettävä siihen kuntaan, missä äidillä on kotipaikka-oikeus.”⁴⁴

Myös ennen tätä säädöstä vankiloissa oli ollut lapsia äitiensä mukana. Jo 1800-luvun alussa vanhemmat, useimmissa tapauksissa luonnollisesti äidit, saivat tuoda vankilaan mukanaan pienet lapset, joita ei voitu heistä erottaa ja jättää seurakuntien kustannuksella hoidettaviksi.⁴⁵ (ks. Taulukko 1.) Vuoden 1823 keisarillisen majesteetin ohjesääntö Lappeenrannan kehruhuoneelle

---

⁴⁴ Keisarillisen Majesteetin armollinen Ohjesääntö läänin-vankihuoneille 14.1.1891.

⁴⁵ Virtanen 1944, 114.

määräsi vankilassa äitiensä kanssa pidettävien lasten ikärajaksi 14 vuotta, kuitenkin huomauttaen, että vankilaan mukaan otettavien lasten tuli väistämättömästi tarvita äitiensä huolenpitoa.⁴⁶ Nygård mainitsee teoksessaan *Erilaisten historiaa* vankilassa olleen myös sellaisia lapsia, joiden äiti oli kuollut rangaistusaikana. Jos lapsilla ei ollut muita omaisia, hän sai jäädä kehruhuoneeseen 14–15-vuotiaaksi. Esimerkiksi vuonna 1833 Lappeenrannan kehruhuoneessa oli viisi äiditöntä lasta.⁴⁷

Taulukko 1. Korkein päivittäinen vankiluku vuosina 1814–17.

Vuosi	Kruununvankiloissa	Rangaistus- ja Ojennuslaitoksissa	Yhteensä	Vanhempiansa vankiloihin seuranneiden lasten korkein luku
1814	753	469	1222	50
1815	801	375	1176	77
1816	938	418	1356	72
1817	811	613	1424	76

Lähde: Virtanen, Veikko 1944. Suomen vankeinhoito I 1808–1831, 114.

Anttilan teoksessa *Vankeinhoidon perusteet* taas todetaan, että lapset saivat olla äitiensä mukana vankilassa 1800-luvulla vain kahdeksanvuotiaiksi saakka.⁴⁸ Tästä kertoo muun muassa vuonna 1920 Vankeinhoito-lehdessä ilmestynyt kirjoitus isänsä surmanneesta Matilda Juhontytär Björnströmistä. Tekemänsä surman vuoksi Matilda sai elinkautisen kuritushuonerangaistuksen, jonka suorittamisen hän aloitti Lappeenrannan kehruhuoneessa 1.9.1844. Vankilassa ollessaan Matildalle syntyi poika, joka kirjoittajan mukaan sai olla vankilassa äitinsä luona kahdeksanvuotiaiksi saakka. Tämän jälkeen poika lähetettiin kotipitäjään sukulaisten hoidettavaksi.⁴⁹ Vaikka vuoden 1823 ohjesäännön asettama 14 vuoden ikäraja ei kaikkien lasten kohdalla toteutunutkaan, osa lapsista joutui viettämään 1800-luvulla hyvin pitkiäkin aikoja vankilassa. Näin ollen kehruhuoneet toimivat 1800-luvun alkupuolella siis myös eräänlaisina turvattomien lasten sijoituspaikkoina, ellei heitä voitu sijoittaa muualle. Vankilat toimivat myös aika ajoin siellä olleiden lasten kouluna, sillä esimerkiksi Lappeenrannan kehruhuoneessa vankien

⁴⁶ Keisarillisen Majesteetin armollinen Ohjesääntö Kruunun kehruhuoneelle Lappeenrannassa 20.2.1823.

⁴⁷ Nygård 1998, 156.

⁴⁸ Anttila 1954, 76.

⁴⁹ Panelius, Emil "Per aspera ad astra eli erään naisvangin elämäntarina". *Vankeinhoito* 1/1920, 13–14.

lapset saivat myös osallistua vankilassa annettuun opetukseen. Kallisen teoksessa mainitaan, kuinka kuutta vankilassa 1860-luvulla elänyttä vangin lasta opetettiin lukemaan.⁵⁰

Lasten vankilassa oloon vaikutti omalta osaltaan vallitseva yhteiskunnallinen tilanne. Valtion puuttuminen lapsen asemaan oli ennen 1900-lukua hyvin vähäistä ja huomiot lapsen hoidosta ja sen järjestelystä olivat lähinnä osa muuta lainsäädäntöä kuten vaivashoitolainsäädäntöä. Ennen varsinaisten lastensuojelulakien säätämistä turvattomien lasten hoidon järjestämiseen kiinnitettiin ensimmäisen kerran huomiota valtion taholta Kustaa II Adolfin vuonna 1624 antamassa hospitaalisäännössä, joka velvoitti perustamaan turvattomia lapsia varten erityisiä lastenkoteja. Lapset luettiin turvattomiksi, jos perhe- tai sukuyhteisö ei kyennyt pitämään heistä huolta. Annetusta säännöstä huolimatta vasta 1700-luvulla syntyivät ensimmäiset niin sanotut lastenhuoneet suurimpiin kaupunkeihin.⁵¹ Tässä vaiheessa turvattomien lasten huolto oli lähinnä yksityisten hyväntekijöiden vastuulla ja esimerkiksi 1800-luvun kuluessa erilaiset rouvasväenyhdistykset ottivat tehtäväkseen turvattomien lasten huollon ja opetuksen ja perustivat tätä varten myös lastenkoteja.⁵²

Jos lapsen huomioiminen yhteiskunnassa oli vielä näin alkuvaiheessa, mitä tapahtui niille lapsille, joiden äidit joutuivat lähtemään vankilaan suorittamaan tuomioitaan. Lapsen ottaminen mukaan vankilaan saattoi muodostua naisten ainoaksi keinoksi, sillä useassa tapauksessa vangin lapsi oli avioliiton ulkopuolella syntynyt.⁵³ Ajan hengen mukaan suhtautuminen aviottomiin lapsiin oli nykyajan standardien mukaan epäinhimillistä, sillä moraalinen tuomio, jonka äiti ja lapsi saivat, johti yleensä aineellisesta hädästä kärsimiseen sekä vanhasta ja tutusta ympäristöstä eristämiseen. Avioton lapsi merkitsi yhtä kuin mitätön, ei kenenkään lapsi ja vaikka äiti myöhemmin olisikin saanut kunniallisen maineen avioitumalla, lapsella ei ollut mitään mahdollisuutta karistaa *äpäran* leimaa itsestään. Se seurasi häntä kirkonkirjoissa hänen elämänsä loppuun saakka.⁵⁴ Lasten sijoittaminen yksityisperheisiin oli vankilalasten lasten kohdalla vaikeaa, sillä lapsia vastaanotettiin

---

⁵⁰ Kallinen 1982, 28.

⁵¹ Böök 1948, 3; Pulma 1987, 13; Vuornos 1971, 19.

⁵² Pulma 1987, 39.

⁵³ Ahon ja Karsikkaan tekemän selvityksen mukaan ¾ rangaistusvangeista oli 1800–1900-lukujen vaihteessa siviilisäädyltään naimattomia. Työvangeista yli 80 prosenttia oli aviolliselta asemaltaan naimattomia.

Ks. Aho & Karsikas 1980, 15–16.

⁵⁴ Jousimaa 1983, 11; Vallenius 2005, 24–25.

koteihin nimenomaan taloudellista hyötyä ajatellen, ei sosiaalisesta harrastuksesta. Tämän vuoksi myöskään vankilassa olleita lapsia ei juuri saatu sijoitettua ottolapsiksi.⁵⁵

Lapsi saatettiin ottaa vankilaan myös taloudellisista syistä. Voimassa olleen vaivaishoitoasetuksen mukaan henkilö, joka juopumuksen, laiskuuden tai huolimattomuuden vuoksi oli saattanut perheensä vaivaishoidon avun piiriin, joutui korvaamaan kaiken perheelleen saamansa avun työnteolla esimerkiksi työlaitoksissa.⁵⁶ Koska kruunu ei perinyt antamiaan avustuksia myöhemmin takaisin, oli äidin kannalta varmasti edullisempaa ottaa pieni lapsi mukaan vankilaan, jossa hän sai kruunun kustannuksella elää kaksivuotiaaksi asti,⁵⁷ kuin että lapsi olisi joutunut vaivaishoidon piiriin. Vangin lapsen sijoittamisen vaikeuden sekä taloudelliset syyt huomioonottaen, vankiloihin vanhempiaan seuranneet lapset olivat tarkastelun kohteena olevana ajanjaksona pysyvä ilmiö Suomen vankeinhoidon piirissä.

Kuitenkin on selvää, että vankiloiden puutteellisten olosuhteiden takia vankilaympäristö oli lasten kehitykselle turmiollista sekä myös vankeinhoidolliselle toiminnalle haitallista. Tuohon aikaan olot vankiloissa eivät olleet vielä kohentuneet, vaikka asetukset vankien ja vankiloiden olojen parannuksista oli jo säädetty. Ainakin Hämeenlinnan vankilassa epäkohdat olivat huomattavia. Moitittiin, että vankivaatteita oli aivan liian vähän, ja että huoneet olivat huonosti lämmitettyjä. Vuonna 1812 vankilassa vierailut pormestari kertoi, että tilanpuutteen vuoksi yhdessä huoneessa asui 14 naisvankia, joista yksi oli kaatumatautia sairastava. Samassa huoneessa oli myös äitiensä mukana vankilaan tulleita lapsia. Raivoisan kaatumatautisen ja lasten samassa huoneessa oloa pidettiin vaarallisena ja epäsopivana.⁵⁸

Asiaan puututtiin vuonna 1825, jolloin Suomen senaikainen kenraalikuvernööri Zakrevski kehotti täytäntöönpanoviranomaisten kiinnittämään huomiota siihen, että pienille lapsille, joille vankilaan lähetetyt vanhemmat eivät olleet löytäneet hoitopaikkaa, oli hankittava sellainen valtion toimesta. Hoitopaikka oli hankittava kuitenkin vain siksi ajaksi, jonka lasten vanhemmat olivat rangaistusta kärsimässä. Zakrevski kehotti toimimaan näin myös siitä syystä, että lasten lukumäärä vankiloissa

---

⁵⁵ Kallinen 1982, 137; Nieminen 1998, 80.

⁵⁶ Jaakkola 1994, 113.

⁵⁷ Ks. s.19; Keisarillisen Majesteetin Armollinen Ohjesääntö läänin-vankihuoneille 14.1.1891.

⁵⁸ Virtanen 1944, 114–115, 132.

oli jatkuvasti melko korkea.⁵⁹ Näin ollen jo 1800-luvun alkuvuosikymmeninä käsitettiin lasten epäedulliset olot vankilaympäristössä, vaikkakin lasten vankilassapitoikä oli vielä ohjesäännön mukaan korkea. Vasta vuoden 1891 ohjesääntö pudotti lasten yläikärajan kahteen vuoteen, jolloin vankilaan seurasivat äitejään ainoastaan pienet imeväisikäiset ja äidin välitöntä hoitoa tarvitsevat lapset. Tätä ikärajaa noudatettiin myös tarkastelun kohteena olevassa Hämeenlinnan naisvankilassa.

Ensimmäisten kymmenen toimintavuoden aikana vuosina 1881–1891 naisvankilassa tosin saattoi olla vanhempiakin lapsia äitiensä mukana, koska laki vielä silloin niin salli. Lasten iän selvittäminen ei kuitenkaan ole tässä tutkimuksessa käytettyjen lähdeaineistojen kautta mahdollista, sillä päiväkirjat ja vuosikertomukset eivät kerro minkä ikäisinä lapset vankilaan saapuivat. Lasten iän selvittäminen vaatisi seurakuntien rekistereihin tutustumista, joiden kautta lasten syntymävuodet olisi ehkä mahdollista saada selville. Tämän näkökulman mukaan ottaminen tutkimukseen vaatisi niin suurta työmäärää, että tyydyn tässä kohdin vain toteamaan, että alkuvuosina vankilassa saattoi olla myös kahta ikävuotta vanhempia lapsia äitiensä mukana, mutta viimeistään vuoden 1891 jälkeen lapset vankilassa olivat korkeintaan kahden vuoden ikäisiä.

Taulukko 2. Vankilalapset ja naisvangit vuosina 1883–1926. (Taulukon luvut ilmoittavat jokaisen yksitoistavuotiskauden keskimääräisen lapsimäärän ja vankiluvun.)

Kaudet	Naisvangit maamme vankiloissa vuoden alussa	Naisvangit Hämeenlinnassa vuosien alussa	Lapset maamme vankiloissa vuosien alussa	Lapset Hämeenlinnassa vuoden alussa	Vankiloihin vuoden kuluessa tulleet lapset	Hml tulleet lapset
1883–1893	535,8	399,5	20,5	8,3	268,5	9,7
1894–1904	591,2	392,5	21,2	11,6	181	11,2
1905–1915	479,5	302,5	20,9	10,5	152,9	12,3
1916–1926	568,4	309,5	18,5	9,4	87,6	15,3

(Lähde: Suomen Virallinen Tilasto. XII Vankeinhoito. Suomen vankeinhoitohallituksen kertomukset 1882–1927, nrot 1-46.)

Yllä olevasta taulukosta 2 on nähtävissä, kuinka suuri ilmiö äitejään vankiloihin seuranneet lapset olivat. Kun puhutaan 1800- ja 1900-lukujen vaihteen vankilalapsista, ei kyse ollut vain muutamasta silloin tällöin vankilaan mukaan otetusta lapsesta, vaan vuosittain sadat lapset seurasivat äitejään

⁵⁹ Virtanen 1944, 397.

vankiloihin. Näistä lapsista oman osansa sai Hämeenlinna. Taulukosta 2 on myös hyvin nähtävissä kuinka suurinta osaa maamme naisvangeista säilytettiin Hämeenlinnan naisvankilassa. Vankilukujen perusteella voidaan todeta, että naisvangit oli tehokkaasti keskitetty Hämeenlinnaan. Asiaan kiinnitettiin huomiota muun muassa Vankeinhoitohallituksen kertomuksessa vuodelta 1891. Kertomuksen mukaan vankien tautisuus ja kuolleisuus olivat lisääntyneet naisvankilassa huomattavasti, johon syinä nähtiin huono juomavesi ja ilmanlaatu sekä erityisesti liian suuri vankien määrä. Tämän vuoksi Keisarillinen Senaatti määräsi, että alle kuuden kuukauden tuomion saaneet yleiseen työhön tuomitut tuli sijoittaa lääninvankiloihin tuomioitaan suorittamaan.⁶⁰ Juuri vuoden 1891 alussa naisvankilassa vankimäärä oli korkeimmillaan. Vuoden alussa vankilassa oli yhteensä 451 vankia, mikä ylitti vankilan kapasiteetin usealla kymmenellä vangilla. Vuoden 1891 jälkeen vankimäärät alkoivat kuitenkin naisvankilassa hieman laskea, mistä voisi päätellä, että naisvangit suorittivat tuomioitaan enemmän myös maamme muissa vankiloissa. Koko maan naisvankimäärät olivat näinä kyseisinä vuosina nousussa, joten Hämeenlinnan vankiluvun väheneminen ei siis voinut johtua koko maan naisvankien määrän vähenemisestä.⁶¹

Mielenkiintoista on, että vaikka vankiluvut Hämeenlinnassa alkoivat laskea tarkastelukauden loppua kohti tultaessa, vastaavasti lasten määrä naisvankilassa jatkoi tasaista kasvuaan.⁶² Tähän oli luultavimmin syynä Nuppolan mainitsema pyrkimys siirtää lapset kaikista lääninvankiloista mahdollisuuksien mukaan Hämeenlinnaan.⁶³ Täydellisesti tämä suunnitelma ei onnistunut, sillä myös maamme muut vankilat vastaanottivat edelleen lapsia kuten taulukko 2 osoittaa. Selvää kuitenkin on, että Hämeenlinnasta pyrittiin tekemään naistenvankilan lisäksi, myös vankien mukana olleiden lasten vankilaa. Kuitenkin ennen kuin siirrytään tekemään tarkempaa analyysia vankiloiden lapsimääristä ja naisvankiluvuista on tarkoituksenmukaista pohtia syitä, joiden vuoksi naiset vankilaan saapuivat. Seuraavassa luvussa käydäänkin läpi naisten, johon luonnollisesti myös vankiäidit kuuluivat, rikollisuudelle ominaisia piirteitä 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun Suomessa sekä selvitetään minkä tyyppisiä vankeja Hämeenlinnaan sijoitettiin.

---

⁶⁰ Suomen Virallinen Tilasto. XII Vankeinhoito 1891, 2.

⁶¹ Ks. Liite 2. Naisvangit ja lapset maamme vankiloissa sekä Hämeenlinnan naisvankilassa vuosina 1883–1926.

⁶² Ks. edellisen sivun taulukko 2. Vankilalapset ja naisvangit vuosina 1883–1924.

⁶³ Nuppola 1954, 22.

3.2 Äidit vankilassa

Rikoksille, joista naisia 1800-luvun lopun sekä 1900-luvun alun Suomessa tuomittiin, oli tyypillistä niiden sidonnaisuus aikakauden moraalikäsitteisiin. Tutkimuksessaan naisvangeista ja heidän rikoksistaan on esimerkiksi Helenius todennut, että useat naisten rikoksista koskettivat jollain tapaa moraalialueita, kuten salavuoteus, huoruus ja prostituutio sekä välillisesti lapsenmurhat ja sikiönlähdetykset.⁶⁴ Vuosisatojen vaihteessa noin 80–90 prosenttia ehdonalaisesti vapautetuista tai armahdetuista naisista oli kärsinyt rangaistustaan lapsenmurhasta tai muusta rikoksesta, jotka voidaan tulkita useimmissa tapauksissa liittyvän lapsen tai sikiön surmaamiseen.⁶⁵ Näin ollen lapsenmurha oli yleisin rikoksista, joista naisia syytettiin tuomioistuimissa 1800-luvulla.⁶⁶

Lapsenmurhista tehdyissä tutkimuksissa on usein haettu syytä siihen, miksi äidit surmasivat lapsensa. Nousiainen mukaan lapsensurmaajien motiiveiksi osoittautuivat lähinnä häpeä ja heikko taloudellinen tilanne. Piika surmasi lapsen häpeää välttääkseen, monen lapsen äiti taas säilyttääkseen oman ja jäljellejäävien elinmahdollisuudet. Aviottoman lapsen synnyttänyt äiti sai helposti 1800-luvulla huonomaineisen naisen leiman ja hänen mahdollisuudet elättää itsensä ja lapsensa olivat heikot. Myös Pohjola-Vilkuna katsoo naisten olleen melko voimattomia tilanteessa heikosta asemastaan ja kaksinaismoraalista johtuen. Kaksinaismoraali tuomitsi naisen aviottoman seksuaalisuuden, mutta miehiltä se ei ollut kielletty. Epäsopivasta suhteesta syntynyt lapsi asetti naiset umpikujaan, josta ainoaksi poispääsyn keinoksi nähtiin lapsen surmaaminen.⁶⁷

Helsti on tutkimuksessaan kuvannut eri aikoina eläneiden ihmisten käsityksiä lapsen kuolemasta ja erityisesti lapsen surmaamisesta. Käsitykset lapsen arvosta ja siitä, kuinka lapsen kuolema on eri aikoina nähty, on kokenut suuren muutoksen tullessa 1800-luvulta tähän päivään. Lapsen ja erityisesti vastasyntyneen kuolema koettiin aikaisemmin normaalina osana ihmisen elämää ja jollain tavalla se kohtasi melkein jokaista. Lapsikuolleisuus oli korkea koko 1800-luvun ajan ja joka kolmas avioton lapsi kuoli ennen ensimmäistä ikävuottaan. Näin ollen jos lapsi vielä syntyi

---

⁶⁴ Helenius 1989, 79–80.

⁶⁵ Aho & Karsikas 1980, 55.

⁶⁶ Nousiainen 1990, 161.

⁶⁷ Nousiainen 1990, 166; Pohjola-Vilkuna 1995, 115, 117.

epätoivotussa tilanteessa, ei sen eloonjäämiseen juuri panostettu.⁶⁸ Naisvangit, jotka olivat suurimmaksi osaksi alempien sosiaaliluokkien tilatonta väestöä, elivät usein vaikeissa elämänolosuhteissa. Kaikki nämä edellä mainitut seikat huomioon ottaen naisten rikokset kertoivat siis enemmän heitä ympäröivästä yhteiskunnasta, kuin heidän rikollisesta poikkeavuudestaan. Naisten rikollisuus voitiin siis nähdä 1800-luvun yhteiskunnallisten ongelmien heijastumina.⁶⁹ Myös Ahon ja Karsikkaan mukaan naisten rikokset ilmensivät tuon ajan ahtaita moraalikäsitteitä. Teollistumisen alkuvaiheen naiselle aiheuttamat sosiaaliset ja taloudelliset paineet sekä ne vaikeudet, jotka syntyivät nuorten naisten tullessa maalta kaupunkiin ”piikomaan”, kuvasivat omalta osaltaan naisten keskuudessa ilmenneitä rikoksia.⁷⁰ Naisten rikokset painoutuivat paljolti siveellisyysrikoksiin, mutta myös pahantapaiseen elämään sekä irtolaisuuteen liittyviin rikoksiin.

Hämeenlinnan naisvankilaan sijoitettiin kahdentyypisiä naisvankeja. Kuritushuonerangaistusta suorittamaan tuomittujen naisten rikos oli useimmiten 1800-luvun lopulla lapsenmurha tai sen yritys. Toiseksi yleisin tuomitsemisyys oli varkaus, josta tuomittiin erimittaisilla rangaistusajoilla riippuen siitä, kuinka monetta kertaa vanki oli varkauteen syyllistynyt. 1900-luvulle tultaessa varkaudet syrjäyttivät vähitellen lapsenmurhat yleisimpänä tuomitsemisyynä ja viimeistään 1910-luvulle tultaessa varkaudet olivat selvästi yleisin syy vankilatuomioon. Vankilaan sijoitetulla toisella vankiryhmällä eli työvangeilla suurin syy vankilassa oloon oli irtolaisuus.⁷¹ Irtolaisasetuksen mukaan ojennettaviksi luokiteltiin kaikki kuljeskelevaa elämää viettävät, työttömät tai vailla elatusta tai toisen huolenpitoa olevat. Työ vankilassa päättyi, kun henkilössä oli tapahtunut muutos parempaan, tai kun senaatin oikeusosaston määräämä aika oli kulunut umpeen.⁷² Poikkeuksellisesti vankilaan sijoitettiin vuosina 1918–1923 kolmannen vankityypin edustajia, vankeusvankeja, jotka olivat toisesta vankilasta Hämeenlinnan naisvankilaan siirrettyjä vankeja.⁷³ Nämä vangit esiintyivät vankilan vuosikertomuksissa vain kuuden vuoden ajan, joten jätän tämän vankityypin yksityiskohtaisemman tarkastelun tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

---

⁶⁸ Helsti 2000, 212–213, 216–217; Nousiainen 1990, 166.

⁶⁹ Helenius 1989, 79–80 sekä Heleniuksen tutkielman tiivistelmä.

⁷⁰ Aho & Karsikas 1980, 55.

⁷¹ Naisvankilan vuosikertomukset 1884–1926, kansiot Db: 1–3. HKTvA. HMA.

⁷² Ståhlberg, K.J. 1893 (1995), 116–117, 202–203.

⁷³ Naisvankilan vuosikertomukset 1918–1923, kansiot Db:2–3. HKTvA. HMA.

3.3 Lapsiluvut ja vankimäärät Hämeenlinnan naisvankilassa

Hämeenlinnan naisvankilassa oli vankien mukana lapsia jo heti vankilan perustamisvuodesta 1881 lähtien.⁷⁴ Jos ei erikseen muuta mainita, vankilaan tulleilla lapsilla tarkoitetaan tässä tutkielmassa vankilaan äitinsä mukana tulleita ja siellä syntyneitä lapsia. Naisvankilassa syntyi vuosien 1881–1926 välisenä aikana yhteensä 245 lasta⁷⁵ ja vankilaan seurasi äitejään samaisina vuosina yhteensä 281 lasta.⁷⁶ Oli siis lähes yhtä tavallista, että lapsi syntyi vankilassa, kuin että lapsi saapui vankilaan äitinsä kanssa. Lapsiluvun kehitys vankilassa tarkastelujakson aikana on havaittavissa kaaviosta 1 s.31 ja tarkempi erittely lasten lukumäärästä löytyy liitteestä 1.

Lähtiessään suorittamaan vankilatuomiotaan naisvangit käyttivät usein hyväkseen mahdollisuuttaan tuoda lapsi mukanaan vankilaan. Tätä tapahtui erityisesti 1800-luvun lopulla, jolloin lapsia otettiin äitiensä mukana Hämeenlinnan naisvankilan lisäksi useisiin läänivankiloihin.⁷⁷ Lääninvankilat Helsingissä, Turussa, Viipurissa, Mikkelissä, Kuopiossa, Oulussa, Nikolainkaupungissa (nyk. Vaasa) sekä myös Hämeenlinnassa vastaanottivat vuosittain suuren määrän vankeja, joilla oli lapsi mukana.⁷⁸ Lasten määrää maamme vankiloissa otan esille muutaman esimerkin. Vuosina 1892 ja 1893 lasten määrä vankiloissa oli huomattavasti suurempi kuin tarkastelujakson muina vuosina. Vuonna 1892 vankiloihin saapui yhteensä 337 lasta ja seuraavana vuonna vastaanotettiin maamme vankiloihin jo 496 lasta. Nämä olivat suuria määriä, sillä vankiloihin seurasi vanhempiaan vuosittain keskimäärin 186 lasta.⁷⁹ 1890-luvun alkupuolella myös vankiluku maamme vankiloissa kasvoi, johtuen lähinnä Siperian karkotusten loppumisesta vuonna 1888 sekä uuden rikoslain voimaantulon vaikutuksista.⁸⁰ Lapsimäärältään vähäisimpiä vuosia maamme vankiloissa olivat vuodet 1922–1926, jolloin lapsia saapui vankiloihin vuosittain ainoastaan 60–90 lasta.⁸¹

---

⁷⁴ Naisvankilan päiväkirja 1881, kansio Ab:1. HKTvA. HMA. Myös vuonna 1881 vankilassa oli lapsia äitiensä mukana, mutta päiväkirjoja vankilan toiminnasta löytyy vasta vuoden 1881 joulukuusta lähtien. Tämän vuoksi vuoden 1881 lapsimäärä puuttuu kaaviosta.

⁷⁵ Lukumäärä ei sisällä synnytyksessä kuolleita tai ennen synnytystä kohtuun menehtyneitä lapsia. Nämä tulevat esille lapsikuolleisuutta tarkasteltaessa.

⁷⁶ Ks. liite 1. Lapset Hämeenlinnan naisvankilassa.

⁷⁷ Aho & Karsikas 1980, 16.

⁷⁸ Ks. Liite 2. Naisvangit ja lapset maamme vankiloissa sekä Hämeenlinnan naisvankilassa vuosina 1883–1926.

⁷⁹ Suomen Virallinen Tilasto. XII Vankeinhoito.

⁸⁰ Aho 1981, 236.

⁸¹ Suomen Virallinen Tilasto. XII Vankeinhoito.

Lapsimäärältään suuret vuodet maamme muissa vankiloissa eivät vaikuttaneet Hämeenlinnan naisvankilan lapsilukuihin, sillä vuonna 1892 vankilaan saapui 11 lasta ja vuonna 1893 13 lasta. Keskimäärin naisvankilaan saapui vuosittain 11 lasta, joten näin ollen maan yleinen tilanne suurista lapsimääristä ei naisvankilassa juuri näkynyt.⁸² Suuret lapsimäärät keskittyivät näinä vuosina Viipurin, Kuopion sekä Nikolainkaupungin lääninvankiloihin. Esimerkiksi Viipurin lääninvankilaan saapui vuonna 1893 yhteensä 136 lasta.⁸³ Toisaalta Hämeenlinnan naisvankilaan saapui keskimääräistä enemmän lapsia 1920-luvun vaihteessa vuosina 1918–1922. Esimerkiksi vuonna 1921 kirjattiin vankilan kirjoihin 34 ja vuonna 1922 18 lasta. Tähän syynä oli jo aiemmin esille tullut pyrkimys siirtää kaikki lääninvankiloiden lapset Hämeenlinnan naisvankilaan. Vähiten naisvankilaan saapui lapsia vuosina 1887, 1891, 1894 sekä vuonna 1916, jolloin ainoastaan neljä lasta kirjattiin vankilan kirjoihin.⁸⁴

Eniten lapsia naisvankilassa oli vuonna 1908, jolloin vuoden alussa vankilan kirjoilla oli 18 lasta. kaavio 1 osoittaa, että tarkastelujakson aikana lapsimäärä kohosi vuoden alussa kymmeneen lapseen tai sen yli jopa 25 kertaa. Muina vuosina lasten määrä jäi usein vain hieman alle kymmenen. Poikkeuksia olivat vuodet 1890, 1917 ja 1918, jolloin lapsia oli vankilassa vuoden alussa vain muutamia. Vuoden 1918 huhtikuussa vankilassa ei asunut yhtään lasta. Syksyllä 1918 lapsiluku lähti kuitenkin nousuun ja vuoden lopussa vankilassa oli jälleen jo 15 lasta.⁸⁵ Lapsiluvun nousuun näyttäisivät vaikuttaneen vuoden 1918 useat vankilassa tapahtuneet synnytykset sekä naisvankimäärän nousu.⁸⁶

Puhuttaessa lapsimääristä Hämeenlinnan naisvankilassa, on mielenkiintoista verrata vankilan lapsilukuja naisvankilan vankimääriin. Vankimäärissä vuosina 1881–1926 tapahtuneet muutokset ovat nähtävissä kaaviosta 2 s.31. Kuritushuonevangit ja työvangit ovat kaaviossa yhteenlaskettuna, ja vankilassa vuosina 1918–1923 säilytetyt vankeusvangit on myös sisällytetty vankilukuun.

---

⁸² Ks. Kaavio 1. Lapsimäärä Hämeenlinnan naisvankilassa vuosina 1881–1926 sekä liite 1. Lapset Hämeenlinnan naisvankilassa.

⁸³ Suomen Virallinen Tilasto. XII Vankeinhoito.

⁸⁴ Ks. liite 1. Lapset Hämeenlinnan naisvankilassa.

⁸⁵ Naisvankilan päiväkirjat 1917–1918, kansio Ab:8. HKTvA. HMA.

⁸⁶ Ks. Liite 1. Lapset Hämeenlinnan naisvankilassa; liite 2. Naisvangit ja lapset maamme vankiloissa sekä Hämeenlinnan naisvankilassa vuosina 1883–1926.

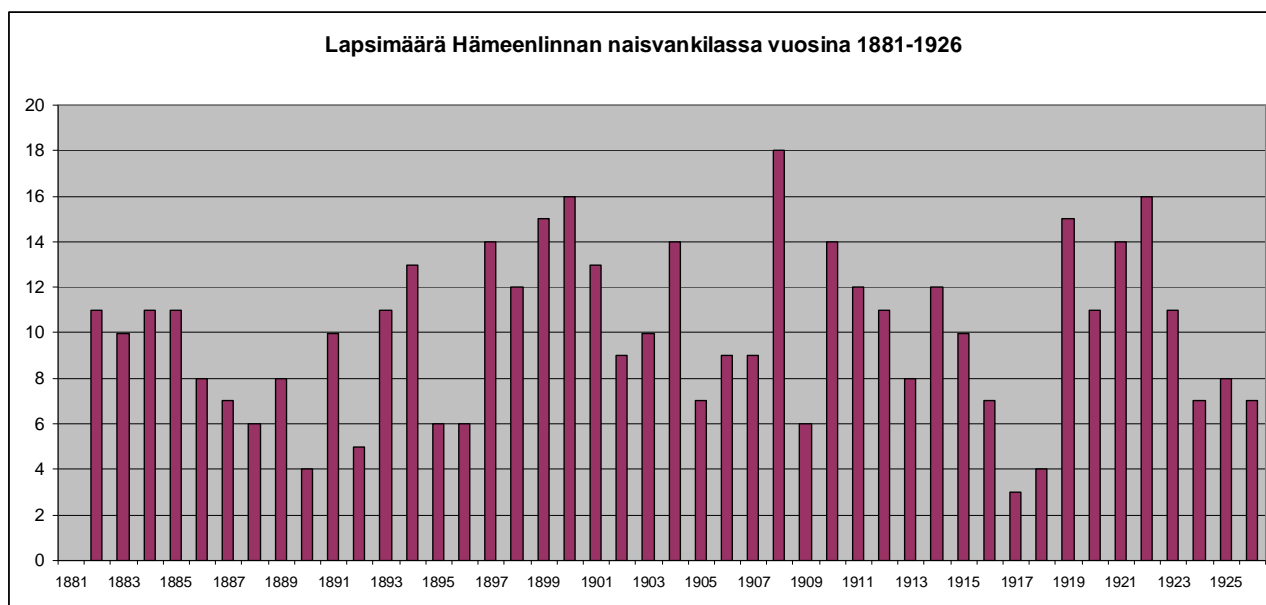
Tarkemmat naisvankiluvut löytyvät liitteestä 2, josta on myös nähtävissä koko maan naisvankiluvut.

Kaaviosta 2 on nähtävissä selkeästi, että Hämeenlinnan naisvankilan vankiluku noudatteli melko tarkasti koko maan yleistä kehitystä. Vankimäärät olivat korkeimmillaan juuri 1890-luvulla, jonka jälkeen ne kääntyivät hienoiseen laskuun. Keisarin vuosina 1883, 1894, 1896, 1904 sekä 1913 myöntämät armahdukset väkivaltarikoksiin ja irtolaisuuteen syyllistyneille ovat myös hyvin havaittavissa taulukosta. Nämä keisarin armahduskirjat olivat sattumanvaraisia ja liittyivät lähes poikkeuksetta keisarisuvun merkkitapahtumiin, joskin esimerkiksi vuoden 1904 virallinen selitys olikin vankiloiden tilanahtaus. Armahdusten vaikutukset vankilukuun näyttäisivät kuitenkin jääneen lyhytaikaisiksi. Tämän seikan Aho on tulkinnut siten, että vankiloihin muodostui autonomian viimeisillä vuosikymmenillä suhteellisen pysyvä asiakaskunta, joka vapauduttuaan joutui melko pian takaisin vankilaan.⁸⁷ Myös Hämeenlinnan naisvankien taulukossa esitetyt vankimäärät kertovat samanlaisesta piirteestä vankien käyttäytymisessä. Armahdusvuosien jälkeen vankiluku alkoi nousta jälleen tasaiseen tahtiin.

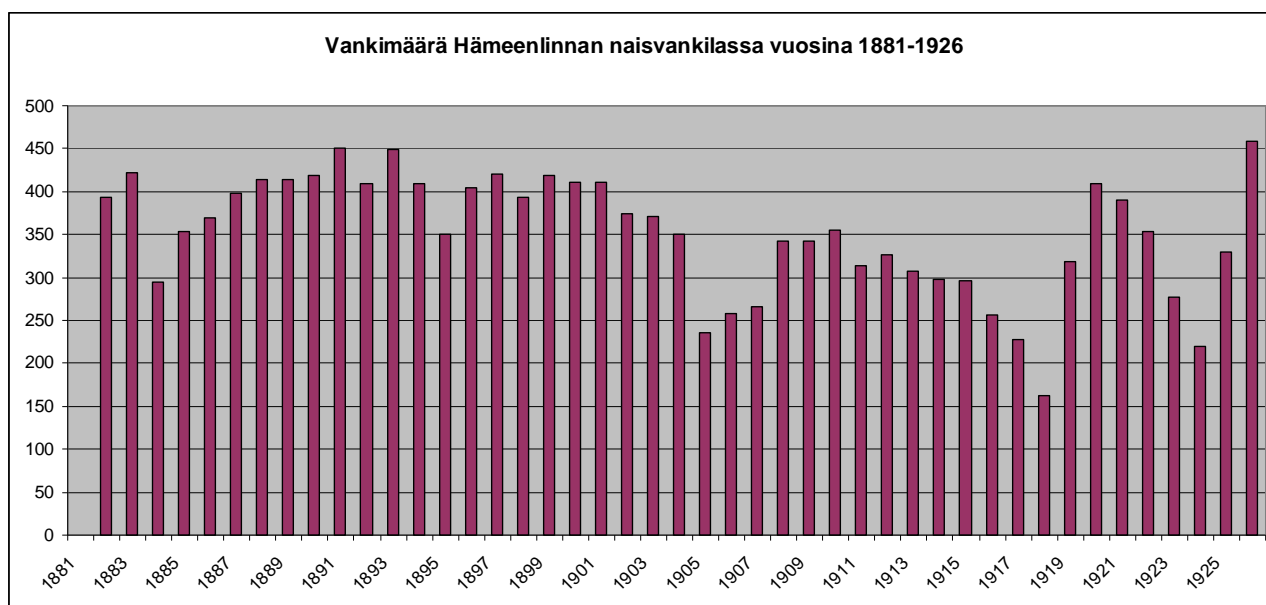
⁸⁷ Aho 1989, 237; Aho & Karsikas 1980, 37; Hannula 1989, 94.

Kaavio 1. Lapsimäärä Hämeenlinnan naisvankilassa vuosien 1881–1926 alussa.

Lähde: Naisvankilan vuosikertomukset 1884–1926 kansiot Db:1-3 sekä päiväkirjat 1881–1926 kansiot Ab:1-14. HKTvA. HMA.

Kaavio 2. Vankimäärä Hämeenlinnan naisvankilassa vuosien 1881–1926 alussa.

Lähde: Naisvankilan vuosikertomukset 1884–1926, kansiot Db:1-3 sekä päiväkirjat 1881–1883, kansio Ab:1. HKTvA. HMA.

Keskimäärin Hämeenlinnan naisvankilassa oli jokaisen vuoden alussa noin 350 vankia. Vuonna 1891 vankilassa oli kuitenkin vuoden alkaessa 451 naisvankia ja vuonna 1893 449 vankia. Näin ollen on selvästi nähtävissä, että vuosisadan lopulla lisääntynyt naisten rikollisuus kosketti myös Hämeenlinnan naisvankilaa. Vankilan tilat olivat pääosin riittäviä siellä säilytetyille vangeille, mutta 1890-luvun alkuvuosina kärsittiin tilanpuutteesta varmasti myös Hämeenlinnassa. Tämän vuoksi keisarin myöntämät armahdukset toivat ainakin hetkeksi helpotusta tilanteeseen.

Vuosista 1917 ja 1918 löytyy samoja piirteitä niin lapsi kuin naisvankilukua tarkasteltaessa. Molempina vuosina sekä lapsia että naisvankeja oli vähän. Tämän jälkeen sekä lapsi- että vankiluku lähtivät nousuun, mikä on selitettävissä muun muassa valtiorikosvankien määrän kasvusta sisällissodan seurauksena. 1920-luvun alussa vangit vähenivät noin puoleen vuoden 1918 tasosta. Aleneminen johtui lähinnä lukuisista valtiorikosvankeja koskevista armahduksista. 1920-luvun puoliväliin tultaessa vankiluku alkoi jälleen kasvaa. Synä tähän voidaan nähdä muun muassa kieltolakirikokset, lisääntyneet henki- ja omaisuusrikokset sekä erityisesti sakkovankien (lähinnä juopumuksesta pidätetyt ja sakkoihin tuomitut) määrän kohoaminen.⁸⁸ Myös Hämeenlinnassa naisvankien määrä laski 1920-luvun alkuvuosina aloittaakseen uuden nousun 1920-luvun puolivälin tienoilla. Sitä vastoin vankilaan tulleiden lasten määrä oli harvinaisen korkea 1920-luvun alkuvuosina. Esimerkiksi vuonna 1921 äitiensä mukana vankilaan tuli 21 lasta⁸⁹, mikä on tarkastelulla aikavälillä suurin vuodessa vankilaan tullut määrä. Vuosien 1921–1922 jälkeen lapsiluku Hämeenlinnan naisvankilassa alkoi jälleen laskea ja laskusuuntaisena se pysyikin tarkastelujakson loput vuodet.⁹⁰

Lapsi- ja naisvankilukujen kehityksessä on havaittavissa myös muutamia eroavaisuuksia. Edellä mainitun 1920-luvun tilanteen lisäksi esimerkiksi vuosina 1900 ja 1908, jolloin lapsiluku vankilassa oli suurimmillaan, naisvankiluku oli vastaavasti laskusuunnassa. Nuppolan tutkielman mukaan vankiloissa hoidettujen lasten lukumäärän kasvu ja väheneminen ovat olleet suoraan verrannollisia naisvankien lukumäärässä tapahtuneisiin vastaaviin muutoksiin. Hänen päättelynsä perustuu vuosina 1917–1950 vankiloihin vastaanotettujen naisvankien sekä niiden lasten lukumäärään, jotka

---

⁸⁸ Aho 1989, 234.

⁸⁹ 21 lasta kirjattiin saapuneeksi vankilaan, joiden lisäksi 13 lasta syntyi vankilassa.

⁹⁰ Ks.liite1. Lapset Hämeenlinnan naisvankilassa.

ovat seuranneet äitejään vankilaan tai syntyneet äidin vankilassaoloaikana.⁹¹ Tämän tutkimuksen tarkastelujakso taas painottuu vahvasti 1800-luvun loppuvuosikymmeniin, mutta siltäkin osin voidaan sanoa, että lapsiluku noudatteli suurimmaksi osaksi vankiluvun kehitystä. Nuppola kirjoittaa myös,⁹² että itsenäisyyden alkuvuosina oli äitejään vankiloihin seuranneiden tai niissä syntyneiden lasten lukumäärä melko korkea. Näin oli myös Hämeenlinnan naisvankilassa, jossa sisällissodan jälkeen lapsiluku nousi muutamaksi vuodeksi tavallista korkeammaksi. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta lapsi- ja naisvankiluvut kehittyivät Hämeenlinnan naisvankilassa siis samansuuntaisesti.

Lasten määrä Hämeenlinnan naisvankilassa pysyi muutamaa vuotta lukuun ottamatta pienenä, jos verrataan tarkastelun kohteena ollutta jaksoa, vuosia 1881–1926, myöhempisiin ajanjaksoihin vankilassa. Korkeimmillaan lapsia oli vankilassa vuonna 1908, jolloin murien sisällä eli yhtä aikaa 18 lasta.⁹³ Suuremmasta vankilassa eläneestä lapsimäärästä kertoo vuonna 1950 vankila-alueelle rakennettu uusi ja nykyaikainen lastentalo.⁹⁴ Kaksikerroksinen kivistä tehty rakennus valmistui Nuppolan mukaan huomasti kasvaneen lapsimäärän vuoksi. Lapsimäärän kasvun Nuppola mainitsi johtuneen Hämeenlinnan naisvankilan ja lääninvankilan yhdistämisestä sekä pyrkimyksestä keskittää vankiäidit lapsineen Hämeenlinnaan. Lasten päivittäinen lukumäärä naisvankilassa vaihteli sotien jälkeen 1940-luvun lopulla 30–40 lapsen välillä ja korkeimmillaan se oli vuonna 1948, jolloin samanaikaisesti vankilassa hoidettiin 48 lasta.⁹⁵ Tämän vuoksi uusi ja erillinen lastentalo tuli tarpeeseen, sillä lasten hoitaminen vankilan omissa tiloissa ei ollut enää mahdollista.⁹⁶

3.4 Kuritushuonevangin vai työvangin lapsi?

1880-luvulla työvankeja oli naisvankilassa määrällisesti kuritushuonevankeja enemmän, mutta määrä laski seuraavan vuosikymmenen vaihteessa viidennekseen kuritushuonevankien määrästä. Työvankien määrä alkoi kuitenkin nousta taas vuodesta 1909 lähtien ja ensimmäisen

---

⁹¹ Nuppola 1954, 26–27.

⁹² Nuppola 1954, 27.

⁹³ Naisvankilan päiväkirja 14.1.1908; kansio Ab:5. HKTvA. HMA.

⁹⁴ Nevalainen 1960, 74.

⁹⁵ Nuppola 1954, 21–23.

⁹⁶ Lasten tiloista ja heidän hoidostaan Hämeenlinnan naisvankilassa 1940-luvulta eteenpäin on löydettävissä tietoa muun muassa *Kalterimaisema; näköaloja vankilamuseon kävijöille* -nimisestä teoksesta. Teoksessa on oma lukunsa äideistä ja lapsista vankilassa ja sen pääpaino on sotien jälkeisen lastenhoidon tarkastelussa. Ks. Nieminen 1998, 75–80.

---

maailmansodan syttymisen aikoihin heidän määränsä oli jo yli 40 prosenttia kaikista vangeista. Maailmansota ja vuoden 1918 tapahtumat vähensivät jälleen työvankien määrää vankilassa. Näistä työvankien kokonaismäärien heilahteluista johtuen on Rantala päätellyt, että naisvankilan vangeista keskimäärin kaksi kolmasosaa oli kuritushuonevankeja aina 1890-luvun alkupuolelta 1920-luvulle saakka.⁹⁷

Koska Hämeenlinnan naisvankilassa säilytettiin kahdentyyppisiä vankeja, herää kysymys minkä rangaistuksen lapsensa mukaan ottaneet äidit vankilaan joutuessaan olivat saaneet? Kummalla vankityypillä, kuritushuonevangilla vai työvangilla, oli useammin lapsi mukanaan vankilaan tullessaan? Alkuun näytti siltä, että tämän näkökulman mukaan ottaminen tutkimukseen voisi onnistua, sillä vuosina 1882–1890 kuritushuonevankien ja irtolaisten lapset oli eroteltu vankilan päiväkirjoissa. Taulukosta 3 on nähtävissä, että lapsia tuli kuritushuonevankien mukana määrällisesti enemmän kuin työvankien mukana. Tämä johtui kuritushuonevankien suuremmasta määrästä vankilassa. Työvangin oli myös varmasti huomattavasti helpompi jättää lapsensa hoitoon vankilassaolonsa ajaksi, sillä työvangin rangaistusaika oli lyhyempi kuin kuritushuonevangin. Kun kuritushuonevanki joutui viettämään vankilassa minimissään kuusi kuukautta, saattoi työvanki selvittää muutaman viikon mittaisella rangaistuksella.

On harmillista, että vuoden 1890 jälkeen vankilan päiväkirjoissa on yhdistetty kuritushuonevankien ja työvankien lasten luvut, minkä vuoksi lapsen äidin vankityypin selvittäminen osoittautui liian suuritöiseksi tämän tutkimuksen kannalta. Jos haluaisi selvittää tarkemmin, mistä rikoksista lastensa kanssa vankilaan tulleet äidit oli tuomittu, täytyisi tutkimuksen teossa seurata vankeja ja heidän lapsia tarkasti heidän nimiensä kautta. Tällöin voisi löytää ainakin osan vankiäitien tuomioiden syistä, mutta kattaviin tuloksiin pääseminen tämän kysymyksen kohdalla tulee olemaan varsin hankalaa 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun päiväkirjoissa ja nimikirjoissa esiintyvien puutteiden vuoksi.

---

⁹⁷ Rantala 1989, 40.

Taulukko 3. Kuritushuonevankien ja työvankien lapset Hämeenlinnassa vuosien 1882–1890 alussa.

Vuosi	Kuritushuonevankien lapset	Työvankien lapset	Kuritushuonevankiäidit	Työvankiäidit
1882	6	5	269	124
1883	5	5	286	136
1884	7	4	176	118
1885	7	4	213	141
1886	7	1	232	138
1887	5	2	234	164
1888	5	1	259	155
1889	6	2	277	137
1890	3	1	290	128

(Lähde: Naisvankilan vuosikertomukset 1882–1890, kansio Db:1. HKTvA. HMA.)

4 Vankila lasten elinympäristönä

4.1 Lasten tilat

Kun lapset olivat seuranneet äitejään vankilaan tai kun he olivat siellä syntyneet, oli heidän vankilassa olonsa myös jollain tapaa järjestettävä. Vuonna 1891 voimaan tulleen keisarillisen asetuksen mukaisesti yli kaksivuotiaat lapset oli sijoitettava pois vankilasta. Näin ollen lapset, jotka vankilassa elivät, olivat vielä vauvaikäisiä ja tarvitsivat siis jatkuvaa hoitoa ja huolenpitoa. Lastenhoitoon ja lasten tiloihin vankilassa löytyi tietoa Helsingin piirin piirilääkäri Albert Palmbergin selvityksestä, vankilan vuosikertomuksista, vankilan lääkärin vuosikatsauksista sekä erityisesti vankilan saarnaajan päiväkirjoista. Vuoden 1886 kuritushuoneohjesäännön pykälässä 12 eriteltiin vankilasaarnaajan toimenkuva ja velvollisuudet hyvin tarkasti. Laitoksen saarnaajan tehtävänä oli päivittäisillä käynneillä vankien luona, ennen kaikkea selleissä ja sairashuoneissa, yksityisesti keskustella vankien kanssa, tarkoituksena herättää heissä katumusta menneen johdosta ja halua aloittaa parempi elämä. Keisarillisesta määräyksestä johtuen saarnaajan tuli pitää päiväkirjaa, johon hän kirjoitti päivän aikana tekemät työt sekä lisäksi huomattavia määriä omia kokemuksiaan ja omia tuntemuksiaan vankien kanssa työskentelystä.⁹⁸ Hämeenlinnan naisvankilan pastorin päiväkirjoja on säilynyt vuosilta 1897–1901. Näiden päiväkirjojen kautta on ollut mahdollista saada merkittäviä tietoja tiloista, joissa vankilassa asuvat lapset elivät.

---

⁹⁸ Keisarillisen Majesteetin armollinen Ohjesääntö kuritushuoneille Suomenmaassa 12.4.1886.

Saarnaajan päiväkirjoista kävi ilmi, että Hämeenlinnan naisvankilassa oli lapsia varten lastenkoppeja. Vuoden 1897 heinäkuussa saarnaaja oli vierailut ”*lasten huoneessa*”, mutta jo samassa kuussa hän kirjoitti käyneensä ”*lasten suojissa*” ottamassa selkoa sikäläisistä oloista. Vuoden 1898 päiväkirjamerkinnöistä maaliskuun 22.päivältä löytyi myös saarnaajan maininta ”*molemmista lastenkopeista*”, joista toisesta hän sanoi löytäneensä kahdeksan ja toisesta kuusi lasta. Tämän maininnan perusteella ainakin vuonna 1898 naisvankilasta löytyi kaksi lapsille tarkoitettua tilaa. Saarnaaja käytti lasten tiloista montaa eri nimitystä kuten lastenhuone, lastenkoppi ja lastensuoja. Erilaiset nimitykset antavat hieman epäselvän kuvan siitä, minkä kokoisia lasten tilat vankilassa olivat. *Koppi* viittaisi pieneen tilaan, kun taas kuvaukset *suoja* ja *huone* antavat kuvan suuremmasta tilasta. Saarnaaja kirjoitti kuitenkin usein käyneensä lasten tiloissa puhutteluvierailuilla varoituksen sanoja sanomassa ja äitejä neuvomassa.⁹⁹ Tämä maininta kertoisi siitä, että äidit asuivat lastensa kanssa samoissa huoneissa, jolloin kyseessä olisivat suuremmat tilat.

Ylipäänsä naisvangit oli sijoitettu linnan tiloihin niin, että ylimmän vankiluokan vangit asuivat kasarmimaisesti järjestetyissä makuuhuoneissa, kun taas sitä alemmat vankiluokat viettivät yönsä omissa kopeissaan. Keskiluokan vangit yöpyivät kaksi metriä pitkissä ja vajaat puolitoista metriä leveissä kopeissa. Kopit oli sijoitettu huoneen keskelle siten, että ympärille jäi käytävä. Näiden niin kutsuttujen yösellien varustuksiin kuului sänky, pöytä, jakkara, lamppu sekä pesuvati. Päiväajan keskiluokkaan sijoitetut vangit tekivät työtä vankilan yhteisissä tiloissa. Yösellit olivat pienikokoisia, koska niihin palattiin vain nukkumaan. Yksinäisyydessä pidettävät alimman vankiluokan vangit viettivät ensimmäiset kuusi kuukautta niin sanotuissa päiväselleissä, joista he poistuivat vain päälinnassa sijainneeseen kirkkoon. Lähes kaikki vankien makuutilat oli siis sijoitettu päälinnaan. Ensimmäiseen kerrokseen oli sijoitettu vankien yhteishuone¹⁰⁰, johon samaan tilaan oli järjestetty 73 vangin nukkumapaikat. Toisessa kerroksessa oli tilat 39 vangille ja kolmannessa kerroksessa oli seitsemän huonetta, joihin mahtui yhteensä 85 vankia. Näin ollen lähes 200 vankia nukkui päälinnassa. Pohjoisessa kehämuurirakennuksessa oli pääasiassa vain yösellejä. Päiväsellirakennus oli yhdistetty pohjoisen kehämuurirakennuksen ylimpiin kerroksiin käytävien

---

⁹⁹ Saarnaajan päiväkirja 1897–1898, kansio Ad:1. HKTvA. HMA.

¹⁰⁰ Nähtävästi tämä suuri huone jaettiin melko nopeasti pienempiin nukkumahuoneisiin, sillä jo vuoden 1888 Cavénin piirustuksen mukaan ensimmäisessä kerroksessa oli kuusi erillistä makuuhuonetta, joihin yhteensä mahtui nukkumaan 55 vankia. Myös myöhemmässä Ekholmin piirustuksessa ensimmäinen kerros oli jaettu viiteen makuuhuoneeseen, joista yksi oli merkitty lastenhuoneeksi. Ks. liite 5. Rakennupiirustukset Cavén 1888 & Ekholm 1911.

avulla. Läntisessä kehämuurirakennuksessa olivat sitä vastoin ruokasalit, suuri osa työhuoneista, koulu -ja kirjastotilat, kansliahuoneet johtajaa, saarnaajaa ja johtokuntaa varten sekä vartijoiden huoneet. Eteläiseen kehämuurirakennukseen oli sijoitettu vankilan sairashuone sekä johtajan asunto.¹⁰¹ Keskiluokan vankien asuminen kopeissa, herätti kysymyksen siitä, puhuiko saarnaaja mahdollisesti näistä vankikopeista, kun hän vieraili "*lastenkopeissa*". Tällöin lapset olisivat olleet äitiensä mukana yöseleissä. Tämä ei kuitenkaan ollut mahdollista ensinnäkään siksi, että kopit olivat hyvin pieniä, koska niitä käytettiin vain nukkumiseen. Toiseksi linnan piirustukset ja Palmbergin selvitys kertovat lasten tilojen sijainneen muualla kuin kopeissa eli niin kutsutuissa yöseleissä.

Linnasta tehdyt rakennuspiirustukset osoittavat lastenhuoneiden sijainneen vankilan yhteishuoneissa. Vuonna 1888 tehdyissä Alfred Cavenin piirustuksissa ei erillisiä lastenhuoneita mainita, mutta Albert Ekholmin piirustuksista vuodelta 1911 löytyi kaksi huonetta, jotka oli merkitty lastenhuoneiksi "*barnrum*". Nämä huoneet sijaitsivat linnan päärakennuksen itäosan ensimmäisessä ja toisessa kerroksessa. Lastenhuoneiksi merkityt tilat jäivät porras- eli ristikäytävän ja vankien yhteismakuuhuoneiden väliin. Tilat, jotka Ekholm on määrittänyt lastenhuoneiksi, ovat Cavenin piirustuksissa merkitty nukkumahuoneiksi neljällätoista sänkypaikalla "*sofrum för 14 sängplatser*".¹⁰²

Myös piirilääkäri Palmbergin selvityksessä tulivat hyvin esille tilat, joihin äitejään vankilaan seuranneet lapset oli sijoitettu. Palmberg mainitsi vanhan linnan toisessa kerroksessa sijainneen kaksi huonetta niille vangeille, joilla oli lapsi mukana vankilassa. Huone numero 12 oli varustettu kuudella sängyllä, yhdeksällä tuolilla ja kolmella kehdolla. Huone oli 7,75 metriä pitkä, 5,90 metriä leveä ja 3,15 metriä korkea. Siellä oli kaksi ikkunaa ja yksi uuni. Huoneessa numero 13, joka oli huoneen numero 12 perällä "*inre rum till föregående*"¹⁰³, oli viisi sänkyä, yhdeksän tuolia ja kaksi

---

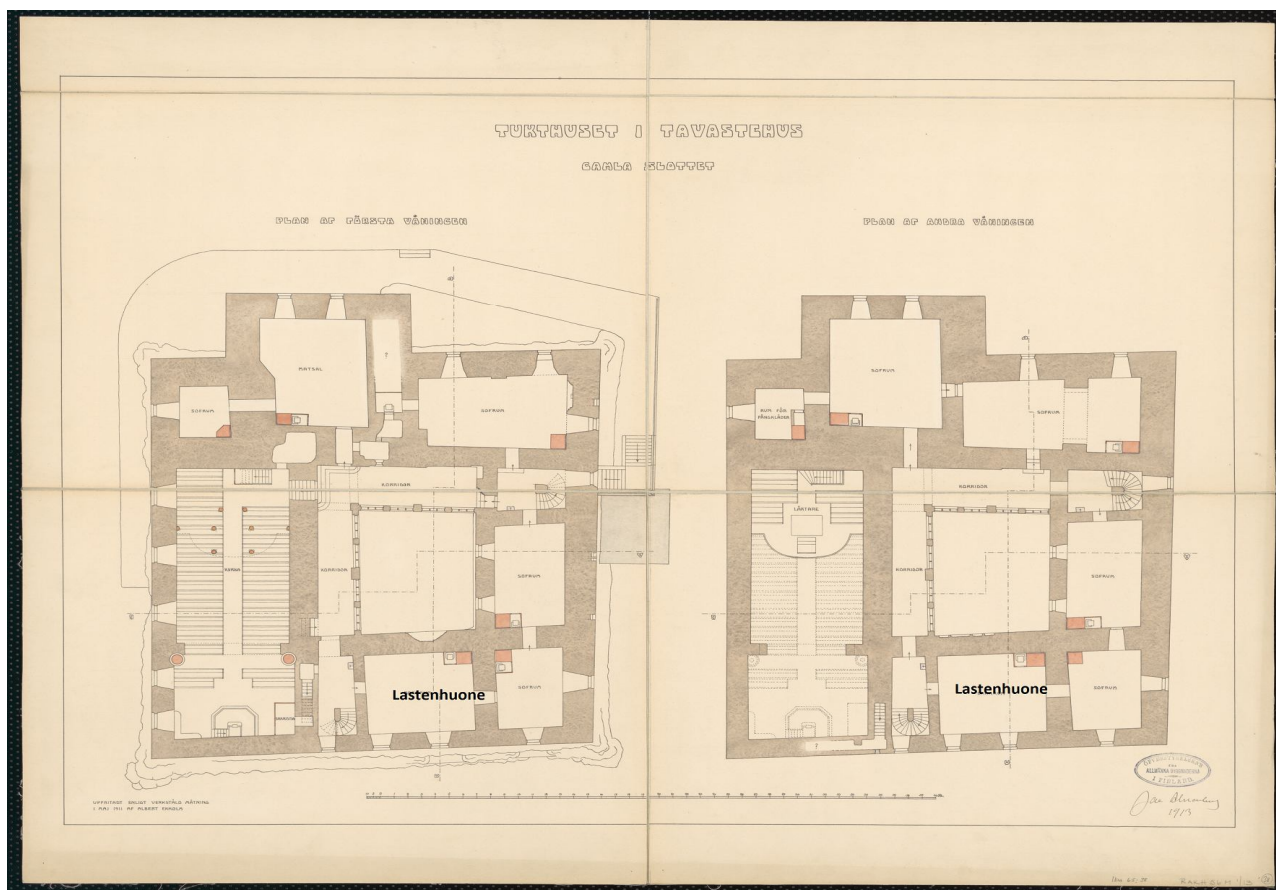
¹⁰¹ Rantala 1989, liite2; Sillanpää 1998, 35; Stenius 1973, 35.

¹⁰² Caven 1888; Ekholm 1911.

¹⁰³ Huoneesta numero 13 tehty maininta *inre rum* olisi luonnollista kääntää tässä tapauksessa kääntää peremmäksi huoneeksi, koska tässäkin huoneessa oli ikkunat ja uuni, ei se voinut sijaita huoneen numero 12 sisällä. Kuitenkin myöhemmässä vaiheessa selvityksessään Palmberg mainitsee lastenhuoneiden sijaitsevan toistensa sisällä "*barnrum inom varandra*". Jää siis hieman epäselväksi sijaitsivatko huoneet peräkkäin vai sisäkkäin. Merkinnät ikkunoista ja uunista tukevat kuitenkin käsitystä kahdesta erillisestä, ei sisäkkäisestä, huoneesta.

kehtoa. Tämä huoneen mitat olivat 6,5m x 5,5m x 3,44m. Myös siellä oli kaksi ikkunaa ja yksi uuni.¹⁰⁴

Kuva 1. Hämeenlinnan kuritushuoneen ensimmäinen ja toinen kerros piirrettynä toimeenpantujen mittausten mukaan. Albert Ekholm, toukokuu 1911.

Hieman erilaisen kuvan lasten tiloista antaa Dahlin vuonna 1960 kirjoittama artikkeli, joka käsittelee Hämeenlinnan naisvankilassa vuosina 1931–57 synnyttäneitä naisia. Hänen mukaansa vuoteen 1931 saakka äidit asuivat lapsineen linnan "pimeällä puolella"¹⁰⁵ sijaitsevassa suuressa salissa.¹⁰⁶ Myös Nuppola kirjoittaa, että Hämeenlinnan naisvankilassa kaikki äidit asuivat lapsineen

¹⁰⁴ Palmberg 1892, 554, 557.

¹⁰⁵ Luultavasti Dahl tarkoittaa tässä linnan vanhoja osia, jotka otettiin naisvankilan käyttöön kuritushuoneen siirtyessä linnan tiloihin.

¹⁰⁶ Dahl, Matti "Huomioita Hämeenlinnan naisvankilassa v.1931–57 synnyttäneistä äideistä ja siellä hoidetuista lapsista." Duodecim lääketieteen aikakauskirja 1/1960, 87–92.

eräässä vanhassa linnassa sijaitsevassa yhteishuoneessa.¹⁰⁷ Nuppola ja Dahl siis puhuivat yhdestä yhteisestä isosta tilasta, kun taas saarnaajan päiväkirjat ja Palmbergin selvitys antavat kuvan useammasta lastenhuoneesta, joissa lapset ja äidit elivät. Saarnaaja myös mainitsi päiväkirjoissaan *uuden* lastenkopin, jonne hänen puhutteluvierailunsa oli suuntautunut. Käytettävien lähteiden perusteella näyttäisi siis siltä, että vankilassa oli varattu kaksi huonetta niille vangeille, joilla oli lapsi mukana. Tämä käy selville saarnaajan kuin Palmbergin kertomuksista. Myös lääkäri kertomus vuodelta 1899 tukee tätä päätelmää, sillä kyseisen vuoden jälkeen lääkärin mukaan lapsille oli saatu vielä yksi huone lisää, jolloin lastenhuoneiden lukumäärä oli noussut kolmeen.¹⁰⁸ Kuitenkin vuoteen 1911 mennessä lasten huoneiden määrä Ekholmin piirustuksissa oli jälleen laskenut kahteen. Mielenkiintoista on, että linnan piirustuksissa lasten huoneet on sijoitettu kahteen eri kerrokseen, kun taas Palmberg mainitsee molempien lastenhuoneiden sijainneen linnan toisessa kerroksessa. Tästä voisi päätellä, että lapsille tarkoitettut huoneet vaihtuivat aika ajoin. Tähän saattoi vaikuttaa muun muassa vankilassa olleiden lasten määrä. Linnan yhteishuoneiden ollessa eri kokoisia saattoi olla niin, että lasten huoneiksi valittiin vankilan lapsilukua parhaiten vastaavat huoneet.

4.2 Huoneiden kunto

Millaisia sitten olivat nämä tilat, joihin lapset vankilassa oli sijoitettu? Vuoden 1898 vuosikertomuksesta löytyi vankilan rakennuksia koskevan luvun kohdalta mainintoja vankilan surkeasta kunnosta. Kertomuksessa esitettiin, että vankilan uudemmat rakennukset, päivä- ja yöselliosastot olisivat auttavassa kunnossa, jos ne vain maalattaisiin sisäpuolelta. Linnassa itsessään sijaitseva yhteismaakuuhuone ja yöseli olivat vaatimusten mukaan sopimattomia järjestyksen ylläpitämiseen. Myös hygieeniseltä tasoltaan ne olivat puutteellisia. Yhtä lailla lapset tulivat mainituiksi tässä vuosikertomuksessa, sillä kirjoittaja¹⁰⁹ surkutteli tilannetta myös lasten

---

¹⁰⁷ Nuppola 1954, 21.

¹⁰⁸ Lääkärin kertomus 1899, kansio Db:2. HKTvA. HMA.

¹⁰⁹ Hämeenlinnan naisvankilan vankilanjohtaja P.A. Brofeldt.

olosuhteiden kannalta. ” ...lapsiraukkoja, joiden kylmän vuoden aikana täytyy vuorokaudet päästään asua noissa huoneissa, joissa ilmanvaihtoa ei voi muuten saada kuin ikkunain kautta.”¹¹⁰

Myös lääkäri omassa vuosikatsauksessaan huomioi vankilan surkeat olosuhteet ja erityisesti lasten tilat. Hän kirjoitti vuonna 1898 vankilan lastenhuoneessa puhjenneesta tuhkarokosta, jota ilmeni vankilassa tammikuun lopusta alkaen. Taudin oli tuonut vankilaan Helsingistä lähetetty naisvanki lapsineen, joka oli saanut tartunnan vain hetki ennen vankilaan saapumistaan ja näin ollen tauti oli vasta itämisvaiheessa. Kuitenkin heti kun ensimmäiset oireet huomattiin, vankilassa toteutettiin tartunnan saaneiden eristäminen, ettei tauti tartuisi muihin lapsiin. Epidemia oli keskivaikeaa lajia ja ensin rokkoon sairastuneet menehtyivät.¹¹¹ Myös saarnaaja mainitsi päiväkirjassaan tuhkarokon, johon oli helmikuun seitsemänten päivään mennessä sairastunut jo kuusi lasta.¹¹² Vuosikertomuksen mukaan kuitenkin vain kolme lasta kuoli vuoden aikana vankilassa.¹¹³ Tämän mukaan rokkoepidemia ei olisi ollut kovin kohtalokas vankilan lapsille.

Sairastelu ei kuitenkaan loppunut tuhkarokkoon, vaan sitä seurasi melko vakava keuhkotauti, joka talttui vasta muutamien vankilassa tehtyjen toimenpiteiden jälkeen. Mitä nämä toimenpiteet olivat, ei käy ilmi lääkärin kertomuksesta. Syiksi tälle pitkäaikaiselle sairastelulle lääkäri nosti muun muassa lastenhuoneiden ahtauden ja pimeyden sekä tilojen riittämättömän tuuletuksen. Lääkäri jatkoi kertomustaan toteamalla, että viimeisen kuluneen vuoden aikana jokainen yritys järkevämpään hoitoon ja järjestyksen ylläpitoon äitien ja heidän lastensa keskuudessa oli epäonnistunut ja hänen mukaansa vain uusi valoisa huone tuuletusjärjestelmällä sekä erityisesti kuivaushuoneella ja käymälällä voisi tuoda tarvittavaa apua tilanteeseen. Toimikunnan mukaan uusia tiloja, jotka mahdollistaisivat paremmat hygieeniset olot niin naisille kuin lapsillekin, ei kuitenkaan ollut mahdollista toteuttaa.¹¹⁴ Myös seuraavan vuoden lääkärinkertomuksessa lääkäri mainitsee, että vankilassa synnyttäneitä äitejä oli hoidettu sairaalan tiloissa, koska heitä ei voitu ilman riskiä siirtää niin kutsuttuihin lastenhuoneisiin, jotka sijaitsivat vanhassa linnassa.¹¹⁵

---

¹¹⁰ Vuosikertomus 1898, kansio Db:2. HKTvA. HMA.

¹¹¹ Lääkärin kertomus 1898, kansio Db:2. HKTvA. HMA.

¹¹² Saarnaajan päiväkirja 7.2.1898, kansio Ad:1. HKTvA. HMA.

¹¹³ Lääkärin kertomus 1898, kansio Db:2. HKTvA. HMA.

¹¹⁴ Lääkärin kertomus 1898, kansio Db:2. HKTvA. HMA.

¹¹⁵ Lääkärin kertomus 1899, kansio Db:2. HKTvA. HMA.

Sekä lääkäri, että vankilan johtaja olivat siis kiinnittäneet huomiota vankilassa vallitseviin surkeisiin oloihin, joista myös lapset joutuvat osallisiksi. Molemmat myös puhuivat kertomuksissaan lasten tiloista monikossa. Lääkäri puhui lastenhuoneista *"barnrummen"* ja vankilan johtaja *"noista huoneista"*, joissa lapsiraukat joutuivat asumaan. Nämä kertomukset tukevat siis käsitystä, jonka mukaan vankilassa oli useampi kuin yksi tila lapsia varten.

Uudistuksia vankilan kurjiin oloihin ei tarvinnut kauaa odotella, sillä jo vuoden 1902 lääkärin vuosikatsaus sisälsi mielenkiintoista tietoa lasten olosuhteiden parantumisesta vankilassa. Vankilan lääkäri kirjoitti selonteossaan seuraavaa: *"Terveystilaan vankien lapsissa on nähtävästi vaikuttanut edullisesti se seikka, että heille joku vuosi takaperin valmistettiin enemmän sijaa. Heissä ei ole mitään kuolemantapausta sattunut. Vankilan yleiset hygieeniset olot eivät ole vuoden kuluessa mitenkään muuttuneet."*¹¹⁶ Vankilan surkeaan kuntoon lasten tilojen kohdalla oli siis kiinnitetty huomiota ja kunnostus- sekä parannustöihin oli ryhdytty. Lääkärin mukaan lasten oloja oli ryhdytty kohentamaan jo pari vuotta aiemmin, vaikka vankilan hygieeniset olot eivät muuten olleet järin kehuttavat. Myös vankilan saarnaaja mainitsi vierailleensa *"uudessa lastenkopissa"* ja tämä tapahtui jo 25.10.1899. Näin ollen muutokset lasten tiloihin olisi tehty jo vuonna 1899. Myös lääkärinkertomus vuodelta 1899 tukee tätä päätelmää, sillä sen mukaan syksystä alkaen vankilassa oli edellisen kahden lastenhuoneen sijaan ollut kolme lapsille varattua tilaa. Tämän muutoksen johdosta lasten hygieeniset olot olivat hieman parantuneet.¹¹⁷ Vankilan vuosikertomuksissa vuosilta 1899–1900 ei vankilarakennusten kohdalla löytynyt mainintoja uusista rakennuksista, vaan ainoastaan korjaus- ja remonttikuluihin käytetyt rahamäärät oli ilmoitettu.¹¹⁸ Vuosikertomusten mukaan tilat, joissa lapset elivät, eivät siis lisääntyneet, vaan parannukset ja korjaukset tehtiin jo olemassa oleviin lastentiloihin.

Merkittävä vaikutus naisvankilassa tehtyihin uudistuksiin oli piirilääkäri Albert Palmbergin tekemällä selvityksellä naisvankilan terveydellisistä ja hygieenisistä oloista. Selvitys tehtiin vankilassa vuosina 1890–1891 lisääntyneen sairastelun vuoksi. Esimerkiksi vuonna 1891 naisvankilassa kuoli peräti 37 vankia, joista suurin osa menehtyi lavantautiin sekä erilaisiin

---

¹¹⁶ Lääkärin kertomus 1902, kansio Db:2. HKTvA. HMA.

¹¹⁷ Lääkärin kertomus 1899, kansio Db:2. HKTvA. HMA.

¹¹⁸ Vuosikertomukset 1899–1900, kansio Db:2. HKTvA. HMA.

vatsatauteihin. Vankeinhoitohallituksen määräämät selvitystyöt alkoivat naisvankilassa 19.11.1891 ja jatkuivat aina vuoden 1892 alkupuolelle asti.¹¹⁹

Myös Palmbergin selvityksen kautta on mahdollista hahmottaa niitä olosuhteita, joissa lapset vankilassa ollessaan elivät. Kuten edellä kävi ilmi, oli vangeille lapsineen varattu vanhan linnan huoneet n:o 12 ja n:o 13. Selvitystä tehtäessä huoneessa 12 asui kuusi vankia sekä kolme lasta ja huoneessa 13 viisi vankia ja kaksi lasta. Tekstinsä alaviitteessä Palmberg selitti kolmen lapsen vastaavan yhtä täysikasvuista henkilöä ja kaksi lasta taas vastasi puolta aikuista. Vankilan muihin huoneisiin verrattuna lastenhuoneet olivat pienempiä, mutta harvemmin asuttuja. Näin voidaan päätellä muun muassa huoneiden lattiapinta-alasta. Palmbergin selvityksen mukaan huoneen n:o 12 pinta-ala oli $30,58\text{m}^2$, jolloin pinta-ala huoneen jokaista asukasta kohden oli $4,37\text{m}^2$. Huoneen n:o 13 pinta-ala taas oli $23,25\text{m}^2$, jolloin henkeä kohden laskettuna pinta-ala oli $4,23\text{m}^2$. Verrattuna vankilan keskiarvoon pinta-alaan asukasta kohden, mikä oli $3,91\text{m}^2$, saivat lapset asua huoneissaan hieman keskimääräistä tilavammin. Myös sänkyjen määrästä huoneissa voidaan päätellä, että huoneet, jossa lapset asuivat olivat väljemmin kalustettuja ja asuttuja. Keskimäärin huoneissa oli 13 sänkyä, kun taas lastenhuoneissa sänkyä oli yhdeksän ja seitsemän. Lukuihin on laskettu mukaan myös lasten kehdot.¹²⁰

Hengitysilmaa naisvankilassa Palmberg kuvaili selvityksessään tunkkaiseksi, raskaaksi ja pahanhajuiseksi. Huoneissa 12 ja 13, joissa lapset asuivat ilmatila henkilöä kohden oli $20,15\text{m}^3$ ja $22,02\text{m}^3$. Tämä osoittautui vankilan keskiarvoa suuremmaksi, joka oli $15,79\text{m}^2$ henkilöä kohden. Myös lämpötila huoneissa 12 ja 13 oli keskiarvoa korkeampi. Lastenhuoneissa lämpö selvityksen mukaan mittaushetkellä oli 19°C , kun muiden huoneiden keskilämpötila oli $16,9^\circ\text{C}$.¹²¹ Näiden huomioiden perusteella näyttäisi siltä, että äitejään vankilaan seuranneet lapset nauttivat hieman keskimääräistä paremmista tiloista naisvankilassa. Heillä oli enemmän henkilökohtaista tilaa käytössään, ilmatila oli suurempi ja lämpötila huoneissa korkeampi. Vaikka lasten tiloihin oli vankilassa kiinnitetty huomiota, ei ne järin hyvät olleet, kuten eivät muutkaan tilat vankilassa. Palmbergin selvityksen mukaan naisvankilan tilat kokonaisuudessaan alittivat merkittävästi

---

¹¹⁹ Vitikainen 2011, 18–19.

¹²⁰ Palmberg 1892, 559.

¹²¹ Palmberg 1892, 572–573.

minimitason ja erityisesti näin kävi irtolaisten huoneissa, työsaleissa ja vanhassa linnassa, jossa lapsetkin asuivat. Tilanahtauden vuoksi ilma vankilassa oli tunkkainen, eikä epäsopivilla ja toimimattomilla tuuletusjärjestelyillä saatu tarvittavaa ilmanvaihtoa aikaiseksi. Näiden seikkojen ja erityisesti vankilassa käytetyn huonolaatuisen juomaveden vuoksi sairastavuus oli ajoittain hyvin suurta.¹²²

4.3 Lasten terveys

Kaikki vankilassa eläneet lapset eivät suinkaan saapuneet vankilaan äitiensä mukana, vaan osa naisvangeista oli raskaana vankilaan tullessaan ja he synnyttivät vankilassa. Vuosittain vankilassa tapahtui keskimäärin 6 synnytystä. Synnytykset järjestettiin vankilan omissa tiloissa aina toiseen maailmansotaan saakka¹²³, jonka jälkeen Hämeenlinnan keskus- ja lääninvankila teki sopimuksen Hämeenlinnan kaupungissa sijaitsevan Synnytyslaitos ja -sairaala Höyhensaaren kanssa. Tällöin kaikki vankiäitien synnytykset siirrettiin pois vankilaympäristöstä.¹²⁴ Synnytyksistä Hämeenlinnan naisvankilassa kertovat vankilan lääkärin vuosikertomukset, joita löytyi vuodesta 1884 alkaen vankilan vuosikertomusten liitteenä. Kertomuksista kävi ilmi, kuinka paljon synnytyksiä vankilassa tapahtui, sekä olivatko synnytykset sujuneet ilman komplikaatioita. Jos joitain ongelmia oli synnytyksissä ilmennyt, oli niistä selostus lääkärin kertomuksessa. Kertomuksista ilmeni lisäksi, oliko syntynyt lapsi tyttö vai poika, oliko kyseessä kaksoissynnytys, kuinka paljon hoitopäiviä synnyttävälle äidille kertyi ja oliko lapsi syntyessään terve.

Suurin osa synnytyksistä sujui ”*säännöllisesti*” kuten lääkäri kirjoitti, mutta joissakin tapauksissa hän oli joutunut turvautumaan haasteellisimpiin toimenpiteisiin kuten pihti-synnytysten suorittamiseen. Esimerkkinä haasteellisesta synnytyksestä voidaan pitää raskausmyrkytyksen saanutta vankiäitiä, jolloin synnytys jouduttiin nähtävästi käynnistämään laskettua aikaa aikaisemmin. Lääkärin kertomuksen mukaan synnyttäjää kuitenkin lääkittiin ja hän tervehtyi. Lääkäri kertoi tämän operaation olleen toinen vankilassa vuoden aikana tehdyistä suuremmista

---

¹²² Palmberg 1892, 578, 607–609.

¹²³ Lukuun ottamatta vaikeita synnytystapauksia, joita hoidettiin myös lääninsairaalassa. Ks.esim. Rantala 1989.

¹²⁴ Nieminen 1998, 78.

operaatioista.¹²⁵ Lääkärikertomuksista löytyi ainoastaan yksi tapaus, jossa lääkäri kertoi tyttölapsen olleen syntyessään "*viallinen*" (avoin selkäydin).¹²⁶ Muuten vankilassa syntyneiden lasten ulkoinen terveyden tila oli normaali. Synnytyksissä lääkäriellä oli apunaan vankilan ulkopuolinen kättilö, jonka saamat palkkiot lääkäri ilmoitti vuosittaisissa kertomuksissaan.¹²⁷

Lääkärin vuosikertomuksissa ilmeni muutamia tapauksia, joissa sikiö oli kuollut ennen synnytystä, tai joissa synnytys oli ollut ennenaikainen ja sikiö oli kuollut heti synnytyksen jälkeen. Esimerkiksi vuonna 1889 vankilassa tapahtui neljä synnytystä, joissa kaksi lasta oli kuollut ennen synnytystä.¹²⁸ Toinen esimerkki voidaan ottaa vuodelta 1918, jolloin vankilassa syntyi yhteensä kymmenen lasta. Näiden syntyneiden joukossa oli kahdet kaksoset, joista toiset olivat jo syntyessään kuolleita.¹²⁹ Tarkkaa syytä kaksosten kuolemalle ei kerrota, mutta vankilan sairaalassa tehtiin tuona vuonna yksi pihtisyntyys. Mahdollisesti kaksosten synnytys ei siis ollut tapahtunut normaalisti vaan joko ennenaikaisena synnytyksenä tai synnytyksessä oli ilmennyt muita komplikaatioita.

Tarkastelukauden aikana naisvankilassa menehtyi yhteensä 66 lasta. Näistä 17 oli joko kuolleena syntyneitä tai ennen synnytystä kohtuun menehtyneitä. Keskimäärin vankilassa kuoli vuosittain noin yksi¹³⁰ lapsi. Kuolemat jakaantuivat kuitenkin niin, että viitenätoista eri vuotena lapsia ei kuollut lainkaan. Enimmillään yhden vuoden aikana kuoli viisi lasta.¹³¹ Yleisesti Suomessa imeväiskuolleisuus väheni jo 1800-luvun puolivälistä lähtien ja yhä harvempi lapsi tai äiti kuoli lapsivuoteeseen tai sen jälkeisiin sairauksiin. Tähän syynä voitiin pitää yleisen terveyshuollon käynnistymistä 1870-luvulla, jonka vaikutuksesta hygienian ja puhtaan juomaveden merkitys ymmärrettiin. Näillä keinoin sekä muun muassa äidinmaidon merkityksen korostamisen avulla sairastavuutta ja kuolleisuutta oli pystytty imeväisikäisten lasten keskuudessa vähentämään.¹³²

Kuitenkin vielä 1880-luvulla kuoli maassamme joka päivä keskimäärin 32 imeväisikäistä lasta ja kriittisimmät hetket olivat heti lapsen syntymän jälkeen. Vasta 1910-luvulla imeväisikäisinä

---

¹²⁵ Lääkärin kertomus 1910, kansio Db:2.HKTvA. HMA.

¹²⁶ Lääkärin kertomus 1912, kansio Db:2. HKTvA. HMA.

¹²⁷ Ks. esim. Lääkärin kertomus 1903, kansio Db:2.HKTvA. HMA.

¹²⁸ Lääkärin kertomus 1889, kansio Db:1. HKTvA. HMA.

¹²⁹ Lääkärin kertomus 1918, kansio Db:2. HKTvA. HMA.

¹³⁰ 1,47 lasta kuoli keskimäärin vuosittain.

¹³¹ Ks. liite 1. Lapset Hämeenlinnan naisvankilassa, vuosi 1896.

¹³² Turpeinen 1987, 381, 387.

kuolleiden määrä alkoi nopeasti laskea, vaikkakin kuolleisuus ensimmäisinä elinpäivinä pieneni hitaasti.¹³³ Myös naisvankilassa suurin osa lasten kuolemista ajoittui heti synnytyksen jälkeen ja johtui lapsen synnynnäisestä heikkoudesta. Esimerkiksi yleiseen heikkouteen kuoli vuonna 1896 lääkärin kertomuksen mukaan kolme lasta, jotka olivat vain muutamia päiviä vanhoja.¹³⁴

Useaan otteeseen lääkäri mainitsee myös perintökuppatautiin kuolleet lapset. Esimerkiksi vuoden 1910 lääkärinkertomuksesta löytyi seuraava merkintä: ”*yksi vankien lapsista oli syntymästään heikko ja kuoli luultavasti perilliseen kuppatautiin*”. Vuoden 1905 lääkärinkertomus mainitsee myös kaksi perintökuppatautiin kuollutta lasta, jotka molemmat olivat olleet syntymästään asti heikkoja.¹³⁵ Näivetystauti, tuberkuloosi sekä erilaiset vatsa- ja suolistotulehdukset mainitaan kuolinsyiksi joidenkin lasten kohdalla. Esimerkiksi vuonna 1910 kahden vuoden ikäinen lapsi oli kuollut keuhkotautiin sekä kaksi lasta vatsatautiin.¹³⁶ Vitikaisen mukaan vuosina 1882–1926 vankien yleisimmät kuolinsyyt Hämeenlinnan naisvankilassa olivat erilaiset hengitystie- ja suolistoinfektiot sekä yleisin yksittäinen syy tuberkuloosi.¹³⁷ Synnynnäistä heikkoutta lukuun ottamatta vankilan lapset menehtyivät siis sairauksiin, jotka olivat kohtalokkaita myös naisvangeille.

Lääkärin kertomusten mukaan vankien lasten terveys oli 1900-luvulle tultaessa yleensä hyvä tai ainakin tyydyttävä. Joinain vuosina lääkäri kuvaili vankilalasten terveydentilaa jopa erittäin hyväksi ja lääkärin puoleen käännettiin vain satunnaisten tautitapausten tähden.¹³⁸ Kuitenkin lääkäri toi jatkuvasti kertomuksissaan esille vankilan huonot hygieeniset olot, varsinkin vanhan linnan puolella. Hänen mukaansa vankilassa olevat huoneet olivat pieniä ja ahtaita, päivänvalo ja ilmamäärä henkilöä kohti olivat vaillinaisia, huoneissa oli puutteellinen ilmanvaihto sekä vankilassa oli puute ajanmukaisista sairassuojista. Kuitenkin lääkärin sanojen mukaan ”*kivulloisuus hyvän hoidon ja säännöllisen elämän johdosta muurin sisällä ei ole ollut sanottavan suuri*”. Tähän lääkärin mukaan vaikutti muun muassa hyvä kaivovesi, jota saatiin vankilan pihalta.¹³⁹ Myös

---

¹³³ Turpeinen 1987, 405–406.

¹³⁴ Lääkärin kertomus 1896, kansio Db:1. HKTvA. HMA.

¹³⁵ Lääkärin kertomukset 1905 ja 1910, kansio Db:2. HKTvA. HMA.

¹³⁶ Ks. esim. Lääkärin kertomukset 1896, 1901, 1909–1910, 1918, kansiot Db:1-2. HKTvA. HMA.

¹³⁷ Vitikainen 2011, 26.

¹³⁸ Ks. lääkärin kertomukset 1902–1926, kansio Db:2–3. HKTvA. HMA.

¹³⁹ Lääkärin kertomus 1908, kansio Db:2. HKTvA. HMA.

vankilassa oli siis ymmärretty puhtaan juomaveden merkitys terveyden edistämässä ja sairauksien ehkäisyssä.

Ylipäänsä kuolleisuuden ja sairaustapausten pysyminen suhteellisen pieninä lasten parissa koko tarkastelukauden ajan näyttäisi kertovan, että ainakin Hämeenlinnan naisvankilassa vankilaan järjestetty lasten terveydenhoito olisi ollut jo 1800- ja 1900-lukujen taitteessa ajanmukaista ja tarkoitustaan vastaavaa. Vankien terveydenhuollon kehittäminen tapahtui yhtä aikaa maan vankilaolojen kehittämisen kanssa ja huomattava parannus vankien oloissa johtui pääosin 1880-luvulla rakennettujen uudenaikaisten vankiloiden käyttöönotosta.¹⁴⁰ Hämeenlinnan naisvangit eivät kuitenkaan suorittaneet tuomiotaan täysin uusissa tiloissa, vaan kuten aiemmin on käynyt ilmi, suurin osa naisten tiloista oli järjestetty vanhan linnan tiloihin. Vitikainen kirjoittaakin artikkelissaan naisvankien sairastamisesta, että vankilalääkäreiden mukaan terveydelliset ja hygieeniset olot naisvankilassa olivat jatkuvasti varsin huonot. Yleinen ajatus oli, että suurin osa vankilan sairastapauksista johtui vankilan "*epäedullisista hygienia-olosuhteista*" ja etenkin vankilan vanhan linnan puolen tiloissa oli paljon parannettavaa.¹⁴¹ Mielenkiintoista siis on, että vaikka vankilan yleiset hygieeniset olot olivat jatkuvasti heikot, lasten terveydentila pysyi vankilalääkärien mukaan lähestulkoon joka vuosi tyydyttävänä tai jopa hyvänä.

4.4 Lasten hoito

Vankilan lastenhoitoa koskien löytyi mielenkiintoinen merkintä saarnaajan päiväkirjasta lokakuulta vuodelta 1899. Pastori kirjoitti tuolloin käyneensä uudessa lastenkopissa puhuttelemassa hoitajattaria, Ikosta ja Johanssonia. Myös seuraavassa kuussa hän kertoi käyneensä kaikissa lastenkopeissa ja samalla neuvomassa Ikosta ja Johanssonia.¹⁴² Vuodelta 1900 löytyi jälleen merkintä saarnaajan päiväkirjasta koskien lastenhoitoa, jossa hän mainitsi hoitajatar Seren siirrettävän lastenhoitajaksi Johanssonin tilalle.¹⁴³ Nämä havainnot näyttäisivät viittaavan siihen, että lastenhoitoa varten oli vankilassa hoitajattaria, joiden tehtävänä oli vankien lapsista huolehtiminen, sillä aikaa kun vangit tekivät töitä tai opiskelivat. Vankilaan palkattiin kuitenkin

---

¹⁴⁰ Ks. esim. Laitinen 1998, 48–49.

¹⁴¹ Vitikainen 2011, 17.

¹⁴² Saarnaajan päiväkirja 25.10.1899; 9.11.1899, kansio Ad:1. HKTvA. HMA.

¹⁴³ Saarnaajan päiväkirja 9.2.1900, kansio Ad:1. HKTvA. HMA.

lastenhoitoa valvoman erillinen hoitaja, lastenhoitoon perehtynyt vartija, vasta vuonna 1923, jolloin vankilan johtokunnan pöytäkirjoista löytyi maininta ylimääräisen vartijan, Matilda Vilkon, palkkauksesta lastenhuoltajaksi.¹⁴⁴ Tätä ennen lastenhoitoon osallistuivat siis nämä pastorin mainitsevat hoitajattaret. Keitä he sitten olivat?

Palmbergin selvityksestä kävi ilmi, että vankilan sairaalan synnytyshuonetta käytettiin nukkumahuoneena kolmelle hoitajattarelle, jotka oli otettu vankien joukosta lääkäriä avustamaan.¹⁴⁵ Jo vuoden 1877 Hämeenlinnan rangaistuvankilan ohjesäännön mukaan, johtajalla oli mahdollisuus määrätä tarpeelliseksi katsomansa määrä vankeja osallistumaan sairaanhoitoon.¹⁴⁶ Myös vankilan opettajattarella oli lupa harkintansa mukaan käyttää vartijoita ja oppineempia vankeja apuna opetustyössä.¹⁴⁷ Olisiko näin voinut olla naisvankilan lastenhoidonkin kohdalla? Olisiko lastenhoitajat värvätty vangeista itsestään?

Hämeenlinnan kaupungin historiallisen museon vankilamuseon kuva-arkistosta löytyi mielenkiintoinen kuva vuodelta 1906 koskien lapsia vankilassa. Kuvassa istuu neljä yksikaksivuotiaista lasta keskellään nainen. Naisella on päällä vangin vaatetus harmaa-mustaraidallisine paitoineen. Taustalla huoneessa näkyy metallipäätyinen sänky, uuni ja takaseinälle vedetty valkoinen lakana.¹⁴⁸ Kyseessä on siis vankien makuuhuone ja mahdollisesti toinen niistä huoneista, joissa äidit lapsineen asuivat. Tarkan päätelmän tekeminen tämän kuvan perusteella on kuitenkin mahdotonta. Vankipukuinen nainen kuvassa kuitenkin tukee hyvin sitä käsitystä, että vankien joukosta otettiin nainen/äiti hoitamaan vankilassa olevia lapsia. Jos kaikki äidit olisivat hoitaneet vankilassa omia lapsiaan, olisivat he kaikei olleet kuvassa mukana lapsiensa kanssa. Muut äidit saattoivat siis työskennellä vankilan eri töissä, yhden tai kahden vangin hoitaessa lapsia päivän ajan.

Aiemmat tutkimukset mainitsevat lastenhoitajiksi vankilan sairaanhoitajattaret. Dahlin mukaan äidit saivat hoitaa lapsiaan vankilan sairaanhoitajattaren valvonnan alaisina ja myös Nuppola mainitsee sairaanhoitajien valvoneen lasten hoitoa. Vitikainen kirjoittaa artikkelissaan ensimmäisten

---

¹⁴⁴ Johtokunnan pöytäkirjat 1923. Johtokunnan kokous 5.6.1923, kansio Ca:5. HKTvA. HMA.

¹⁴⁵ Palmberg 1892, 567.

¹⁴⁶ Järjestyssääntöjä wangeille Hämeenlinnan kuritushuoneessa 15.11.1877, 8§.

¹⁴⁷ Kallinen 1982, 62.

¹⁴⁸ Hämeenlinnan kuritushuone; lapset 1906. B124:29/XV:2. HKHM.

varsinaisten sairaanhoitajien saapuneen maamme vankiloihin vasta 1910-luvulla. Tätä ennen muun muassa Hämeenlinnan naisvankilassa oli kuitenkin yksi naisvartija suorittanut koleraepidemian varalta sairaanhoitokurssin.¹⁴⁹ Näin ollen hoitajattaret vankilassa eivät olleet varsinaisia koulutettuja sairaanhoitajia vaan joko vankilan vartijoita tai vankeja, jotka oli ohjeistettu ja joskus jopa hieman koulutettukin avustamaan vankilan lääkäriä. Osalle näistä vankilan hoitajattarista näyttäisi sairaanhoidon sijasta kuuluneen lapsista huolehtiminen jo ennen kuin varsinaista lastenvalvojan vakanssia vankilaan perustettiin. Tästä kertoo muun muassa saarnaajan maininta "lastenhoitajan" siirrosta.

Käyttämäni aineiston perusteella lasten tilat ja hoito Hämeenlinnan naisvankilassa osoittautuivat hieman erilaisiksi, kuin mitä niistä on aikaisemmin kirjoitettu. Dahl ja Nuppola ovat esittäneet vanhassa linnassa sijainneen yhteismakuuhuoneen ainoaksi tilaksi, jossa lapset vankilassa ollessaan äitiensä kanssa elivät. Heidän mukaansa lapsia varten oli olemassa yksi suuri tila, jossa äidit hoitivat lapsiaan vankilan sairaanhoitajattarien valvonnan alaisina. Itse kuitenkin tarkentaisin tätä näkemystä vankilan saarnaajan päiväkirjasta, vuosikertomuksista, Palmbergin selvityksestä sekä rakennuspiirustuksista saamillani tiedoilla. Yhden suuren salin sijaan lapsille oli varattu vankilan vanhan linnan puolella kaksi, ja vuoden 1899 jälkeen lääkärin mukaan jopa kolme huonetta. Tarkasteltavalla aikavälillä vankilan tiloja kunnostettiin ja näillä parannuksilla oli vankilahenkilökunnan mukaan vaikutusta lasten terveyteen vankilaympäristössä. Ovatko nämä uudet tilat eristetty jo aiemmin linnassa sijanneista lasten tiloista vai kenties linnan muista tiloista, ei käyttämäni lähteistä selviä.

On kuitenkin hyvä huomioda, että linna on kokenut sisältä suuria muutoksia, kun sitä on muutettu vankilakäyttöön sopivaksi. 1800-luvun aikana linnaa on muunneltu niin huonejakojen kuin kerrostasojen osalta.¹⁵⁰ Näin ollen on hyvin mahdollista, että tiloihin on puisia seiniä poistamalla tai niitä lisäämällä tehty vankilan käyttötarkoituksiin sopivia huoneita. Näin on saattanut tapahtua juuri lastenhuoneiden kohdalla. Koska vankilasta tehdyt rakennuspiirustuksetkin mainitsevat vain kaksi lastenhuonetta, väliseinien tilapäinen rakentaminen ja niiden poisto tarpeen mukaan kuulostaa hyvin uskottavalta selitykseltä. Selvää kuitenkin on, että lasten vankilaloihin tarkastelemallani aikavälillä

---

¹⁴⁹ Vitkainen 2011, 13.

¹⁵⁰ Ailio 1901, 245; Knapas 1973, 95.

tuli parannuksia. Lääkärin mukaan lapset saivat uudistusten myötä jopa enemmän tilaa kuin heillä aiemmin oli ollut käytössä. Näin ollen Dahlin ja Nuppolan vetämät johtopäätökset lapsille varatusta yhdestä yhteisestä tilasta eivät päde

4.5 Vankilahenkilökunnan suhtautuminen vankilalapsiin

Huomioita vankilahenkilökunnan suhtautumisesta äitejään vankilaan seuranneiden lasten lukumääriin voidaan löytää *Suomen vankeinhoitomiesten yhdistyksen muistoonpanoja* -nimisestä lehdestä. Vuosina 1893–1926 ilmestyneessä lehdessä julkaistiin yhdistyksen vuosikokouksissa käyty keskustelut, joihin osallistui vankila-ammattilaisia kuten vankiloiden johtajia eri puolilta Suomea. Vuosina 1896 ja 1897 yhdistyksen vuosikokouksissa oli esillä aihe; ” *Voidaanko lasten määrää, jotka seuraavat äitejään vankilaan, vähentää?* ” Turun vankilan johtaja Viktor Nybergh otti asian esille jo vuoden 1896 toukokuussa, mutta varsinainen keskustelu aiheesta käytiin vuoden 1897 kokouksessa, jolloin Nybergh esitti huolensa äitejään vankilaan seuranneiden lasten lukumäärästä. Nyberghin mukaan vuonna 1895 naisvankimäärän ollessa noin 2000 vangin tienoilla, oli heitä seurannut vankilaan noin 300 lasta. Toisin sanoen joka seitsemännellä naisvangilla oli lapsi mukanaan vankilaan tullessaan. Nyberghin mielestä luku oli korkea ja että äitien tulisi kuljettaa alle kaksivuotiaista lasta mukanaan vain jos äidin poissa ollessa lasta ei voitu hoitaa kotona. Hänen mielestään niiltä äideiltä, joilla oli lapsi mukana vankilassa, evättiin rangaistuksen vakavuus. Hän nosti esille myös kysymyksen siitä, kuka voi vastata, etteivät lapset saa vahingollisia vaikutteita vankilassa olonsa aikana.¹⁵¹

Nyberghin esitykseen vastasi ensimmäisenä Hämeenlinnan naisvankilan johtaja P.A. Brofeldt. Myös hänen mukaansa ne naiset, jotka imettivät lastaan rangaistuslaitoksessa kärsivät rangaistuksestaan vähemmän, kuin muut vangit. Tämä oli perusteltavissa muun muassa ravinnon paremmuudella sillä niillä vangeilla, joilla oli lapsi mukana, saivat ravinnoksi myös maitoa, jota tarvittiin lasten ruokkimiseen.¹⁵² Myös Hämeenlinnan naisvankilan vuosikertomukset mainitsevat vankilan lapsille vuosittain jaetut ruoka-annokset, jotka muodostuivat puolesta aikuisen vangin

---

¹⁵¹ SVYM VII/1896, 3933–94.

¹⁵² SVYM X/1897, 90–91.

saamasta ateriasta. Joinain vuosina kertomukset mainitsevat myös erikseen, kuinka monta litraa maitoa vankilan lapsille hankittiin ja kuinka paljon nämä ostot vankilalle maksoivat.¹⁵³

Vankeinhoitohallituksen sihteeri Axel af Forselles ei voinut yhtyä tähän mielestään ahdasmieliseen selitykseen, jota sekä Nybergh että Brofeldt kannattivat. Hän piti ankarasti kiinni ajatuksesta, että oli lapsen kannalta parasta nauttia äitinsä hoitoa eikä hän uskonut, että rangaistuksen vakavuus vähenisi lasten läsnä ollessa. Myös muutama muu kokouksen jäsen kuten johtaja Juho Kantele ja johtaja J. W. Castren olivat sitä mieltä, että luonnon järjestystä ei tulisi rikkoa ja että ei olisi tarpeellista evätä naisen ja lapsen kahdenkeskistä vankeutta, joka nimenomaan olisi kaikkein sopivinta äidille. Yleispätevää vastausta kokous ei pystynyt tuottamaan, vaan kokouksen lopuksi todettiin, että aiheesta käyty keskustelu sai muodostaa vastauksen esittelijän esittämään kysymykseen.¹⁵⁴

Vankilahenkilökunnan mielipiteet olivat vuosisadan vaihteeseen tultaessa huomattavan erilaisia, kun keskustelun kohteena olivat äitejään vankilaan seuranneet lapset. Turun vankilan johtajan maininta "*vain jos lasta ei voitu hoitaa kotona*" kertoo, että lapsia otettiin vankilaan mukaan, vaikka heistä olisi voitu huolehtia kotioloissa. Osa vankilahenkilökunnasta halusi jyrkästi vähentää lasten saapumista maamme vankiloihin, perustellen kantansa joko taloudellisesti tai vankilasta lapsille aiheutuvien huonojen vaikutteiden kautta. Osa vankilanjohtajista myös epäili, ettei kärsittävä vankeusrangaistus ollut naisvangille tarpeeksi kova, jos lapsi sai olla mukana vankilassa. Kuitenkin jo tuolloin monet vankeinhoidon ammattilaiset ajattelivat enemmän lapsen ja äidin välistä yhteyttä ja sitä vaikutusta, jonka heidän siteensä rikkominen aiheuttaisi, kuin asian taloudellista puolta. Äidin side lapseen katsottiin niin vahvaksi, ettei sitä saanut lähteä katkaisemaan, edes vankilassaolon ajaksi.

Vankien lapset tulivat vankeinhoidon työntekijöiden keskustelun kohteeksi myös kansainvälisissä tapaamisissa. Vuoden 1905 kongressissa Budapestissä pohdittiin valtion osuutta rangaistusvankien lasten hoitamisessa. Keskustelu päättyi toteamukseen, että jos perheellä ei ole mahdollisuutta huolehtia turvattomista lapsista, tulee valtion, yhteistyössä paikallisten viranomaisten ja yksityisten

---

¹⁵³ Ks. esim. Naisvankilan vuosikertomukset 1884–1885, 1898–1908; kansiot Db:1–2. HKTvA. HMA.

¹⁵⁴ SVYM X/1897, 90–91.

hoitolaitosten kanssa, huolehtia ja suojella näitä moraalisesti ja materiaalisesti unohdettuja lapsia. Näin todettiin monessa valtiossa jo toimittavan.¹⁵⁵ Vankilaan tuomittujen henkilöiden lapset olivat siis vankilahenkilökunnan ammattilaisten pohdinnan kohteena aika ajoin ja heidät pyrittiin ainakin retorisella tasolla huomioimaan aikakauden mahdollisuuksien mukaan.

Aikakauden keskustelun kohteena eivät olleet ainoastaan vankilalapset, vaan esimerkiksi Hämeenlinnan naisvankilan toimiminen vanhan linnan tiloissa nosti esille kriittisiä kannanottoja. Jos linna ei terveydellisten olosuhteiden kannalta ollut sopiva vankilakäyttöön, ei sitä pidetty vankilaksi sopivana myöskään vankien asianmukaisen säilyttämisen eikä linnan historiallisen perinnön rappeutumisen vuoksi. Jo reilu vuosikymmen ennen vankiloiden yhdistämistä vuonna 1911 Hämeen maaherra Knut Spåre otti esiin linnan sopimattomuuden vankilaksi. Hänen mukaansa linna oli liian ahdas kuritushuoneeksi ja mikä pahinta, linnan tiloissa oli mahdotonta eristää nuorempia naisvankeja vanhemmista. Tämän vuoksi nuoret olivat vapaaksi päästessään siinä määrin turmeltuneita, että he lyhyen ajan sisällä palasivat takaisin vankilaan.¹⁵⁶

Myös historioitsija Ailio kritisoi vuonna 1836 alkanutta linnan sisustamista vankilaksi 1900-luvun alussa ilmestyneessä teoksessaan. Hänen mukaansa vuodesta 1836 alkoi se kehityskausi linnan historiassa, jolloin uuden tarkoitusperän toteuttamiseksi muun muassa hävitettiin milloin mitäkin linnan rakennuskohdetta. Kuitenkaan kaikista ponnistuksista huolimatta ajanmukaisen vankilan luominen tähän vanhaan linnaan ei onnistunut.¹⁵⁷ Linnan muuttaminen vankilakäyttöön sopivaksi kohtasi suurta arvostelua läpi vankilan olemassaolon ajan, kun pienten rakenteellisten muutosten ja korjausten pelättiin muuttavan keskiaikaisen linnan tyyliä sekä rappeuttavan linnan monia arvokkaita yksityiskohtia.¹⁵⁸

---

¹⁵⁵ SVYM XXII/ 1905, 92–97.

¹⁵⁶ Ahto 1973, 90.

¹⁵⁷ Ailio 1901, 233.

¹⁵⁸ Ahto 1973, 90.

4.6 Äidin näkökulma

4.6.1 Vankiäidit vankiyhteisössä

Naisvangit, jotka toivat vankilaan mukanaan pienen lapsen, herättävät kysymyksen siitä, miten äidit huolehtivat lapsestaan vankilassa. Osallistuivatko äidit normaalisti vankilassa tehtäviin töihin, vai muodostuiko lasta mukana vankilassa pitävälle äidille erilainen päivärytmi? Rantala esittää naisvankien kouluopetuksesta kertovassa pro gradu -tutkielmassaan vankilassa työskentelevien opettajattarien laatimista vuosikertomuksista löytyneen maininta, että vankilassa annettavasta opetuksesta saattoi vapautua 1880-luvun alussa muun muassa rakennustöiden tai sellaisten töiden vuoksi, jotka sisälsivät vankilan jokapäiväisiä askareita, kuten esimerkiksi ruoanlaittoa, siivousta tai lapsenhoitoa.¹⁵⁹ Tämä maininta löytyi ainoastaan vuoden 1884 vuosikertomuksesta, johon vankilan opettajatar oli kirjannut oman selvityksensä vankilassa annetusta kouluopetuksesta. Tuona vuonna kaksi kouluikäistä¹⁶⁰ vankia oli vapautettu koulunkäynnistä lastenhoidon vuoksi.¹⁶¹ Koska lastenhoito laskettiin opiskelusta vapauttavaksi, nauttivat kouluikäiset vankiäidit pieniä poikkeuksia vankilan päivärytmin suhteen.

Kouluopetusta vangit saivat ainoastaan kuusi tuntia viikossa, jolloin suurin osa naisvankien päivästä kului töitä tehdessä. Hämeenlinnan naisvankilassa vankien töihin kuuluivat muun muassa vankilan ulko- ja sisäpuhdistustyöt, kuten esimerkiksi tilojen siivoaminen, lumityöt ja puiden pilkkominen. Myös ruoanlaitto, erilaiset pienet rakennustyöt sekä *sekalaiset* ja *kaikenlaiset työt* vankilassa kuuluivat vankien työnkuvaan. Hankkiakseen itselleen tuloja vangit kutoivat sukkaa, korjasivat jalkineita ja tekivät vaatturintöitä.¹⁶² Töitä tehtiin aamulla puoli kuudesta kahdeksaan, jonka jälkeen aamupalalle oli varattu puoli tuntia. Tämän jälkeen työt jatkuivat aina kello yhteen saakka, jolloin oli päivällisen aika. Iltapäivällä työskenneltiin seitsemään asti, jonka jälkeen syötiin illallista ja ulkoiltiin puoli tuntia.¹⁶³

---

¹⁵⁹ Rantala 1989, 18, 44.

¹⁶⁰ Vankia ei saanut pakottaa koulunkäymiseen, jos hän oli jo täyttänyt neljäkymmentä vuotta tai omasi tarpeelliset tiedot uskonnossa ja hallitsi sisäluku-, kirjoitus- ja laskutaidon. Rantala 1990, 160.

¹⁶¹ Naisvankilan vuosikertomus 1884, kansio Db:1. HKTvA. HMA.

¹⁶² Naisvankilan vuosikertomukset 1884–1926; kansiot Db:1–3. HKTvA. HMA; Kallinen 1982, 62.

¹⁶³ Palmberg 1892, 589,591.

Vankien päivä oli siis hyvin tiukkaan aikataulutettu eikä päiväjärjestyksessä huomioitu lastenhoitoa lainkaan. Myöskään vankilan työpäiväkirjat, joita on säilynyt vain vuosilta 1919–1921, eivät mainitse lastenhoidon kuuluneen vankilassa suoritettujen töiden joukkoon. Töistä oltiin työpäiväkirjojen mukaan pois vain sairauden, kouluopetuksen, rangaistuksen, työhön kykenemättömyyden tai sunnuntain/juhlapyhän vuoksi. Lastenhoitoa työnjakopäiväkirja ei mainitse työstä vapauttavaksi. Tästä kertoo myös työssä olleiden vankien määrät. Esimerkiksi vuoden 1920 alussa vankilassa oli vuosikertomuksen mukaan 409 vankia. Myös työnjakopäiväkirja ilmoitti, että vankilan töihin osallistui 1.1.1920 vankilan 409 vankia.¹⁶⁴ Näin ollen kaikki vankilan vangit tekivät jotain työtä vankilassa ollessaan, mikä tarkoittaa myös sitä, että vankiäiditkin työskentelivät rangaistusaikanaan. Joko oli niin, että lastenhoito laskettiin edellä mainittuihin *sekalaisiin* ja *kaikenlaisiin* töihin kuuluvaksi tai sitten lapsia hoitavat vangit osallistuivat esimerkiksi vankilan talousaskareisiin, sillä esimerkiksi vaatteiden paikkaus oli mahdollista vaikka nukkumahuoneessa.

Vangeista kirjoitetuista henkilöakteista¹⁶⁵ löytyi myös mielenkiintoista tietoa koskien vankiäitien työskentelyä vankilassa. Käytettävissä olevista akteista kävi ilmi, että myös ne vangit, jotka saapuivat vankilaan lapsen kanssa tai jotka synnyttivät siellä ollessaan, työskentelivät rangaistuaikanaan. Vankiäitien töiksi mainittiin muun muassa kehruu, ulkotyöt, mankelointi, peiteompelu sekä vaatteiden pesu.¹⁶⁶ Vankiäidit siis työskentelivät lastensa hoidon ohella tai saattoihan olla, että vankilan töihin ruvettiin vasta, kun lapsi kahden vuoden iän saavutettuaan sijoitettiin pois vankilasta. Monen vangin kohdalla lapset kuitenkin viettivät vankilassa yhdestä kahteen vuotta, jolloin tuntuisi epätodennäköiseltä, että vanki ei esimerkiksi kahteen vuoteen olisi osallistunut vankilan muihin töihin. Näin ollen jo aiemmin esille tulleet vankilan saarnaajan mainitsemat hoitajattaret saattoivat hyvinkin hoitaa isompaakin lapsijoukkoa, jolloin useampi käsipari vapautui vankilan yleisten töiden tekoon.

---

¹⁶⁴ Naisvankilan työnjakopäiväkirja 1920, kansio Ad:2. HKTvA. HMA.

¹⁶⁵ Näistä akteista löytyi mm. vangin taustatiedot, hänen tuomionsa sekä mahdollisesti erillinen lomake "keskustelukokouksen lausunto vangista", jossa kerrottiin vangin käytöksestä, luonteesta, koulunkäynnistä sekä työnteosta vankilassa.

¹⁶⁶ Kuritushuonevankien henkilöaktit 1899-1909, kansiot Fa:1- 17. HKTvA. HMA.

Vuoden 1877 vankien järjestyssäännöissä ja vuoden 1886 kuristushuoneen ohjesäännöissä ei mainita, että vankiäidit olisivat olleet lastensa vuoksi vankilassa ollessaan eriarvoisessa asemassa kuin vankilan muut vangit.¹⁶⁷ Joidenkin vankiäitien päivärytmin on kuitenkin täytynyt muodostua erilaiseksi kuin niiden vankien, joilla ei ollut lasta mukana vankilassa. Osa vankien lapsista oli esimerkiksi imeväisikäisiä, jolloin he tarvitsivat äitejään lähes jatkuvasti. Lapsen mukanaolo vankilassa ei kuitenkaan välttämättä tarkoittanut, että vankiäidit saivat lastensa vuoksi jäädä pois vankilan muista töistä. Tämän vankilan työnjakopäiväkirja selvästi osoittaa. Suuret helpotukset vankilan töistä lapsen vuoksi olisivat sitä paitsi saattaneet herättää katkeruutta muiden vankien taholta. Päiväkirjat ja vuosikertomukset eivät kuitenkaan mainitse vankien tämän vuoksi kapinoineen tai aiheuttaneen epäjärjestyksiä. Näin ollen voitaisiin päätellä, että poikkeukset, joita vankiäidit saivat, eivät olleet niin merkittäviä, että niistä olisi valitettu tai niitä vastaan mieltä osoitettu.

Savolainen kirjoittaa vuosia 1924–1939 käsittelevässä pro gradu -tutkielmassaan, että poliittisen vankiäidin piti lähes normaalisti noudattaa vankilan päiväjärjestyksiä. Äiti kävi ainoastaan syöttämässä lastaan. Suurimman osan päivästä lasta hoitivat vartijat tai vankilan lastentarhassa työskentelevät kriminaalivangit. Savolaisen mukaan vastasyntyneestä lapsesta erossa oleminen oli äideille hyvin raskasta ja lisähuolta aiheutti nimenomaan se, että kriminaalivangit hoitivat heidän lapsiaan. Kriminaalivankeja ei pidetty soveliaina lastenhoitajina.¹⁶⁸ 1800- ja 1900-luvun vaihteen ja ajan ennen toista maailmansotaa välillä on siis huomattavissa eroavaisuuksia puhuttaessa vankiäidin osuudesta lapsensa hoidossa. 1920- ja 1930-luvuilla äidit kävivät hoitamassa lapsiaan ainoastaan syöttämisen ajan ja muun ajan lapsista huolehtivat muut vangit tai vankilan vartijat. Nuppola esittää tutkielmassaan lasten hoidon muuttuneen 1940-luvun puolivälissä enemmän kohti lastenkotijärjestelmää. Kaikki lapset viettivät vuoden 1947 jälkeen sekä päivät että yöt lastenosastolla ja äidit kävivät vain päivisin tapaamassa ja imettämässä pienokaisiaan. Tätä ennen äideillä oli ollut mahdollisuus saada terveet imeväisikäiset lapset yön ajaksi luokseen vankilan päiväselliosastolle. Muutoksen lastenhoidon järjestelyssä Nuppolan mukaan aiheutti se, ettei sellejä pidetty sopivina pikkulasten hoitopaikkoina. Äidit nimittäin käyttivät ahkerasti vangeille sotien

---

¹⁶⁷ Ks. Järjestyssääntöjä wangeille Hämeenlinnan kuritushuoneessa. Annettu 15.11.1877; Keisarillisen Majesteetin armollinen Ohjesääntö kuritushuoneille Suomenmaassa 12.4.1886.

¹⁶⁸ Savolainen 2000, 63.

jälkeen myönnettyä tupakoimisoikeutta ja heidän pelättiin muillakin tavoin hoitavan huonosti lapsiaan esimerkiksi syöttämälle heille sopimatonta ruokaa.¹⁶⁹

Tämä lastenkotijärjestelmän tyyppinen lastenhoito näyttäisi poikkeavan oman tutkimuskohteeni lastenhoitojärjestelyistä. Päävastuu lapsenhoidosta näyttäisi 1920-luvulle saakka pysyneen lapsen äidillä. Apunaan äideillä kuitenkin oli lasten hoitajattarina toimineet vartijat tai vangit, jotka mahdollisesti ainakin osan päivästä huolehtivat lapsista äitien työskennellessä. Vasta uusien, ensin vuonna 1931 ja myöhemmin vuonna 1951 lapsille tarkoitettujen tilojen valmistuttua, vastuu lastenhoidosta siirtyi äideiltä muille vangeille ja vankilaan palkatuille lastenhoitajattarille. Tällöin lasten tilat olivat myös ainoastaan lapsia varten, eivätkä äidit esimerkiksi yöpyneet lastenhuoneissa, kuten aikaisemmin tehtiin, kun äidit ja lapset asuivat yhdessä vanhan linnan puolella.

4.6.2 Huoli lapsesta

Mielenkiintoisen näkökulman käsillä olevaan tutkimukseen antaa vankiäitien suhtautuminen vankilassa oleviin tai sieltä poissijoitettaviin lapsiinsa. Kuten puhuttaessa lasten tiloista vankilassa, myös tässä osassa vankilan saarnaajan päiväkirjat osoittautuivat hedelmälliseksi lähteeksi, sillä hänen merkinnöistään löytyi useita vankiäitien huolenaiheita ja pyyntöjä, koskien heidän vankilassa olevia tai vankilan ulkopuolelle jääneitä lapsia. Mitä vankilassa tuomiotaan kärsineet äidit ajattelivat siitä, että heillä oli lapsi mukana vankilaympäristössä? Kuten johdannossa totesin, on tarkkojen menneisyydessä eläneiden ihmisten ajatusten saavuttaminen hyvin vaikeaa. Vankilan saarnaajan päiväkirjojen avulla on kuitenkin ollut mahdollista selvittää joidenkin pastorin luona vierailleiden vankiäitien tunteja ja kokemuksia lapsistaan vankilassa tai sen ulkopuolella.

Äidin joutuessa vankilaan useimmissa tapauksissa lapsi jäi muun suvun hoidettavaksi. Esimerkiksi vanki Maria pyysi saarnaajaa kirjoittamaan kirjeen lapsensa isälle Helsinkiin, missä häntä pitäisi kehottaa maksamaan elatusapua vangin äidille, joka hoiti heidän vanhempaa lasta. Nähtävästi tämä avunpyyntö ei onnistunut, sillä jo seuraavan vuoden alussa sama vanki oli pastorin puheilla jälleen kyselemässä, mistä saisi apua kotiin.¹⁷⁰ Tämä päiväkirjamerkintä oli monella tapaa

---

¹⁶⁹ Nuppola 1954, 22–23.

¹⁷⁰ Naisvankilan saarnaajan päiväkirja 2.6.1898 sekä 25.1.1899, kansio Ad:1. HKTvA. HMA.

mielenkiintoinen. Merkintä vanhemmasta lapsesta tarkoittaisi sitä, että äiti oli vankilaan tullessaan jättänyt toisen lapsensa suvun hoiviin, kun taas toinen lapsi oli jossakin muualla. Vankilan päiväkirjasta löytyikin tieto, että kyseinen vanki Maria oli tullut Hämeenlinnan naisvankilaan 9.5.1896 Helsingin läänin linnasta yhden lapsen kanssa.¹⁷¹ Vankilassa ollessaan äiti oli saarnaajan puheilla yrittäessään hoitaa vankilan ulkopuolelle jääneen lapsensa asioita. Hänen pyyntönsä hankkia apua lasta hoitavalle isoäidille kertoo selvästi äidin huolesta siitä, miten vanhempi lapsi pärjäsi ulkomaailmassa.

Huolesta ulkomaailmaan jääneitä lapsia kohtaan kertoi myös vanki Eevan pyyntö pastorille. Hän pyysi saarnaajaa kirjoittamaan Korppoon kirkkoherralle, että tämä ottaisi pitääkseen silmällä hänen neljää äpärälastaan, koska heidän isoäitinsä, joka oli hoitanut lapsia siihen asti, oli kuollut.¹⁷² Saarnaajan päiväkirjoista löytyi myös useita muita vankiäitien pyyntöjä, joissa he pyysivät pastoria selvittämään, missä heidän lapsensa tällä hetkellä olivat ja olivatko he vielä elossa. Joissain tapauksissa pastori myös mainitsi selvittäneensä asiaa. Esimerkiksi eräälle vangille pastori kertoi, että hänen lapsensa oli saanut hyvän kodin kunnan kustannuksella ja toiselle vangille hän selvitti, että vangin lapsen olinpaikkaa oli muutettu, mutta "*tämä uusi hoitajakin kuului olevan armelias*".¹⁷³ Eräs vanki oli itse tehnyt tiedusteluja lapsensa olinpaikan suhteen, mutta kun hänen kysymyksiinsä ei ollut vastattu, hän kääntyi pastorin puoleen, jotta tämä voisi selvittää, elääkö hänen lapsensa vielä. Lapset, joista vankiäidit tiedustelivat, eivät kaikki olleet pienokaisia, vaan esimerkiksi vuonna 1900 eräs vanki saapui saarnaajan puheille ja pyysi tätä tiedustelemaan 17-vuotiaan tyttärtään Aleksandraa. Kuukauden kuluttua saarnaaja kirjoitti päiväkirjassaan, että vanki sai kuulla tyttärensä elävän Viipurissa.¹⁷⁴

Näistä esimerkeistä käy hyvin ilmi, että vankiäidit tunsivat huolta vankilan ulkopuolelle jääneistä lapsistaan. Monet äidit kävivät tiedustelemassa lastensa vointia ja toivoivat, että pastori auttaisi heitä selvittämään lastensa olinpaikan. Joissakin tapauksissa pastori kirjoitti päiväkirjaansa, että hänen tekemiensä tiedusteluihin oli saatu vastauksia, mutta moniin vankiäitien päiväkirjassa mainittuihin pyyntöihin ei löytynyt mitään vastausta. Joko oli käynyt niin, että saarnaajan

---

¹⁷¹ Naisvankilan päiväkirja 9.5.1896, kansio Ab:3. HKTvA. HMA.

¹⁷² Naisvankilan saarnaajan päiväkirja 18.2.1899, kansio Ad:1. HKTvA. HMA.

¹⁷³ Naisvankilan saarnaajan päiväkirja 12.6.1897; 14.6.1898, kansio Ad:1. HKTvA. HMA.

¹⁷⁴ Naisvankilan saarnaajan päiväkirja 3.3. ja 3.4.1900, kansio Ad:1. HKTvA. HMA.

tiedusteluihin ei oltu vastattu tai sitten hänen aikansa ei yksinkertaisesti riittänyt jokaisen pyynnön toteuttamiseen, sillä hänen toimenkuvaansahan kuului paljon muutakin kuin vankiäitien lapsia koskevien toiveiden ja pyyntöjen täyttö.

Äidit olivat huolissaan myös lasten oloista vankilassa. Saarnaajan päiväkirjoissa oli muun muassa mainintoja siitä, että äidit olivat pyytäneet pastoria tai lääkäriä lastenhuoneeseen katsomaan sairaita lapsiaan. Eräs vanki esimerkiksi tuli tuskastuneena saarnaajan luo, sillä hän pelkäsi syfiliksen tarttuvan toisten vankien lapsista hänen lapseensa.¹⁷⁵ Myös puhutteluvierailuilla äitien luokse saarnaaja kohtasi lapsistaan huolestuneita äitejä. Vuoden 1898 maaliskuussa esimerkiksi vankiäiti Rosa itki pastorille sairasta lastaan.¹⁷⁶ Huolestuneesta asenteesta kertoi myös erään vangin ylihuolehtiva käytös, jota saarnaaja kuvaili päiväkirjassaan liioitteluksi. Äiti nimittäin pyysi saarnaajan välityksellä, että lääkäri tulisi katsomaan hänen sairasta lastaan, ja kun seuraavana päivänä saarnaaja ja lääkäri saapuivat lastenkoppiin lasta katsomaan, huomasivat he äidin liioitelleen. Tarkemmin saarnaaja ei kerro, mikä lasta vaivasi, tai oliko äidin huoli täysin tarpeetonta.¹⁷⁷

Huoli lapsesta vankilaympäristössä näkyi vankiäitien käyttäytymisessä myös siinä, että pastorin luokse tultiin myös puhumaan lapsen mahdollisesta sijoittamisesta vankilan ulkopuolelle. Esimerkiksi lokakuussa vuonna 1897 vanki Anna tuli lastenkopista pyytämään, että pastori ”*kuulustelisi kotia*” hänen yksivuotiaalle lapselleen. Asia kuitenkin raukesi, koska kyseisellä vangilla ei ollut sukulaisia ja hän itse pääsi jo seuraavan vuoden maaliskuussa vapaaksi. Näin ollen lapsen sijoittamiseen ei ryhdytty.¹⁷⁸

Myös vuonna 1899 irtolaisuudesta tuomittu vanki Sofia saapui saarnaajan puheille ja kysyi eikö hän voisi lähettää puolitoistavuotiasta lastaan asyyliin. Saarnaaja oli merkinnyt tämän pyynnön kohdalle päiväkirjaansa huomautuksen ”*onko tuo tyttö täysjärkinen*”.¹⁷⁹ Tämä maininta voisi tarkoittaa, että saarnaajan mielestä vangin pyyntö oli täysin järjetön. Jos lapsen sai lain mukaan pitää

---

¹⁷⁵ Naisvankilan saarnaajan päiväkirja 30.3.1898, kansio Ad:1. HKTvA. HMA.

¹⁷⁶ Naisvankilan saarnaajan päiväkirja 22.3.1898, kansio Ad:1. HKTvA. HMA.

¹⁷⁷ Naisvankilan saarnaajan päiväkirja 31.1.–1.2.1898, kansio Ad:1. HKTvA. HMA.

¹⁷⁸ Naisvankilan saarnaajan päiväkirja 25.10.1897, kansio Ad:1. HKTvA. HMA.

¹⁷⁹ Naisvankilan saarnaajan päiväkirja 25.1.1899, kansio Ad:1. HKTvA. HMA.

kaksivuotiaaksi asti mukana vankilassa, miksi joku haluaisi luopua tästä oikeudesta. Vanki Sofiasta löytyi kuitenkin saarnaajan päiväkirjasta muitakin mainintoja, lähinnä koskien hänen käyttäytymistään muita vankeja kohtaan. Toiset vangit esimerkiksi valittivat hänen riidanhaluisuudestaan ja eripurana nostattamisesta vankilan lastenkopissa. Neljän kuukauden kuluttua vanki Sofia oli jälleen saarnaajan puheilla ja pyysi jälleen, että voisi jättää tyttärensä "korvatuksi".¹⁸⁰ Näyttäisi siis, siltä että tässä tapauksessa vanki Sofia ei ollut halukas pitämään lastaan luonaan vankilassa, vaan katsoi joko itsensä tai lapsensa kannalta paremmaksi, että lapsi sijoitettaisiin muualle. Mielenkiintoisen Sofia tapauksesta tekee myös se, että saarnaajan huomautukset vangista kuvastavat hyvin vallalla olevia käsityksiä äitiydestä ja ylipäänsä naiseudesta.

Sulkunen on määritellyt naiskuvassa tapahtuneen muutoksen 1800- ja 1900-lukujen taitteessa seuraavanlaisesti; lempeän, anteeksiantavan, kärsivän ja kärsivällisen uhrin tilalle nousi ratkaisuja tekevä ja toimiva nainen. Naisen tuli olla puhdas ja siveellinen, jonka perusluonto tiivistyi äidillisyyteen, uhrautuvuuteen ja toimeliaisuuteen. Pyhän ja historiallisen vaimontehtävän ohella naisella oli toinenkin kutsumus, joka oli lasten kasvatus. Keskeistä uuden naiskuvan rakentamisessa oli myös se, että sitä pyrittiin opettamaan alempien yhteiskuntaluokkien naisille. Nimenomaan heitä pyrittiin taivuttamaan siveellisiksi, puuhakkaiksi ja säädyllisiksi.¹⁸¹ Nämä naiseuden piirteet vaikuttivat varmasti myös saarnaajan ajatteluun, kun hän ihmetteli naisvängin halua luopua lapsestaan ja lähettää hänet sijoitettavaksi lastenkotiin. Naisenhan tuli olla ennen kaikkea äiti, joka asetti perheen ja lapset kaikessa etusijalle. Vankilan saarnaajan käsitykset äitiydestä tulivat esille myös, kun hän erään vankilassa tapahtuneen synnytyksen jälkeen kuvaili lapsen synnyttäneitä äitiä kovasydämiseksi, perustaen väitteensä vangin omiin puheisiin lapsestaan.¹⁸² Tämäkin päiväkirjasta löytynyt merkintä on hyvä osoitus siitä, kuinka naisen oletettiin olevan hyväsydäminen äiti, jonka ei kuulunut sanoa poikkipuolista sanaa lapsistaan tai perheestään.

Huolesta vankilassa olevaa lasta kohtaan kertoo myös vuoden 1923 Vankeinhoitolehdessä ilmestynyt kirjoitus, joka käsitteli erillisen lastenhoitajan palkkausta vankilaan. Lehden

---

¹⁸⁰ Naisvankilan saarnaajan päiväkirja 14.2.1899; 27.4.1899 sekä 15.5.1899, kansio Ad:1. HKTvA. HMA.

¹⁸¹ Sulkunen 1987, 158, 160–161.

¹⁸² Naisvankilan saarnaajan päiväkirja 25.2.1899, kansio Ad:1. HKTvA. HMA.

kahdeksannessa numerossa kerrottiin, kuinka Hämeenlinnan kuritushuoneen vankiäidit lähettivät mieluummin lapsensa omaisten hoidettaviksi kuin jättivät lapset lastenhoitajan hoiviin. Lehtijuttu mainitsee tämän johtaneen siihen, että sillä hetkellä vankilassa oli vain neljä lasta, kaikki alle vuoden vanhoja, kun taas ennen vankilassa oli ollut samanaikaisesti noin 15 alle kaksivuotiaista lasta.¹⁸³ Lasten kotiin lähettäminen saattoi siis olla mielenilmaus uutta järjestelyä kohtaan. Vankilan vuosikertomukset eivät kuitenkaan kerro suuremmasta innosta lähettää lapsia vankilasta kotiseurakuntiin, sillä vankilasta sijoitettujen lasten määrä vuonna 1923 ja sitä seuraavina vuosina oli hyvin pieni ja esimerkiksi juuri vuonna 1923 sijoitettiin vankilasta omaan kotiseurakuntaansa vain yksi lapsi. Seuraavina vuosina lapsia seurasi äitiensä mukana vankilaan kuitenkin vähemmän kuin aikaisempina vuosina. Vuosina 1924 ja 1925 vain neljä lasta ja vuonna 1926 ainoastaan yksi lapsi.¹⁸⁴ Näyttäisikin siis siltä, että lapsi jätettiin vankilassa tapahtuneen lastenhoitouudistuksen jälkeen herkemmin kotiin kuin otettiin vankilaan mukaan.

Vuoden 1896 lääkärin vuosikertomuksesta löytyi mielenkiintoinen tapaus koskien naisten henkistä terveyttä vankilassa. Tässä tapauksessa nainen oli tuomittu tuhopoltosta ja lyhyen ajan jälkeen vanki oli alkanut kärsiä kovasta koti-ikävästä. Lääkäri kirjoitti, että vanki oli tietysti lapsensa vuoksi esittänyt lisääntyviä oireita melankoliasta, johon oli liittynyt erilaisia harhaluuloja. Vangin tila oli vähitellen heikentynyt, joten lähitulevaisuudessa lääkärin mukaan vanki tultaisiin lähettämään tätä tarkoitusta varten ylläpidettyyn hoitolaan.¹⁸⁵ Maininta ”tietysti lapsensa vuoksi” voisi kertoa, että tällaisia tapauksia olisi esiintynyt vankilassa kenties enemmänkin, ja että reaktio olisi yleinen. Myös vuoden 1900 kertomuksessaan lääkäri mainitsee lasten äitien keskuudessa ilmenneen alkavaa melankolisuutta heidän suorittaessa selliaikaansa. Lääkäri kirjoitti myös tähän vuosikertomukseen oman kommenttinsa, jonka mukaan tällainen käytös oli tavallista äitien keskuudessa.¹⁸⁶

Oli luonnollista, että vankilaan joutunut nainen, joka joutui jättämään lapsensa ulkomaailmaan, kärsi kovasta koti-ikävästä. Varsinkin alkuaikana, kun hänet oli eristetty muista vangeista, ikävä saattoi oireilla alkavana surumielisyytenä. Se, että tämä ikävä saattoi johtaa mielenterveydellisiin ongelmiin naisvankien keskuudessa, ei ole näiden lähteiden perusteella todennettavissa. Näyttäisi

---

¹⁸³ "Uutisia vankeinhoitoalalta". *Vankeinhoito* 8/1923, 133.

¹⁸⁴ Ks. liite1. Lapset Hämeenlinnan naisvankilassa.

¹⁸⁵ Lääkärin kertomus 1896; kansio Db:2. HKTvA. HMA.

¹⁸⁶ Lääkärin kertomus 1900; kansio Db:2. HKTvA. HMA.

kuitenkin siltä, että ainakin joissain tapauksissa lasta kohtaan kasvava ikävä saattoi nousta niin suureksi, että oireet muistuttivat jopa mielenterveydellisten sairauksien oireita. Vitikaisen mukaan vankilamelankolia oli yksi yleisimmistä mielisairaus-diagnooseista Hämeenlinnan naisvankilassa. Sitä todettiin erityisesti lapsenmurhasta tuomituilla ja oireet tulivat myös nopeasti esille vangin joutuessa yksinäiselliin. Vuoteen 1926 mennessä mielisairaiksi diagnosoitujen vuotuinen luku naisvankilassa oli neljä, joten kovin suuresta vuosittaisesta määrästä ei ollut kyse.¹⁸⁷

Tässä luvussa käsitellyistä vankiäitien pyynnöistä on mahdollista vetää joitakin johtopäätöksiä vankiäitien asenteista lasten vankilaympäristössä pitämisestä. Äidin asema vankilassa ei varmasti ollut helppo. Jos lapsi oli jouduttu jättämään vankilan ulkopuolelle siitä kannettiin vankilassa huolta. Jos taas lapsi oli mukana vankilassa, sen hyvinvoinnista pyrittiin huolehtimaan myös muurien sisäpuolella parhaan mukaan. Vankiäitien keskuudessa vankilan saarnaaja näytti nousevan merkittäväksi henkilöksi. Tälle äitien *"luottohenkilölle"* esitettiin useita erilaisia pyyntöjä koskien vankien lapsia. Saarnaajan päiväkirjoista nousi selkeimmin esille, että lapsen terveys, hänen olinpaikkansa ja mahdollinen sijoituspaikka mietityttivät vankiäitejä eniten. Sijoittaminen vankilasta kuului lain mukaan tapahtua, kun lapsi oli täyttänyt kaksi vuotta, mutta ainakin kahdessa tapauksessa äidit olisivat halunneet lapsensa jo varhaisemmassa vaiheessa pois vankilaympäristöstä. Tämä viittaisi joko siihen, että äidit eivät pitäneet vankilaympäristöä sopivana lapsen kasvupaikkana tai he eivät vain halunneet pitää lasta mukanaan vankilassa omista "itsekkäistä" syistä johtuen. Olivatko nämä syyt sitten mielenterveydellisiä vai johtuivatko ne kenties välinpitämättömyydestä lasta kohtaan, ovat asioita, joita on mahdotonta saada selville. Luultavaa kuitenkin on, että vankilaan mahtui kaikkia näitä piirteitä omaavia naisvankeja.

---

¹⁸⁷ Vitikainen 2011, 37–39.

5 Pois vankilasta

5.1 Lasten liikkuvuus

Lasten liikkuvuus vankiloihin ja vankiloista pois oli suurta. Tämä on havaittavissa koko maan osalta liitteestä 2. Maamme vankiloihin saapui useita satoja lapsia vuodessa, mutta seuraavan vuoden alussa heitä oli jäljellä vankiloissa vain muutamia kymmeniä. Tämä johtui vankiloiden käyttötarkoituksesta. Esimerkiksi Viipurin lääninvankilassa sekä mies-että naisvangeista 73 prosenttia vietti vankilassa yhdestä kuuteen kuukautta. Rangaistusajan lyhyys johtui siitä, että kyseessä oli tutkintavankila, jossa ei pidetty pitkän tuomion saaneita, vaan heidät passitettiin muihin vankiloihin rangaistusta sovittamaan.¹⁸⁸ Näin ollen myös lasten vankilassaoloaika lääninvankiloissa muodostui lyhyeksi.

Millaista oli lasten liikkuvuus sitten Hämeenlinnan naisvankilassa, jossa kaksi kolmasosaa vangeista oli kuritushuonevankeja ja joiden tuomion vähimmäispituus oli kuusi kuukautta. Hämeenlinnaan tulleita lapsia oli huomattavasti vähemmän kuin lääninvankiloihin saapuneita. Esimerkiksi vuonna 1893, jolloin Viipuriin saapui 136 lasta, kirjattiin Hämeenlinnaan saapuneeksi 13 lasta. Seuraavan vuoden alussa lapsia Hämeenlinnassa oli edelleen 13, mutta 136:sta lapsesta oli Viipurissa enää vuoden 1894 alussa jäljellä yksi lapsi.¹⁸⁹ Tämä sama tilanne toistui useampana vuonna myös muiden lääninvankiloiden kohdalla. Lapsia kirjattiin paljon sisään tulleiksi, mutta myös paljon poislähtijöiksi. Usein vuoden lopussa lääninvankiloissa oli jäljellä seuraavalle vuodelle vain muutamia lapsia. Määrällisesti enemmän lapsia kirjattiin siis maamme muihin vankiloihin, kun

---

¹⁸⁸ Marttinen 2006, 93.

¹⁸⁹ Suomen Virallinen Tilasto. XII Vankeinhoito, 1893–1894.

taas Hämeenlinnan naisvankilaan vastaanotetut lapset viettivät vankilassa huomattavasti kauemman aikaa, kuin lääninvankiloiden lapset. Voidaan siis todeta, että lasten liikkuvuus maamme muissa vankiloissa oli vilkkaampaa kuin Hämeenlinnassa.

Naisvankilan kohdalla lasten liikkuvuus vankilaan ja sieltä pois oli lähes yhtä vilkasta. Osa lapsista vietti vankilaympäristössä vain muutaman päivän, kun taas osa lapsista eli siellä lähemmäs kaksi vuotta. Hämeenlinnan naisvankilaan saapui vuosittain kahdesta 34:n lasta. Vuosittain poislähteneet vaihtelivat yhden ja 28 lapsen välillä. Eniten lapsia saapui vankilaan vuosina 1918–1922 ja eniten heitä myös lähti vuosina 1919–1922. Joka vuosi vankilasta lähti äitinsä mukana lapsia pois tai heitä lähetettiin Hämeenlinnan asyylisiin, muihin turvakoteihin sekä omien perheidensä luokse. Kuten aiemmin on jo käynyt ilmi saapui Hämeenlinnan naisvankilaan keskimäärin 11 (11,43) lasta vuosittain. Keskimäärin vankilasta lähti noin 12 (11,89) lasta vuosittain.¹⁹⁰ Tämä tukee käsitystä siitä, että liikkuvuus vankilaan ja sieltä pois oli lähes tasapainossa ja suuria lapsimääriä ei vankilaan päässyt kertymään kuin muutamina harvoina vuosina.

Vaikka kaikkien lasten vankilassa viettämää aikaa ei ole mielekästä tässä yhteydessä selvittää ja tätä työtä varten se olisi aivan liian työlästä, muutaman kuvaavan tapauksen nostaisin kuitenkin esille. Esimerkkinä siitä kuinka lapsi vain käväisi vankilassa äitinsä mukana, voidaan pitää vuonna 27.9.1892 tapahtunutta tapausta, jolloin Hämeen läänin linnasta tuli naisvankilaan vanki Karolina lapsensa kanssa. Jo kaksi päivää myöhemmin vankilan päiväkirja kertoi, että lapsi oli lähetetty Hämeenlinnan kaupungin asyylisiin.¹⁹¹ Pidemmän aikaa vankilassa viettivät Lovisan lapset Toivo Werner ja Oskar Aleksander, jotka kirjattiin äitinsä kanssa Hämeenlinnan naisvankilaan 10.7.1882. Tasan vuoden kuluttua vankilan päiväkirjoista löytyi merkintä, jossa ilmoitettiin Lovisan ja hänen kahden lapsensa siirtyvän Kuopion läänin linnaan.¹⁹² Osa lapsista vietti siis vankilassa saman ajan kuin äitinsä, mutta osa lähetettiin jo ennen äidin tuomion päättymistä pois. Näin kävi muun muassa Maria-lapselle, joka tuli äitinsä kanssa vankilaan juhannuksena vuonna 1893. Kuitenkin jo vajaan

---

¹⁹⁰ Ks. liite 1. Lapset Hämeenlinnan naisvankilassa.

¹⁹¹ Naisvankilan päiväkirjat 27.–29.1892, kansio Ab:3. HKTvA. HMA.

¹⁹² Naisvankilan päiväkirjat 10.7.1882 ja 10.7.1883, kansio Ab:1. HKTvA. HMA.

neljän kuukauden kuluttua hänet lähetettiin Hämeenlinnan kaupungin asyylisiin äidin vielä jäädessä suorittamaan tuomiotaan.¹⁹³

5.2 Kotiin, sukulaisiin ja turvakoteihin

Tapoja, joilla lapset jättivät vankilaympäristön, oli useita. Suurin osa lapsista lähti vankilasta äitinsä mukana tämän vapautuessa. Tarkastelujakson aikana vankilasta lähti yhteensä 481 lasta, joista 346 poistui äitinsä kanssa. Näin ollen noin 72 prosenttia naisvankilassa eläneistä lapsista poistui äidin tuomion päättyessä.¹⁹⁴

Vuosina 1881–1926 vankilasta sijoitettiin 135 lasta, äitien jäädessä vielä suorittamaan tuomiotaan. Lapsista reilun kolmanneksen vankilassaoloaika päättyi siis sijoitukseen. Vankilasta lapset sijoitettiin heidän omiin kotiseurakuntiinsa tai eri puolella Suomea toimiviin turvakoteihin.¹⁹⁵ Muutamassa tapauksessa mainittiin myös, että lapsi lähti isänsä kanssa kotiin.¹⁹⁶ Saattoipa lapsi poistua vankilasta myös toisen vapautuvan vangin mukana.¹⁹⁷ Esimerkiksi vuonna 1902 vankilasta vapautunut vanki otti mukaansa lapsen, joka ei ollut hänen omansa, vaan vankitoverin lapsi. Samoin tapahtui myös seuraavana vuonna, kun poikalapsi lähti vankilasta Ylivieskaan, ei oman äitinsä, vaan toisen vapauteen lasketun vangin mukana.¹⁹⁸ Näissä tapauksissa vangit olivat ehkä ystäväystyneet vankilassaolonsa aikana, ja kun toisen vangin rangaistus päättyi, otti hän ystävänsä lapsen mukanaan kotiinsa, jotta tämän ei tarvinnut kasvaa vankilaympäristössä. Vankilan päiväkirjoista ei tietenkään ole selvitettävissä, kohtasivatko vankilaan jäänyt äiti ja poisviety lapsi enää koskaan toisiaan, vai saiko lapsi ystävättären perheestä uuden kodin loppuiäkseen. Saattoi myös hyvin olla, että vapautunut vanki oli menossa samalle suunnalle kuin mistä vankilaan jäävä äiti ja lapsi olivat kotoisin. Näin ollen lapsi siis saatettiin vain antaa toisen vangin kuljetettavaksi ilman sen kummempia ystävyysuhteita.

---

¹⁹³ Naisvankilan päiväkirjat 24.6.1893 ja 25.10.1893, kansio Ab:3. HKTvA. HMA.

¹⁹⁴ Ks. liite 1. Lapset Hämeenlinnan naisvankilassa.

¹⁹⁵ Naisvankilan vuosikertomukset vuosilta 1908–1909; 1922–23; 1926.

¹⁹⁶ Ks. esim. Naisvankilan päiväkirjat 19.2.1889; 11.9.1890, kansio Ab:2.HKTvA. HMA.

¹⁹⁷ Naisvankilan päiväkirjat 27.10.1902; 2.7.1903, kansio Ab:4. HKTvA. HMA.

¹⁹⁸ Naisvankilan päiväkirjat 27.10.1902; 2.7.1903, kansio Ab:4. HKTvA. HMA.

Ensisijaiseksi sijoituspaikaksi vankien lapsille muodostui kuitenkin vuonna 1881 Hämeenlinnaan perustettu lasten asyyli eli hoitolaitos, joka oli nimenomaan tarkoitettu Hämeenlinnan naisvankilassa tuomiotaan suorittavien naisten lapsille.¹⁹⁹ Sijoitetuista lapsista 67 lähetettiin Hämeenlinnassa vuosina 1881–1905 toimineeseen lasten asyyliin. Hoitolaitos vastaanotti siis toiminnassa ollessaan lähes 90 prosenttia sijoitetuista lapsista.²⁰⁰ Kun vuoden 1905 jälkeen vankilasyily lopetti toimintansa, lapset sijoitettiin heidän omiin kotiseurakuntiinsa ja kuudessa tapauksessa eri puolella Suomea toimiviin turvakoteihin.²⁰¹ Nämä olivat kuitenkin poikkeuksia ja tavallisempaa oli, niin kauan kuin lasten asyyli oli toiminnassa, että lapsi sijoitettiin sinne kuin että hänet olisi lähetetty perheen tai suvun hoidettavaksi. Vuoden 1905 jälkeen tilanne luonnollisesti muuttui, jonka jälkeen omat kotiseurakunnat lähes poikkeuksetta vastaanottivat vankilasta sijoitettavat lapset.

Koska Hämeenlinnan asyyli vastaanotti niin merkittävän osan vankilasta sijoitetuista lapsista, tutkimus painottuu juuri näiden asyyliin sijoitettujen lasten tilanteen selvittämiseen. Tarkoituksena on lyhyen lapsen aseman historiaa koskevan katsauksen jälkeen perehtyä tarkastelemaan Hämeenlinnan lasten asyyliä ja sen osuutta vankilalasten sijoittamisessa.

5.2.1 Turvattomat lapset

Yhteiskunnan puuttuminen lapsen asemaan oli ennen 1900-lukua hyvin vähäistä ja huomiot lapsen hoidosta ja sen järjestelystä olivat lähinnä osa muuta lainsäädäntöä. Lasten heitteillejätö ja huono kohtelu yhdistettiin aikaisemmin eläneiden ihmisten tunteettomuuteen ja välinpitämättömyyteen lastensa suhteen. On kuitenkin virheellistä ajatella, että menneisyydessä ei olisi pidetty lapsista tai että isän tai -äidinrakkaus olisi syntynyt vasta yhteiskunnan teollistuessa. Totta kuitenkin on, että lapsiin on suhtauduttu eri aikoina ja eri kulttuureissa vaihtelevin tavoin. Kuitenkin heitteillejätön ja täydellisen välinpitämättömyyden yleistäminen koskemaan kaikkia vanhempia, olisi melko yksipuolista. Vaikkakaan emme kiistäisi lasten merkityksellistä asemaa heidän omassa perheyhteisössään ja omien vanhempiansa keskuudessa jo ennen teollistumisen aikaa, valtiollisessa

---

¹⁹⁹ Pulma 1987, 98.

²⁰⁰ 88,2% vankilasta sijoitetuista lapsista lähetettiin Hämeenlinnan lasten asyyliin vuosina 1881-1905

²⁰¹ Naisvankilan vuosikertomukset vuosilta 1908–1909; 1922–23; 1926.

mielessä lasten asemaan ja oikeuksiin puuttuminen oli hidasta ja alkoi varsin myöhäisessä vaiheessa. Esimerkiksi Suomeen ensimmäinen lastensuojelulaki saatiin luotua vasta vuonna 1936, lähes neljäkymmenen vuoden valmistelun jälkeen. Lain valmistumiseen saakka perheen hoidossa olevan lapsen asemaan ei juuri voitu puuttua, oli se kuinka laiminlyöty tahansa.²⁰²

1800- ja 1900-lukujen vaihteessa, johon tutkimukseni ajoittuu, perheensä ja sukunsa menettäneiden niin kutsuttujen turvattomien lasten hoito oli maaseudulla järjestetty työntöön muodossa. Lasten osallistuminen työntekoon nähtiin maatalouden piirissä normaalina ja luonnollisena osana lapsen kasvua ja sosiaalistumista. Vanhan sääty-yhteiskunnan lastenhuoltojärjestelmä rakentuikin maaseudulla pääosin ruotohoito- ja huutolaisjärjestelmille²⁰³, joiden avulla lapset saivat työn ja kodin sekä pystyivät elättämään itsensä. Maaseudulla myös epäviralliset sosiaaliset turvajärjestelmät, kuten naapuri- ja tuttavayhteisöt, takasivat suurelle osalle maaseudun lapsista turvapaikan, jolloin heitä ei koskaan tarvinnut kirjata vaivaishoidon avuntarvitsijoiksi. Kaupungeissa tilanne oli toinen. Kaupunkien lasten huollossa jouduttiin turvautumaan erilaisiin laitoksiin ja kasvatuskoteihin, joihin lapset sijoitettiin, sillä kaupungeissa ei maaseudun mallin mukaisia hoitojärjestelyjä voitu toteuttaa. Kaupunkilaiskodit eivät tarjonneet samanlaisia työtehtäviä lapsille, kuin mitä maaseudun tilat pystyivät tarjoamaan. Kaupungeissa vaivaishoito joutui siis ottamaan suhteellisesti suuremman osan lapsista virallisen huollon piiriin.²⁰⁴

Kuten voidaan huomata, oli 1800- ja 1900-lukujen vaihteen turvattomien lasten huolto vielä alkutekijöissään ja vanhempansa menettäneelle lapselle ei valtion toimesta ollut tiettyä paikkaa, jonne hänet olisi voitu sijoittaa. Parhaimmassa tapauksessa lapsi annettiin sukulaisten tai naapureiden hoidettavaksi, mutta monet lapset sijoitettiin myös kotiympäristön ulkopuolelle. Ruoto- ja huutolaisjärjestelmä oli edelleen käytössä, vaikkakin se kohtasi jo suurta kritiikkiä. Yksityiset hyväntekeväisyysyhdistykset hoitivat omalta osaltaan turvattomia lapsia ja kaupunkien vaivaishuolto huolehti vähäosaisista lapsista osana muuta vaivaishoitoaan. Kenen huolettavaksi jäivät sitten vankilasta sijoitettavat lapset? Mistä löytyi sijoituspaikka niille lapsille, jotka kaksi

---

²⁰² Hämäläinen 2007, 239; Setälä 1994, 18–19; Turpeinen 1987, 280; Vuornos 1971, 14,33.

²⁰³ Samaa ruotoon kuuluvat talot pitivät yhteisesti huolta niille määrätystä lapsesta siten, että tämä vuoron perään asui jokaisessa talossa määrätyn ajan ja sai siten elantonsa. Lapset saatettiin myös julkisissa huutokaupoissa antaa hoidettaviksi vähiten vaativille. Ks. esim. Vuornos 1971, 15.

²⁰⁴ Pulma 1987, 25–28.

---

vuotta täytettyään jättivät vankilaympäristön heidän äitiensä jäädessä vielä suorittamaan tuomioitaan?

5.2.2 Apua turvattomille

Hämeenlinnassa Rouvasväenseura, joka oli saanut alkunsa lauluseurasta, pyrki näytelmien avulla keräämään varoja perustaakseen koulun köyhille ja turvattomille lapsille. Vuonna 1856 perustettu yksityistä hyväntekeväisyyttä edustava yhdistys aloitti lastenkotitoiminnan vuonna 1875 yleistä paheksuntaa herättäneiden lapsihuutokauppojen välttämiseksi. Ihmishuutokaupat olivat vielä 1870- ja 1880-luvuilla Hämeenlinnassakin melko tavallisia. Vielä senkin jälkeen kun kaupungin oma vaivaishuone Stichaeuksen vaivais- ja työhuone vuonna 1882 oli avattu, annettiin lähes kaikki köyhäinhoidon varaan joutuneet lapset yksityisten elätettäviksi. Tähän jouduttiin osaltaan myös siksi, että kaikki hoidokit eivät olisi mahtuneet laitokseen. Rouvasseuran merkittävä vastuualue olivatkin juuri nämä turvattomat lapset ja heidän huoltonsa järjestäminen vuosisatojen vaihteessa, sillä kunnallinen lastenkoti saatiin Hämeenlinnaan vasta vuonna 1931.²⁰⁵

Kunnallisen köyhäinhoidon kanssa yhteistyötä tekevä Rouvasväenseuran lastenkoti otti hoitaakseen ainoastaan Hämeenlinnasta kotoisin olevia lapsia, joista useimpia hoidettiin kaupungin vaivaishoitojohtokunnalta saatua maksua vastaan. Joissakin erityisissä tapauksissa myös muiden paikkakuntien lapset saivat paikan seuran lastenkodista. Satu-Ilona Salminen esittää Hämeenlinnan Rouvasseuran lastenkodin toimintaa käsittelevässä aineopintojen tutkielmassaan tällaiseksi erityistapaukseksi muun muassa sellaiset tapaukset, joissa toinen tai molemmat huoltajat joutuivat vankilaan ja lapset päätyivät lastenkotiin. Myös Koskimiehen toimittamasta Hämeenlinnan kaupungin historiaa käsittelevästä teoksesta löytyi tapaus, jossa rouvasseuran lastenkotiin oli otettu kesäkuussa 1885 erään vangitun työmiehenlesken kolme alaikäistä lasta ja heistä jokaisesta pyydettiin hoitomaksua kahdeksan markkaa kuussa. Kaupungin vaivaishoitojohtokunta kuitenkin kieltäytyi suorittamasta maksua, koska rouvasseura oli omin päin johtokuntaa kuulematta ottanut mainitut lapset huostaansa, vaikka kunnalla itsellään oli myös vaivaishuone. Erimielisyydet kaupungin ja rouvasseuran välillä olivat yleisiä ja riidat erityisesti hoidokkien maksuista huononsivat yhdistyksen ja kaupungin välisiä suhteita. Rouvasseuran tarjoama apu turvattomien

---

²⁰⁵ Hagman 1900, 156; Koskimies (toim.) 1966, 295, 299.

lasten hoidossa oli kuitenkin kaupungille niin tärkeää, että vangitun lesken lasten tapaus saatiin ratkaistua ja lapset saivat jäädä lastenkotiin.²⁰⁶

Rouvasseuran lastenkodissa sekä kaupungin vaivaishuoneessa asui siis aika ajoin myös vangittujen henkilöiden lapsia. Esimerkiksi vuonna 1882 yksi lapsi sijoitettiin vankilasta Hämeenlinnan kaupungin lastenhoitoon ja vuonna 1898 kaksi lasta "*muutettiin*" vankilasta Hämeenlinnassa sijaitsevaan lastenkotiin.²⁰⁷ Kuitenkin, jos vankilasta sijoitettiin lapsia Hämeenlinnaan, vankilan päiväkirjojen mukaan heidät sijoitettiin pääasiassa Hämeenlinnan asyylisiin.²⁰⁸

5.2.3 Hoitokoti vankilalapsille

Hämeenlinnan naisvankien lasten hoitolaitoksen juuret juontavat Turvattomien lasten kasvatusyhdistykseen, joka perustettiin kenraalikuvernööri kreivi Nikolai Wladimirovits Adlerbergin aloitteesta vuonna 1870 huolehtimaan ennen kaikkea turvattomien lasten sielullisesta kehityksestä. Yhdistyksen sääntöjen mukaan orpolapsille tuli taata riittävä uskonnollinen ja siveellinen kasvatusta, jotta estettäisiin heidän joutuminen paheiden ja rikosten pariin. Yhdistys sijoitti lapsia yksityiskoteihin sekä perusti lastenkoteja ja kasvatuslaitoksia. Turvattomien lasten kasvatusyhdistyksen organisaatio oli hyvin virkavaltainen. Keskuskomitean puheenjohtajana toimi kenraalikuvernööri, jonka valitsi muut keskuskomitean jäsenet. Läänneihin perustettiin kuvernöörien johtamat lääninkomiteat, joihin kuului kahdeksan muuta jäsentä. Lääninkomiteoita oli yhteensä seitsemän; Uudenmaan lääninkomitea, Turun ja Porin lääninkomitea, Hämeen lääninkomitea, Mikkelin lääninkomitea, Kuopion lääninkomitea, Vaasan lääninkomitea sekä Oulun lääninkomitea. Yhdistyksen toiminta lopetettiin vuonna 1905, jolloin sen edelleen toiminnassa olleet laitokset siirtyivät valtiolle.²⁰⁹

Hämeen lääniin Lammin pitäjään perustettiin marraskuussa 1871 kasvatusyhdistyksen tukemana Weikkolan lastenkoti kanttori Silanderin johdolla, mutta koska kanttori ei huolehtinut laitoksesta eikä lapsista tarpeen vaatimalla tavalla, lääninkomitea luopui laitoksesta ja siirsi 15 nuorinta lasta

---

²⁰⁶ Koskimies (toim.) 1966, 299–300; Saarenheimo 1984, 297; Salminen 2009, 15.

²⁰⁷ Naisvankilan päiväkirja 22.4.1882; naisvankilan vuosikertomus 1898 HKTvA. HMA.

²⁰⁸ Naisvankilan päiväkirjat 1881–1926, kansiot Ab:1–14. HKTvA. HMA.

²⁰⁹ Markkola 2002, 216; Pulma 1987, 96–99.

Orivedelle maalarintytär Karolina Bergbomin hoidettaviksi. Loput lapsista sijoitettiin elätehoitoon. Pian Oriveden laitoskin lopetettiin sen osoittautuessa kykenemättömäksi tehtävänsä.²¹⁰ Tämän jälkeen kasvatusyhdistys alkoi rahoittaa Vanajan kunnan Wällän tilalle perustettua laitosta, mutta kustannussyistä myös tämän laitoksen tukemisesta luovuttiin 26. toukokuuta vuonna 1881. Hämeenlinnan haaraosastolta keskuskomitealle lähetetystä kirjeestä kävi ilmi, että 4000 markan vuosivastus oli osoittautunut liian pieneksi ja tämän vuoksi lastenkoti purettaisiin. Sitä vastoin haaraosaston mukaan *"jotain hyvää ja oleellista voitaisiin saavuttaa"*, jos haaraosasto tekisi yhteistyötä läänin vankilayhdistyksen kanssa. Niinpä Turvattomien lasten kasvatusyhdistyksen Hämeen lääninkomitea ryhtyi yhdessä Hämeen läänin vankilayhdistyksen kanssa järjestämään sellaista lasten hoitoa, joiden vanhemmat oli otettu läänin vankiloihin. Huhut nimittäin kertoivat, että vankilassa oleskelusta koitui haitallisia vaikutuksia lapsille, kun he joutuivat tekemisiin rikoksenteekijöiden kanssa.²¹¹ Pulmakin mainitsee tämän yhteisen lastenkodin perustamisen. Lastenkotiin määrättiin otettavaksi vankilaan tuomittujen naisten lapsien lisäksi alaikäisiä kerjuulta tavattuja lapsia.²¹²

Hämeenlinnan lasten asyylin toinen perustajaosapuoli Suomen vankeusyhdistys perustettiin kuten Turvattomien lasten kasvatusyhdistyksenkin vuonna 1870. Yhdistyksen organisaatio oli samantapainen kuin Turvattomien lasten kasvatusyhdistyksellä sisältäen keskuskomitean ja sille alisteiset haaraosastot. Yhdistyksen toiminnan tarkoituksena oli vankilasta vapautuvien huollon järjestäminen, jonka kautta pyrittiin estämään uusintarikollisuutta sekä parantamaan siveellisesti vankilassa olevia.²¹³ Yhdistys otti heti perustamisensa jälkeen tehtäväkseen turvakotien perustamisen sekä miehille että naisille. Yhdistyksen uusituissa säännöissä 1880-luvun alussa turvakotien perustaminen määriteltiin seuraavasti:

"Vapautetuille vangeille, joille ei holhousta vielä ole ennätetty hankkia, laittaa yhdistys, niin paljon kuin varansa myöntävät, erittäin miehille ja erittäin naisille turvapaikkoja tahi yömajoja, joissa he

---

²¹⁰ Pulma 1987, 98.

²¹¹ Pöytäkirja 1881, kansio C:1 sekä Saapuneet asiakirjat 5.3.1881; kansio E:2. TLKY:n KK:n arkisto. KA.

²¹² Pulma 1987, 98.

²¹³ Huhtala 1984, 1–3.

saavat asunnon ja sattuvissa tapauksissa myös työn velvollisuutta vastaan ruokaa ja vaatteita, kuitenkin ainoastaan niin kauan, kunnes heille voidaan holhousta hankkia.”²¹⁴

Mustalan mukaan myös Hämeenlinnassa oli 1880-luvulla vankeusyhdistyksen haaraosaston ylläpitämä turvakoti naisia varten. Sen asukkaiden luku vaihteli kahdesta kahdeksaan asukkaaseen vuosittain. Kirjoittajan mukaan tämäkin, kuten moni muu eri puolelle Suomea perustettu turvakoti, ei menestynyt kovin pitkään. Mustala mainitsee myös, että yhdistyksen uusituissa säännöissä vuodelta 1882 huomioitiin myös laiminlyödyt lapset. Sääntöjen kolmannen pykälän mukaan yhdistys saattoi perustaa myös kasvatuslaitoksia. Mustalan mukaan tämä mahdollisuus ei koskaan toteutunut, johtuen ilmeisesti varojen puutteesta.²¹⁵ Tästä päätelmästä poiketen on selvinnyt, että vankeusyhdistyksen Hämeen läänin haaraosaston kasvatustoiminta laiminlyödyille lapsille kuitenkin jatkui yhdessä Turvattomien lasten kasvatusyhdistyksen kanssa, kun yhdistykset aloittivat toiminnan vangittujen äitien lasten hoidon järjestämisen hyväksi.

Vuonna 1881 Hämeenlinnassa toimintansa aloittanut lasten asyyli vangittujen äitien lapsia varten oli siis kahden 1870-luvulla perustetun turvattomien henkilöiden auttamiseksi järjestäytyneen yhdistyksen yhdessä ylläpitämä laitos. Koska varojen saaminen tällaisen toiminnan tukemiseen oli tuohon aikaan vaikeaa, oli Hämeen lääninkomitean vastaanottama vuosittainen avustus Turvattomien lasten kasvatusyhdistyksen keskuskomitealta välttämätön. Siihen, millä tavoin vankeusyhdistyksen lääninkomitea Hämeessä osallistui lasten asyylin toiminnan maksuihin ja kuluihin, en tässä tutkimuksessa jo johdannossa mainitsemieni syiden vuoksi paneudu. Keskityn tarkastelemaan lasten asyylin toimintaa ja sen rahoittamista ainoastaan Turvattomien lasten kasvatusyhdistyksen arkiston aineiston perusteella, tiedostaen kuitenkin, että rahoitusta on saattanut tulla muutakin kautta ja että tämän mahdollisuuden tutkimatta jättäminen antaa edellytyksiä jatkaa kyseisen aihealueen tutkimista myös tämän tutkimuksen valmistumisen jälkeen.

Hämeenlinnan lasten asyyli vastaanotti vuosittain tietyn summan avustuksia Turvattomien lasten kasvatusyhdistyksen keskuskomitealta. Määrärahat vaihtelivat vuosina 1881–1904 2500 markasta 3600 markkaan. Toiminnan alkaessa haaraosasto arvioi vuosittaisiksi kustannuksiksi korkeintaan

---

²¹⁴ Markkola 2002, 222.

²¹⁵ Mustala P. 1950, 37, 42.

3000 markkaa ja pöytäkirjojen mukaan useana vuotena osasto juuri tämän summan saikin.²¹⁶ Avustuspäärahat eivät kuitenkaan joka vuosi riittäneet asyylin kustannusten kattamiseksi, sillä haaraosaston keskuskomitealle lähettämien kirjeiden mukaan lasten asyyli kärsi aika ajoin taloudellisista ongelmista, varsinkin jos avustussumma jäi alle 3000 markan. Tästä kertoo muun muassa vuonna 1894 keskuskomitealle lähetetty kirje, jossa haarakomitea surkutteli lastenkodin menojen kasvua. Tähän syyksi nostettiin hoitokodin korkeampi vuokra, hoitokodin kasvanut asukasmäärä sekä erityisesti vuonna 1893 maksettu 2500 markan suuruinen määräraha, joka poikkesi aikaisempina vuosina maksetusta 3000 markasta. Haarakomitean mukaan ehdoton alaraja avustukselle tulisi olla 3000 markkaa, sillä hoitokodin asukkien määrässä oli ollut nähtävissä kasvua. Tähän tuli haarakomitean mukaan merkittävästi vielä vaikuttamaan uusi rikoslaki. Oli oletettavissa, että vankiluku tulisi lain seurauksena nousemaan myös Hämeenlinnan kaupungin naisvankilassa, mikä saattaisi johtaa myös lapsimäärän kasvuun lasten asyyliin.²¹⁷ Taloudelliset asiat olivat ehdottomasti tärkeimmässä osassa haaraosaston kirjeissä keskuskomitealle, sillä ne tulivat esille jokaisessa kertomuksessa. Tämä on tietysti siltä osin selvää, että keskuskomitea varmasti halusi tietää, mihin ja miten heiltä jaetut varat käytettiin. Huoli varojen riittävydestä oli jatkuvaa ja aika ajoin hoitokodin oli turvauduttava myös tekemiinsä säästöihin.

Lasten asyyli näyttäisi alkuun sijainneen Hämeenlinnan naisvankilan yhteydessä. Tästä kertoo muun muassa Hämeen läänin haaraosaston keskuskomitealle lähettämä kirje, jonka mukaan lasten asyyli haluttiin erottaa kiinniotetuista vangeista.²¹⁸ Vankilan yhteydessä toimivaan lastenkotiin viittaa myös Turvattomien lasten keskuskomitean arkistosta löytynyt muistio, jonka mukaan lasten asyyli oli liitetty Hämeenlinnan rangaistusvankilan yhteydessä toimivaan vankeusyhdistyksen lastenkotiin.²¹⁹

Kovin kauaa asyyli ei vankilan yhteydessä toiminut, sillä jo vuonna 1886 haaraosasto kirjoitti keskuskomitealle vaikeasta tilanteesta, joka koski asyylin sijaintia. Haaraosaston mukaan joka vuosi oli tullut yhä vaikeammaksi vuokrata lastenkodille sopivaa majoitusta. Syynä tähän olivat

---

²¹⁶ Pöytäkirjat v. 1881–1888, kansio C:1; Saapuneet asiakirjat 5.3.1881, kansio E:1 sekä kirjekonseptit ja protokolla v. 1881–1882, 1895, 1897–1898, 1900–1904, kansio D:1. TLKY:n KK:n arkisto. KA.

²¹⁷ Saapuneet asiakirjat 4.5.1894; kansio E:2. TLKY:n KK:n arkisto. KA.

²¹⁸ Saapuneet asiakirjat 20.5.1886, kansio E:2. TLKY:n KK:n arkisto.KA.

²¹⁹ Keskuskomitean muistio (ei vuotta), kansio Hb:1. TLKY:n KK:n arkisto.KA.

hoitokotiin otetut lapset, jotka olivat joutuneet kosketuksiin pihapiirin muiden vuokralaisten lasten kanssa. Nämä kohtaamiset olivat aiheuttaneet ristiriitoja esimerkiksi asioista, jotka olivat sallittuja. Tästä seurasi se, että vuokraisännän valitukset olivat lopulta johtaneet vuokrasopimuksen irtisanomiseen. Koska haarakomitea oli huolissaan siitä, että pienillä suojateilla ei ehkä tulevana vuonna tule olemaan kattoa pään päällä, se oli tullut vakuuttuneeksi siitä, että sen oli välttämätöntä isännöidä omaa taloa. Haarakomitea oli jopa löytänyt vaatimuksiinsa sopivan talon kaupungin laitapuolelta.²²⁰ Nähtävästi tämä suunnitelma ei toteutunut, sillä saman vuoden myöhemmässä kirjeessä haaraosasto kirjoitti keskuskomitealle Residenssi- ja Kaivokadun kulmassa sijaitsevan talon numero 67 ostamisesta.²²¹

Seuraavan vuoden osoite- ja ilmoituskalenterin mukaan vangittujen henkilöiden lasten asyyli sijaitsi kuitenkin ”*Teräsvasara*” (*Ståhlhammars gård*) nimisellä tontilla Kasarmi- ja Kymnaasikadun kulmassa numerossa 117.²²² Näyttäisi siis siltä, että vuokrasopimuksia asyylin alkuaikoina tehtiin tiheään ja muutot olivat arkipäivää vangittujen henkilöiden lapsille 1880-luvun lopulla. Nähtävästi vangittujen lapsia sekä alaikäisiä kerjuulta löydettyjä lapsia varten perustettua lastenkotia ei mielellään haluttu naapuriksi antamaan huonoja vaikutteita ahtaiden pihapiirien muiden vuokralaisten lapsille. Vuoden 1887 jälkeen ei haaraosaston kirjeissä mainita muuttoja, josta voi päätellä, että lasten asyyli sai jatkaa toimintaansa Teräsvasaran tontilla pidemmän aikaa. Asyylin tarkka sijainti Hämeenlinnan kaupungissa on nähtävissä liitteestä 3, josta löytyy kaupungin kartta vuodelta 1882.

5.2.4 Lasten määrä ja hoito asyyliassa

Lasten määrää naisvankien lapsia varten ylläpidetyssä turvakodissa on ollut mahdollista selvittää haaraosaston keskuskomitealle lähettämistä vuosikertomuksista. Koska jokaiselta vuodelta ei ole vuosikertomusta säilynyt tai sitä ei ole keskuskomitealle lähetetty, ei lapsiluku koko asyylin olemassaolon ajalta ole selvitetävissä. Kuitenkin vuodet 1894–1903 ovat selvillä ja ne näkyvät alla olevasta taulukosta.

---

²²⁰ Saapuneet asiakirjat 23.1.1886, kansio E:2. TLKY:n KK:n arkisto.KA.

²²¹ Saapuneet asiakirjat 20.5.1886, kansio E:2. TLKY:n KK:n arkisto.KA

²²² Osoite- ja ilmoituskalenteri v. 1887.

Taulukko 4. Lasten määrä asyylissa vuosina 1894–1903.

Vuosi	Lapsia yhteensä vuoden aikana	Edelliseltä vuodelta jääneet	Vuoden aikana tulleet	Vuoden aikana lähteneet	Vuoden lopussa lapsia
1894	19	15	4	8	11
1895	13	11	2	3/2 ²²³	8
1896	12	8	4	5	7
1897	12	7	5	2/1	9
1898	12	9	3	2/1	9
1899	12	9	3	4	8
1900	10	9	1	1	9
1901	13	9	4	4	9
1902	14	9	5	5	9
1903	12	9	3	5	7

Lähde: Turvattomien lasten kasvatusyhdistykselle saapuneet asiakirjat 1894–1903, kansiot E:2 ja E:3. TLKY:n KK:n arkisto. KA.

Viitteitä aikaisempien vuosien lapsiluvuista hoitokodissa löytyi keskuskomitean tekemästä yhteenvedosta vuodelta 1889, josta ilmenee, että vankila-asyyli Hämeenlinnassa oli vastaanottanut vuoden aikana yhteensä 23 suojattia.²²⁴ Samana vuonna keskuskomitealle lähetetyssä kirjeessä haarakomitea mainitsee lasten lukumäärän turvakodissa aiempina vuosina vaihdelleen yhdeksän ja 18 lapsen välillä.²²⁵ Aiemmin vuoden 1887 kesäkuussa keskuskomitealle lähetetyn kirjeen mukaan Hämeenlinnan lasten asyylillä oli säilyttänyt 22 sijoitettua tiloissaan.²²⁶ Näiden lukujen perusteella voidaan sanoa, että 1880-luvun loppupuolella lastenkodissa oli hoidettavia enemmän kuin 1890-luvulla. Näin ollen esimerkiksi vuoden 1894 rikoslain uudistus ei näyttäisi vaikuttaneen lainkaan asyylisiin sijoitettavien lasten määriin, mikä haarakomitean mukaan olisi ollut vankiluvun kasvun

²²³ Ensin mainittu luku ilmoittaa, kuinka monta lasta lähti asyylista äitinsä mukana. Toinen luku taas kertoo asyylista palveluspaikkoihin lähetettyjen lasten määrän sisältäen myös vuonna 1895 asyylissa menehtyneen lapsen.

²²⁴ Keskuskomitean yhteenveto 1889, kansio Hb:1. TLKY:n KK:n arkisto. KA.

²²⁵ Saapuneet asiakirjat 26.3.1889, kansio E:2. TLKY:n KK:n arkisto. KA.

²²⁶ Saapuneet asiakirjat 8.6.1887, kansio E:2. TLKY:n KK:n arkisto. KA.

myötä odotettavissa.²²⁷ Lasten määrä pysyi turvakodissa hyvin tasaisena lähes koko 1890-luvun ja 1900-luvun alkuvuodet.

Naisvankilan tuottaman aineiston osalta voidaan tehdä joitakin havaintoja siitä, kuinka paljon lapsia siirtyi vankilasta Hämeenlinnan lasten asyylisiin. Esimerkiksi vuonna 1885 jopa seitsemän lasta sijoitettiin äitinsä luota vankilasta heitä varten ylläpidettyyn lastenkotiin. Useimpina vuosina sijoitettavia oli yhdestä viiteen lasta vuodessa ja vuodesta 1906 lähtien ei sijoituksia lasten asyylisiin enää luonnollisesti tehty turvakodin sulkemisen vuoksi.²²⁸ Koska esimerkiksi vuonna 1889 keskuskomitean tekemän yhteenvedon mukaan vankila-asyyli oli vastaanottanut yhteensä 23 suojattia ja kyseisenä vuonna naisvankilasta asyylisiin lähetettiin vain neljä lasta, voidaan huomata, että suuri osa lapsista sijoitettiin vankila-asyyliin heti kun äiti aloitti tuomionsa suorittamisen naisvankilassa. Tällöin lapsen ei tarvinnut elää vankilaympäristössä lainkaan. Tällaisia lapsia olivat haaraosaston vuosikertomusten mukaan sellaiset lapset, jotka olivat jo tarpeeksi vanhoja, että heidät voitiin erottaa äideistään.²²⁹ Luultavimmin nämä lapset olivat siis yli kaksivuotiaita. Vankila-asyyliin otettiin myös kerjuulta löydettyjä pahatapaisia lapsia, mutta näyttäisi siltä, että näiden lasten hoito olisi jäänyt lastenkodissa vähemmälle, sillä 1890-luvun vuosikertomuksissa keskityttiin kertomaan ainoastaan vankiäitien lapsista.

Suurin osa lapsista lähti hoitokodista, kun äidin tuomio vankilassa päättyi. Äiti ja lapsi lähetettiin tämän jälkeen takaisin omaan kotipitäjäänsä, jonka jälkeen heistä huolehtiminen siirtyi omalle kotikunnalle. Kuitenkin muutamia poikkeustapauksia löytyi asyylistä sijoitettavien lasten joukosta. Mieleenpainuva tapaus löytyi vuoden 1894 vuosikertomuksesta, jossa kerrottiin asyylisiin vuoden lopussa jääneestä tytöstä. Tyttöä ei haluttu antaa huonomaineiselle äidilleen, vaikka äidin tuomio vankilassa oli jo päättynyt. Tyttö mainittiin hoitokodista tehdyissä vuosikertomuksissa vielä kaksi vuotta tämän jälkeen eli hän vietti ainakin kolme vuotta hoitokodin asukkina. Tämän jälkeen tytöstä ei enää löytynyt mainintoja, joten hän oli joko palannut perheensä luo tai sitten hänelle oli löytynyt palveluspaikka vieraasta perheestä. Asyylistä lähti silloin tällöin lapsia erilaisiin palveluspaikkoihin, kuten esimerkiksi vuonna 1895 14-vuotias poika sai palveluspaikan tunnetun maalarimestarin luota

---

²²⁷ Saapuneet asiakirjat 4.5.1894; kansio E:2. TLKY:n KK:n arkisto. KA.

²²⁸ Ks. liite 1. Lapset Hämeenlinnan naisvankilassa.

²²⁹ Ks. esim. Saapuneet asiakirjat 23.3.1896, kansio E:3. TLKY:n KK:n arkisto. KA.

Hämeenlinnan kaupungissa. Myös vuonna 1897 kypsään ikään tullut tyttö oli saanut työpaikan piikana ja hän jätti hoitokodin.²³⁰ On mahdollista, että tämä tyttö oli huonomaineisen äidin tytär, jota oli jo pitkään pidetty hoitolaitoksen asukkaana, sillä juuri tähän vuoteen loppuivat asyylin vuosikertomusten merkinnät hänestä.

Lasten hoidosta asyyllissa huolehti hoitokodin johtajatar apunaan hoitokodissa työskentelevä palvelijatar. Vuosina 1894–1899 lasten asyylin johtajattarena toimi rouva Flora Dunckers. Häntä aiemmin hoitokodin johtajattarena toimi ainakin vuoden 1887 osoite- ja ilmoituskalenterin mukaan rouva I. Åkerman.²³¹ Vuonna 1899 rouva Dunckers kuitenkin toivoi sairautensa vuoksi eroa tehtävästään. Hänen paikalleen hoitokodin johtajattareksi haarayhdistys otti lehdessä julkaistuu työilmoitukseen hakeneen naimattoman neidin nimeltä Lissi Nyman. Nyman aloitti tehtävässään kesäkuun alusta vuonna 1899 ja jatkoi tehtävässään ainakin vuoteen 1903 saakka, jolta löytyi viimeinen haaraosaston keskuskomitealle lähettämä vuosikertomus. Johtajattaren tehtäviin kuului hoitokodin lasten hoidon lisäksi myös asyylin taloudesta huolehtiminen. Dunckersin ollessa johtajattarena hän järjesti myös tarvittavaa kouluopetusta sitä tarvitseville hoitokodin lapsille. Nymanin tullessa johtajattaren paikalle hoitokodissa olevien lasten kerrottiin joka vuosi olleen niin nuoria, että opetuksen antaminen heille ei tullut kysymykseen. Vuodesta 1894 vuoteen 1903 joka vuosi muutama hoitokodin lapsi kävi myös kaupungin kansakoulua ja mainitaan eräässä vuosikertomuksessa yhden vankila-asyylin tytön käyneen iltakouluakin.²³²

Kertomuksista kävi hyvin ilmi, mitä haarakomitea ajatteli johtajattarien hoitokodissa tekemästä työstä lasten kasvattamiseksi. Esimerkiksi vuoden 1897 kirjeessä keskuskomitealle rouva Flora Dunckers oli johtanut haarakomitean mielestä lasten hoitoa juuri niin kuin voi vain toivoa hoidettavan. Hänen suhtautumistaan lapsiin kuvailtiin muun muassa lempeäksi ja rakkaudentäyteiseksi, minkä vuoksi haarakomitea antoi jakamattoman tukensa johtajattaren tekemälle työlle. Myös tulevan johtajattaren Lissi Nymanin työ sai kiitosta ja haarakomitea

---

²³⁰ Saapuneet asiakirjat 29.10.1895, 23.3.1896 sekä 31.3.1898, kansio E:3. TLKY:n KK:n arkisto. KA.

²³¹ Osoite -ja ilmoituskalenteri v. 1887.

²³² Saapuneet asiakirjat 1894–1903, kansio E:2 ja E:3. TLKY:n KK:n arkisto. KA.

kuvasikin useaan otteeseen, kuinka neiti oli kiitettävällä huolenpidolla hoitanut lapsia ja asyylin taloutta.²³³

Lasten terveydentilasta hoitokodissa löytyi mainintoja vuosikertomuksista vuodesta 1894 lähtien. Yleisesti ottaen lasten terveydentilaa kuvattiin kertomuksissa tyydyttäväksi, mainittiinpa terveyden muodostuneen joinain vuosina jopa hyväksi tai erityisen hyväksi. Yhdeksi syyksi lasten hyvään terveyteen haarakomitean tekemien selostusten mukaan vaikutti edistävästi se, että useana kesänä koko hoitokoti muutti kesäkuukausiksi kaupungin läheisyydessä sijaitsevalle maatilalle. Vuosien 1902 ja 1903 kertomukset mainitsevat tämän maatilan sijainneen Hattulan pitäjässä Vanajaveden rannalla. Näyttäisi kuitenkin siltä, että aikaisemmatkin kesät vietettiin tällä samalla tilalla, vaikka aiemmat vuosikertomukset eivät tilan nimeä kerrokaan. Kirje vuodelta 1903 mainitsee asyylin viettäneen kesäkuukaudet, kuten viime vuosina on ollut tapana, maatilalla Hattulan pitäjässä.²³⁴

Epidemisiä sairauksia hoitokodissa ilmeni kertomusten mukaan vähän. Vain vuoden 1896 vuosikertomus mainitsi kevään aikana hoitokotiin ilmestyneen tulirokkotapauksen. Lapsista yksi sai tartunnan ja koska hänet heti eristettiin muista talon hoidokeista, ei epidemia ehtinyt levitä talon muihin asukkeihin. Annetun lääkehoidon jälkeen lapsi tervehtyi, eikä epidemialla näin ollen ollut vakavia seurauksia, sillä muiden laitokseen eristettyjen lasten terveydentilan kerrottiin olleen tuona vuonna hyvä.²³⁵ Hoitokodissa ilmenneet akuutit sairastapaukset vuosina 1899 ja 1901 hoidettiin lääninsairaalassa, jossa toimitettiin tarvittavat kirurgiset toimenpiteet. Hoitoa tarvinneille lapsille palkattiin myös omat erityiset hoitajat. Kertomukset mainitsivat myös ohimennen joitakin hoitokodissa esiintyneitä sairauksia, mutta tarkemmin niiden nimiä tai laatua ei tuotu esille. Kuolemantapauksia kyseisellä aikavälillä vuosina 1894–1903 tapahtui yksi vuonna 1895 ja tällöinkin lapsi oli kuollut hoitokodissa tapahtuneen onnettomuuden, ei sairauden vuoksi.²³⁶ Haarakomitean kertomuksista päätellen voidaan siis todeta lasten terveydentilan hoitokodissa olleen vuodesta 1894 aina 1900-luvun alkuvuosiin hyvä.

---

²³³ Saapuneet asiakirjat 1894–1903, kansiot E:2 ja E:3. TLKY:n KK:n arkisto. KA.

²³⁴ Saapuneet asiakirjat 24.3.1903, kansio E:3. TLKY:n KK:n arkisto. KA.

²³⁵ Saapuneet asiakirjat 7.4.1897, kansio E:3. TLKY:n KK:n arkisto. KA.

²³⁶ Saapuneet asiakirjat 1894–1903, kansiot E:2 ja E:3. TLKY:n KK:n arkisto. KA.

5.2.5 Taistelu asyylin olemassaolosta

Lasten asyylin olemassaolon tarpeellisuus mainittiin Hämeen läänin haarakomitean keskuskomitealle lähettämässä kirjeissä useasti. Esimerkiksi vuonna 1888 haarakomitean nauttima 3000 markan määräraha vangittujen henkilöiden lasten turvakotia varten koettiin hyvin tarpeelliseksi, sillä komitean mukaan tämän hoitokodin asukit muodostivat sellaisen turvattomien lasten kategorian, joka enemmän kuin mikään muu ryhmä vaati *"hoitoa pahantapaisuutta vastaan"*. Myös seuraavana vuonna haarakomitea puolusti lasten asyylin olemassaoloa. Koska hoitokoti oli kaupungissa, missä sijaitsi maan ainoa kuritus- ja työvankila naisille, oli lasten vastaanottokodin ylläpito Hämeenlinnassa mitä suurimmassa määrin aiheellista sekä hyödyllistä. Minkään muun menettelyn ei katsottu olevan sopiva tai tarpeellinen. Tarpeellisuutta perusteltiin myös sillä, että hoitokodin lähes kymmenvuotisen olemassaolonsa aikana, se ei ollut koskaan hylännyt turvapaikkaa tarvitsevaa lasta.²³⁷

1890-luvun lopulla nousi esille kysymys Turvattomien lasten kasvatusyhdistyksen ylläpitämisen tarkoituksenmukaisuudesta. Tilanteeseen puuttui määrätietoisesti vuonna 1899 kenraalikuvernööri Nikolai Bobrikov, joka pyysi lääninkomiteoilta lausuntoja yhdistyksen toiminnan uudelleenjärjestämisestä.²³⁸ Myös Hämeen läänin haarakomitea teki selvityksen oman toimintansa järjestämisestä. Selvitys noudatteli muiden lääninkomiteoiden yksiselitteistä kantaa; Turvattomien lasten kasvatusyhdistys oli tarpeellinen. Hämeenlinnan haarakomitean antaman vastauksen mukaan muutoksia tämän haarakonttorin toiminta-alaan ei pitäisi edes harkita. Pelkästään naisvankien lasten hoitoon keskittynyt asyyli oli haaraosaston mukaan niin kauan tarpeellinen kuin Hämeen linnaa tultaisiin käyttämään naisvankilana. Lasten asyyli oli haaraosaston mielestä turvapaikka naisten mukanaan tuomille tai vankilassa syntyneille lapsille.²³⁹ Selvityksestä huolimatta Bobrikov määräsi toimitettavaksi tarkastukset kaikkiin yhdistyksen laitoksiin. Tarkastuksia seurannut kriittinen raportti lopetti Turvattomien lasten kasvatusyhdistyksen toiminnan vuonna 1905. Päätöksen mukaan osa laitoksista tuli lakkauttaa, kun taas joidenkin laitosten toiminta jatkui valtion alaisina.

---

²³⁷ Saapuneet asiakirjat 25.10.1888 ja 26.3.1889; kansio E:2. TLKY:n KK:n arkisto. KA.

²³⁸ Pulma 1987, 99.

²³⁹ Hämeen läänin haarakomitean selvitys keskuskomitealle 24.2.1902, kansio Hb:1. TLKY:n KK:n arkisto. KA

Hämeen läänissä toimiva lastenkoti vangittujen naisten lapsille tuli lakkauttaa 1.1.1905 mennessä.²⁴⁰

Hämeen läänin haarakomitea ei kuitenkaan vielä ollut valmis luopumaan ylläpitämästään naisvankien lasten turvakodista ja näin ollen joulukuun 12. päivänä vuonna 1904 se kirjoitti keskuskomitealle kirjeen, jossa pyydettiin mahdollisuutta jatkaa turvakodin toimintaa. Haarakomitea perusteli pyyntönsä sillä, että turvakodin ylläpito olisi erittäin tarpeellista niiden lasten kasvattamista varten, jotka seurasivat äitejään kuritushuoneeseen ja joita oli monesti vaikea sijoittaa muualle. Jos keskuskomitea ei katsoisi hoitokodin toiminnan jatkamista mahdolliseksi, haarakomitea ehdotti, että turvakoti saisi jatkaa seuraavan vuoden kesäkuun alkuun saakka, mihin asti vuokrahuoneistosta olisi joka tapauksessa suoritettava maksu. Kaiken lisäksi kyseiseksi vuodeksi myönnetystä määrärahasta olisi vielä jäljellä sen verran, että se riittäisi mainittuun päivään saakka. Vuoden 1905 maaliskuuhun mennessä ei keskuskomitealta ollut saapunut mitään vastausta haarakomitean kysymykseen, joten komitea lähetti uuden kirjeen, jossa edelleen ehdotettiin turvakodin toiminnan jatkamista 1.6.1905 asti. Kirjeessä myös ilmoitettiin, että vaikka keskuskomitealta ei oltu saatu vastausta kysymykseen, oli toimintaa Hämeen läänin lasten asyyliissa jatkettu.²⁴¹

Tämän jälkeen kirjeitä Hämeen läänin haaraosastolta Turvattomien lasten kasvatusyhdistyksen keskuskomitealle ei enää löytynyt, joten voidaan olettaa, että naisvankien lasten asyylin toiminta jatkui Hämeenlinnassa turvakodin vuokrasopimuksen päättymiseen saakka eli noin puoli vuotta turvakodille asetetun määräajan umpeutumisen jälkeen. Vuosi 1905 jäi siis viimeiseksi vuodeksi, jolloin Hämeenlinnan lasten asyyli vastaanotti naisvankilassa tuomiotaan kärsivien äitien lapsia. Vankilan vuosikertomuksen mukaan vuonna 1905 vankilasta lähetettiin vielä yksi lapsi Hämeenlinnan asyyliin.²⁴² Tämän jälkeen lasten sijoitukset vankilasta kohdistuivat heidän kotiseurakuntiinsa.

Miten lasten asyylin lopettaminen sitten näkyi lasten vankilasta sijoittamisessa? Toiminnassa olleessaan asyyliin sijoitettiin keskimäärin noin kolme (2,79) lasta vuosittain. Kun asyyli lopetti

---

²⁴⁰ Markkola 2002, 216; Pulma 1987, 99–100.

²⁴¹ Keskuskomitealle saapuneita asiapapereita 12.12.1904 ja 10.3.1905, kansio E:3. TLKY:n KK:n arkisto. KA.

²⁴² Naisvankilan vuosikertomus 1905, kansio Db:2. HKTvA. HMA.

toimintansa, sijoitettiin vankilasta edelleen kahdesta kolmeen lasta vuosittain omiin kotiseurakuntiinsa.²⁴³ Näin ollen asyylin lopettaminen ei juurikaan vähentänyt vankilasta sijoitettujen lasten määrää, sillä vankilasta sijoitettiin vuosina 1906–1926 lähes yhtä paljon lapsia, kuin asyylin toimintavuosinakin.

Vankila-asyyliin vuonna 1905 jääneiden lasten sijoittaminen täytyi hoitokodin lakkauttamisen jälkeen vielä hoitaa. Esimerkiksi murhasta tuomitun naimisissa olevan itsellisnaisen Hilman kahden vuoden ikäinen tytär Eva vietiin Hämeenlinnan lasten asyyliin vuoden 1904 syyskuussa. Äiti Hilma oli tuomittu elinkautiseen rangaistukseen, joten asyylin toiminnan loppuessa Evan oli jatkettava matkaansa ilman äitiään. Mielenkiintoista olisi selvittää pääsikö Eva kenties oman perheensä luokse Ikaalisiin vai jatkoiko hän sijoituskodista toiseen. Evalla oli vankilan nimikirjojen mukaan kaksi sisarusta, joten voisi olettaa, että seuraava koti olisi löytynyt sisarusten luota.²⁴⁴ Harmillista kuitenkin on, että Turvattomien lasten kasvatusyhdistyksen Hämeen läänin haarakomitealta ei ole jäänyt aineistoa, joista voisi selvittää asyyliin jääneiden lasten kohtalon. Tulevia jatkotutkimuksia ajatellen lasten tarkempien elämänkulkujen seuraaminen vaikuttaisi hyvin mielenkiintoiselta tutkimuskohteelta. Seuraavassa luvussa kuitenkin saadaan vilkaista yhden vankilalapsen tarinaa hieman tarkemmin.

5.3 " Yksi sadoista "

Itsellinen Wilhelmiina saapui Hämeenlinnan naisvankilaan 6.12.1887.²⁴⁵ 27-vuotias, irtolaisuudesta ja varkaudesta tuomittu nainen ei saapunut vankilaan yksin, vaan mukanaan hänellä oli kymmenen kuukauden ikäinen tyttövaiva Rauha. Samaisen vuoden helmikuussa syntynyt Rauha tuli täyttämään ensimmäisen ikävuotensa vankilan muurien sisäpuolella.²⁴⁶

Rauha eli vankilassa äitinsä kanssa aina vuoden 1889 huhtikuuhun saakka. Kun Rauha vappuaattona sijoitettiin yhdessä kahden muun vankilasta lähtevän lapsen kanssa Hämeenlinnan kaupungissa sijaitsevaan vankila-lasten asyyliin, hän oli reilun kahden vuoden ikäinen. Rauha siis

---

²⁴³ Ks. liite 1. Lapset Hämeenlinnan naisvankilassa.

²⁴⁴ Naisvankilan päiväkirja 19.9.1904, kansio Ab:4; naisvankilan nimikirja 1902, kansio Ba:5. HKTvA. HMA.

²⁴⁵ Naisvankilan päiväkirja 6.12.1887, kansio Ab:2. HKTvA. HMA.

²⁴⁶ Syntyneet ja kastetut, kortin nro 541. Hml kaupunkiseurakunta nro 141. HMA.

vietti vankilassa yhden vuoden ja neljä kuukautta. Vuosi 1889 oli lasten asyylissa vilkas. Tuona vuonna hoitokotiin kirjattiin yhteensä 23 lasta. Yksi näistä lapsista oli Rauha.²⁴⁷

Rauhan lähtiessä jäi hänen äitinsä Wilhelmiina vielä vankilaan suorittamaan tuomionsa loppuun. Äiti vapautui vankilasta 7.12.1889 seitsemän kuukautta Rauhan sijoittamisen jälkeen. Siitä, hakiko äiti Rauhan asyylista vapauduttuaan, ei ole löydettävissä tietoa, mutta ainakaan kovin kauaa äiti ja tytär eivät yhdessä saaneet olla, sillä jo kolmen kuukauden kuluttua vapautumisestaan äiti Wilhelmiina tuomittiin uudelleen vankilaan. Myös tällä kertaa syinä olivat irtolaisuus ja varkaus. Muurien sisäpuolella ollessaan Wilhelmiina synnytti Rauhalle pikkuveljen. Poikalapsi syntyi 5.9.1890, jolloin ikäeroa Rauhalle ja veljelle tuli vajaat kolme vuotta.²⁴⁸

Wilhelmiina ja vankilassa syntynyt, nyt puolivuotias poikavauva, vapautuivat 10.3.1891.²⁴⁹ Äidin tuomio oli kestänyt tällä kertaa vain vuoden. Se, missä Wilhelmiinan vanhempi tytär Rauha tällä aikaa oli, ei ole ollut käytetyistä aineistoista selvitettävissä. Saattoi olla, että hän jatkoi oloaan vankilalasten asyylissa. Hänet on voitu myös sijoittaa kunnan lastenkotiin tai väliaikaisesti johonkin perheeseen. Mitään varmaa ei kuitenkaan voida sanoa, sillä Hämeenlinnan kaupungin vaivaishoitojohtokunnan pöytäkirjat alkavat vasta vuodesta 1892. Vuodesta 1892 Rauhan tarinaan saadaan taas jatkoa, kun vaivaishoitojohtokunnan pöytäkirjoista löytyi syyskuun kohdalta merkintä, jossa äiti Wilhelmiina pyysi johtokunnalta apua kahdelle alaikäiselle lapselleen. Jo seuraavassa kuussa johtokunta ilmoitti toimittaneensa lapset lastenkotiin.²⁵⁰ Rauha oli tuolloin jo lähes viisivuotias ja pikkuveli juuri täyttänyt vuoden.

Kuten jo aikaisemmin on tullut mainituksi, kunnallinen vaivaishoito ja yksityinen rouvasseuran lastenkoti tekivät erimielisyyksistään huolimatta yhteistyötä huolehtiessaan kaupungin turvattomista lapsista. Niinpä 9.9.1892 lastenkoti, johon Rauha sijoitettiin oli Hämeenlinnan rouvasseuran ylläpitämä lastenkoti. Tämä vaati kunnalta tytön hoidosta maksettavaksi korvausta 10

---

²⁴⁷ Naisvankilan päiväkirja 30.4.1889, kansio Ab:2. HKTvA. HMA.

²⁴⁸ Naisvankilan päiväkirjat 7.12.1889; 5.9.1890, kansio Ab:2. HKTvA. HMA. Naisvankilan kirkonkirja 1890–1910 I Aa:1. HKTvsrkA. HMA

²⁴⁹ Naisvankilan päiväkirja 10.3.1891, kansio Ab:3. HKTvA. HMA.

²⁵⁰ Vaivaishoitojohtokunnan pöytäkirjat syys- ja lokakuu 1892, kansio Cb:2. HLA.HKA.

markkaa kuussa.²⁵¹ Näin ollen Rauhan seuraavaksi kodiksi muodostui rouvasseuran lastenkoti kaupungin keskustassa Kaivokadulla korttelissa XVII.²⁵²

Lastenkoti tuli olemaan Rauhan koti aina siihen asti, kunnes hän täytti 16 vuotta. Vappupäivänä vuonna 1903 Rauha jätti lastenkodin, oltuaan sen asukkaana lähes yksitoista vuotta.²⁵³ Rauha jatkoi lastenkodin asukkaana koko lapsuutensa ja nuoruutensa, koska useaan otteeseen vaivahoitojohtokunnan pöytäkirjat mainitsevat äiti Wilhelmiinan elävän laiskuudessa ja juoppoudessa ja saavan useita varoituksia irtolaisena pidettäväksi.²⁵⁴ Näin ollen Rauhan oli parempi jäädä lastenkotiin.

Päästyään lastenkodista Rauhan tarina loppui. Ainakin tämän tutkimuksen osalta. Aihe herätti kuitenkin kiinnostukseni niin suuresti, että jatkotutkimukset kyseisestä aiheesta tuntuvat jopa välttämättömiltä toteuttaa. Mitä Rauhalle tapahtui lastenkodin vuosien jälkeen? Pysyikö hän Hämeenlinnassa vai muuttiko kenties työn tai miehen perässä? Menikö hän naimisiin ja saiko omia lapsia? Muodostuiko Rauhan elämä erilaiseksi kuin hänen äitinsä elämä vai johtiko Rauhankin tie takaisin vankilaan? Ainakaan tytön elämän ensimmäiset vuodet ja vuosikymmenet eivät olleet helpoimmasta päästä. Aiheeseen liittyy paljon kiinnostavia kysymyksiä, joihin tämän tutkimuksen puitteissa ei ole mahdollista vastata. Jätänkin ne tulevaisuuden tutkimusten ratkaistaviksi.

---

²⁵¹ Lastenkodin päiväkirja II 9.9.1892, kansio A:1. HRSA. HMA.

²⁵² Salminen 2009, 18.

²⁵³ Lastenkodin päiväkirja II 1.5.1903, kansio A:1. HRSA. HMA.

²⁵⁴ Vaivahoitojohtokunnan pöytäkirjat 1895–1896, kansio Cb:2. HLA. HKA.

6 Päätelmät

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli saada selville, millaisiksi lasten asema ja olot muodostuivat Hämeenlinnan naisvankilassa sen toimintavuosien 1881–1926 välisenä aikana. Tutkimuksen pohjan muodostavat selonteot lasten lukumääristä, joiden selvittäminen on ollut välttämätöntä aiheen tutkimattomuuden vuoksi. Tämän jälkeen on voitu siirtyä tarkastelemaan lapsille varattuja tiloja linnassa sekä tapaa, jolla heidän hoitonsa oli vankilassa järjestetty. Tutkimuksessa kiinnitettiin huomiota myös vankiäitien oloihin ja asemaan vankilassa sekä äitien suhtautumiseen lasten vankilassaoloon. Lisäksi yhdeksi tutkimuskohteeksi muodostui lasten sijoittaminen vankilasta: mihin, miten ja milloin lapset vankilasta sijoitettiin. Vastaamalla näihin alakysymyksiin on pystytty hahmottamaan vuosisatojen vaihteessa äitejään vankeuteen seuranneiden lasten olot Hämeenlinnan naisvankilassa ja sieltä lähdettäessä.

Hämeenlinnan naisvankilassa oli vankien mukana tulleita lapsia heti sen perustamisvuodesta lähtien. Kuritushuone, joka oli tarkoitettu ainoastaan naisvangeille perustettiin vankeinhoitoa uudistaneiden filantrooppisten aatteiden vaikutuksesta Hämeen linnan yhteyteen vuonna 1881. Vankien eristämisajattelun kannatuksen voimistumisen vuoksi miehet sekä naiset ja lapset erotettiin omiin vankiloihinsa. Huomattavaa kuitenkin on, että naisia sijoitettiin edelleen myös maamme lääninvankiloihin ja myös heillä oli lapsia mukanaan. Näin ollen Hämeenlinnan naisvankila ei ollut ainoa vankila, jossa eli lapsia äitiensä mukana. Hämeenlinnassa lapset kuitenkin viettivät vankien rangaistusajan pituudesta johtuen huomattavasti kauemman aikaa, jolloin heidän vankilassaoloonsa oli kiinnitettävä huomiota eri tavalla kuin lääninvankiloissa olleisiin lapsiin.

Lapsiluku Hämeenlinnan naisvankilassa pysyi koko tarkasteluvälin ajan pienenä, jos sitä verrataan maamme muiden vankiloiden lapsimääriin. Korkeimmillaan Hämeenlinnaan naisvankilaan saapui äitiensä mukana yhden vuoden aikana 34 lasta, kun taas esimerkiksi Viipurin lääninvankilaan tuli parhaimmillaan yhden vuoden aikana 136 lasta. Merkille pantavaa kuitenkin on, että lasten liikkuvuus vankilaan ja sieltä pois oli huomattavasti vilkkaampaa lääninvankiloissa kuin naisvankilassa. Tämä johtui naisvankien tuomioiden pituudesta, jotka olivat lääninvankiloissa huomattavasti lyhyemmät kuin naisten kuritushuoneessa. Näin ollen lääninvankiloissa naisvankien mukana olleet lapset viettivät lyhyemmän aikaa kuin kuritushuoneeseen mukaan otetut lapset.

Korkeimmillaan lapsiluku Hämeenlinnan naisvankilassa ylsi 18 lapseen vuonna 1908. Jos tätä lukua verrataan sotavuosien suuriin lapsimääriin, jolloin vankilassa oli parhaimmillaan yhtä aikaa 45 lasta, oli vuosisatojen vaihteen lapsiluvut pieniä. Vaikka lapsimäärät eivät korkeisiin lukuihin tarkastelujakson aikana nousseetkaan, ilmeni 1800-luvun lopun naisvankilassa myös aika ajoin tilanahtautta. Varsinkin suurten vankilukujen vuosina 1890-luvulla, jolloin myös lapsiluku oli tarkasteltavaan ajanjaksoon suhteutettuna suuri, olivat 415-paikkaisen vankilan tilat ääriään myöten täynnä. Useimpina vuosina vankilan naisvankiluvut ja lapsiluvut näyttäisivät noudattelevan samoja kehityslinjoja. Kun vankeja oli paljon, myös lapsia oli vankilassa paljon. Poikkeuksia kuitenkin löytyi. Esimerkiksi vuosina 1900 ja 1908, jolloin lapsiluku oli vankilassa suurimmillaan, naisvankiluku oli vastaavasti laskusuunnassa.

Lapsille tarkoitetut tilat sijaitsivat vankilan vanhan linnan puolella, jossa oli varattuna vuosina 1890–1891 tehdyn selvityksen mukaan kaksi huonetta niille vangeille, joilla oli lapsi mukana. Vuoden 1899 jälkeen kävi ilmi, että tilojen määrä nousi jopa kolmeen. Tämä kuulostaisi uskottavalta, sillä juuri 1890-luvulla lapsilukujen ollessa suuria, tiloja tarvittiin luonnollisesti lisää. Aiemmissä tutkimuksissa on kirjoitettu lasten asuneen suuressa tilassa yhdessä äitiensä kanssa. Esimerkiksi Dahlin mukaan lapset elivät yhdessä suuressa salissa ja myös Nuppola mainitsee lasten asuneen eräässä vanhassa linnassa sijainneessa yhteishuoneessa. Näiden tutkimusten paino on kuitenkin ollut omaa tutkimustani myöhäisemmässä ajassa, joten tiedot 1800-luvun lopun lasten tiloista vankilassa ovat olleet niissä lyhyitä huomautuksia, eikä tilojen tarkempaan tutkimiseen ole keskitytty. Tässä tutkimuksessa käytettyjen lähteiden perusteella voidaan kuitenkin sanoa, että tiloja oli useampi kuin yksi. On silti huomioitava, että erilliset huoneet saattoivat olla yhdestä isommasta tilasta eristettyjä, sillä vankilan historian aikana on sen tiloihin puisia seiniä lisäämällä tai niitä poistamalla tehty vankilan käyttötarkoituksiin sopivia huoneita.

Lapsille varattujen huoneiden kunto ei ollut järin hyvä. Tilat, jotka sijaitsivat vankilan vanhan linnan puolella, olivat kolkkoja, kosteita, pimeitä ja ahtaita. Olihan kyseessä *iänikuinen* linna. Huomattavaa kuitenkin on, että lasten huoneet olivat tilavampia ja paremman ilmanlaadun omaavia kuin linnan muut makuuhuoneet. Huoneet, joissa lapset asuivat, olivat myös keskimääräistä lämpimämpiä. Kalustus huoneissa oli muutoin samanlainen kuin linnan muissa vankien makuutiloissa, mutta lasten huoneisiin oli lapsia varten sijoitettu kehoja.

Uudet tilat, joita lapsia varten rakennettiin 1890-luvun lopulla näyttäisivät lähteiden perusteella johtuneen ennemminkin linnan kolkoista oloista kuin tilanpuutteesta. Niin vankilan lääkäri kuin sen johtajakin huomioivat vankilan surkeat olosuhteet ja erityisesti lapset, jotka joutuivat asumaan näissä kylmissä ja pimeissä tiloissa. Kurjista olosuhteista huolimatta lasten terveydentila vankilassa oli lääkärin mukaan useimpina vuosina tyydyttävä tai jopa hyvä. Vankilan tilojen huonokuntoisuus ei siis näyttäisi suuresti vaikuttaneen lapsikuolleisuuteen. Useimmiten lasten kuolemat nimittäin liittyivät lapsen heikkoon yleiseen kuntoon tämän syntyessä, mikä johti muutamien viikkojen tai kuukausien päästä lapsen kuolemaan. Pienen lapsen kuolema oli kuitenkin vielä 1800-luvun lopulla osa jokapäiväistä elämää myös vapaudessa eläville. Näin ollen vaikka vankilan ahtaat, tunkkaiset ja pimeät huoneet olivat omiaan lisäämään sairastelua ja pitkittämään niiden kestoja, yleisesti ottaen vankilan terveydenhoito lasten osalta vaikuttaisi vuosisatojen vaihteessa tapahtuneiden korjaustöiden jälkeen olleen ajanoloihin suhteutettuna riittävää.

Lastenhoito vankilassa järjestettiin vankiäitien ja vankilan hoitajattarien yhteistyönä. Hoitajattaret, jotka muun muassa vankilan pastori päiväkirjassaan mainitsi, eivät kuitenkaan olleet varsinaisia lastenhoitoon erikoistuneita hoitajia, vaan nähtävästi vankien joukosta valittuja naisia tai vankilan vartijoita. Aiemmat tutkimukset mainitsevat lastenhoitoa valvoneiden hoitajattarien olleen vankilan sairaanhoitajia. Maamme vankiloihin palkattiin kuitenkin ensimmäiset sairaanhoitajat vasta 1910-luvulla ja siihen saakka vankilan lääkärin apuna toimineet hoitajattaret koostuivat linnan vangeista. Pastorin tekemät puhuttelut hoitajattarille kertoivat myös hyvin siitä, että kyseessä olleet sairaanhoitajatarvangit eivät toimineet omalla alallaan. Hoitajatarvankeja täytyi puhutella ja opastaa, jotta he tekisivät työnsä hyvin. Vasta vuonna 1923 vankilaan palkattiin erillinen lastenhoitoon perehtynyt vartija. Tämän jälkeen vuonna 1931 ja myöhemmin vuonna 1951 valmistuneet erilliset vain lapsille tarkoitetut tilat siirsivät vastuun lastenhoidosta äideiltä muille vangeille sekä vankilaan palkatuille lastenhoitajattarille.

Vankilan työnjakopäiväkirjojen mukaan kaikki vangit työskentelivät erilaisten töiden parissa. Tämä löytö tukee käsitystä siitä, että osalle vartija/vankihoitajattarista oli uskottu lastenhoidosta huolehtiminen muiden äitien työskennellessä. Myös kuva naisvangista ja lapsista vuodelta 1906 kertoo yhden henkilön hoitovastuusta. Kuvassa neljän lapsen keskellä istuva vanki saattoi hyvin huolehtia kaikista lapsista muiden äitien osallistuessa vankilan töihin. Lastenhoidon puuttuminen päiväkirjan töiden luettelosta kertoo kuitenkin, että kenenkään pääasiallinen työ ei ollut lastenhoito. Näin ollen lapsia hoidettiin muiden töiden ohella tai sitten vankilan "*kaikenlaisia töitä*" tekevien vankien työnkuvaan kuului lastenhoito. Vankiäitien päivärytmi muodostui siis hieman erilaiseksi kuin muiden vankien. Osan päivätoimiin saattoi kuulua osittaista lastenhoitoa ja ne äidit, jotka vielä imettivät pienokaisiaan, viettivät luonnollisesti suuremman osan päivästä lapsiensä kanssa. Myös kouluopetuksesta oli lastenhoidon vuoksi mahdollista jäädä pois.

Lain mukaan, kun lapsi täytti kaksi vuotta, hänet tuli sijoittaa pois vankilasta. Löytyi kuitenkin myös tapauksia, joissa äidit toivoivat sijoituksen tapahtuvan jo tätä aikaisemmin. Usein syynä oli huoli lapsen kasvamisesta vankilaympäristössä. Myös itsekäät ja mielenterveydelliset syyt nousivat esille käsiteltäessä äitien motiiveja lasten sijoittamisessa. Suurin osa lapsista sijoitettiin Hämeenlinnassa vuosina 1881–1905 toimineeseen lasten asyylisiin, joka oli tarkoitettu vangittujen äitien lapsille. Naisvankilasta sijoitettiin sinne lapsia lähes joka vuosi. Toiminnassa ollessaan asyylisi muodostui ehdottomasti tärkeimmäksi vankilalasten sijoituspaikaksi.

Lastenhoito ja lasten terveys hoitokodissa osoittautuivat hyviksi. Sairauksia oli vähän ja ne muutamat, jotka kertomuksista kävivät ilmi, hoidettiin asianmukaisesti joko hoitokodissa tai lääninsairaalan palveluja apuna käyttäen. Suurena terveyden edistäjänä nähtiin mahdollisuus maallamuuttoon kesäisin. Tämä seikka tuotiin vuosikertomuksissa lasten terveydentilaa käsiteltäessä useasti esille. Hoitokoti koettiin naisvankilan sijainnin vuoksi ehdottoman tarpeellisena, sillä ajan hengen mukaan hoitokodin asukit muodostivat sellaisen turvattomien lasten kategorian, joka enemmän kuin mikään muu ryhmä vaati "*hoitoa pahantapaisuutta vastaan*".

Hoitokodin hyvillä terveydellisillä oloilla saattoi olla suuri merkitys juuri siinä, että asyylisiin sen toimintakautena lähetettiin paljon vankilan lapsia. Koska asyylisissä lapsilla oli mahdollisuus parempiin fyysisiin elinolosuhteisiin, on luonnollista, että sijoittaminen hoitokotiin tuntui paremmalta vaihtoehdolta, kuin lapsen pitäminen vankilaympäristössä. Tämä saattoi olla yksi syy siihen, että vankiäidit halusivat sijoittaa lapsensa pois vankilasta ennen kahden vuoden ikää.

Äitejään vankilaan seuranneet lapset muodostuivat pysyväksi ilmiöksi vuosisatojen vaihteen vankeinhoidon piirissä. Vuosittain maamme vankiloihin seurasi vanhempiensa mukana merkittävä määrä lapsia, jotka elivät vankilassa, toiset muutamia päiviä, toiset jopa vuosia. Hämeenlinnan naisvankilassa lapsia oli äitiensä mukana jokaisena vankilan toimintavuotena. Miksi lapset sitten otettiin mukaan vankilaan? Eikö olisi ollut lapsen kannalta parempi jättää lapsi vankilan muurien ulkopuolelle? Suurimassa osassa tapauksista näin varmasti olikin. Äidin joutuessa vankilaan lapsi jäi useimmiten kotiin suvun hoidettavaksi. Kuitenkin Hämeenlinnan naisvankilaan saapui vuosittain keskimäärin yksitoista lasta. Näiden lasten kohdalla saattoi olla niin, ettei äidillä ollut muuta mahdollisuutta kuin ottaa lapsi mukaan vankilaan. Varsinkin, jos lapsi oli seurausta epäsovivasta suhteesta, olivat vaihtoehdot kovin vähäisiä. Toisaalta pieniä imeväisikäisiä lapsia ei myöskään haluttu erottaa äideistään, sillä äidin ja pienen lapsen välistä suhdetta pidettiin niin tärkeänä, ettei sitä tohdittu lähteä rikkomaan. Näin ollen ajateltiin, että lapsen oli parempi olla äitinsä kanssa, vaikkakin sitten vankilaympäristössä. Myös taloudelliset syyt saattoivat vaikuttaa lapsen mukaanottoon. Vankilassa lapselle tarjottiin säännölliset ateriat kruunun kustannuksella, kun taas ulkomaailmassa jokapäiväisen ruoan hankinta saattoi olla hankalampaa. Se otettiin lapsi vankilaan mukaan sen vuoksi, että lapsi toisi vankiäidille muita vankeja lievemmän kohtelun, ei ole ollut selvitetävissä. Tämä on kuitenkin voinut olla yksi mahdollinen vaihtoehto lapsen mukanaoloon, josta myös vankilahenkilökunta pitämässään kokouksissa keskusteli. Kuitenkin jo tuolloin vankila-alan ammattilaiset korostivat, että syy lapsen vankilassa oloon oli äidin ja lapsen välisen siteen säilyttäminen, ei rangaistuksesta lievemmin selviytyminen.

Tällä tutkimuksella on pystytty tarkentamaan, millaisissa tiloissa naisvankilan lapset elivät ja miten heidän hoitonsa vankilassa oli järjestetty. Tutkimus osoittaa, että lasten hyvinvointiin kiinnitettiin huomiota ja heidät otettiin huomioon Hämeenlinnassa monin eri tavoin. Ensinnäkin huoneet, joissa lapset vanhan linnan puolella asuivat, olivat väljemmin asuttuja ja paremmin lämmitettyjä kuin muut linnan yhteishuoneet. Linnassa tehdyt korjaustyöt kertovat myös siitä, että lapsille pyrittiin järjestämään enemmän tilaa ja parempia oloja, kuin mitä linnaympäristö tarjosi. Toiseksi lasten hoitamiseen vankilassa osallistui äitien lisäksi nähtävästi ajoittain myös vankilan vartijoita ja vankeja, jolloin lasten hoitaminen ei jäänyt ainoastaan vankiäitien harteille. Kolmanneksi vankilalasten huomiointi ei rajoittunut vain vankilassaoloaikaan, vaan myös sen jälkeen heistä pyrittiin huolehtimaan. Tästä kertoo vankilalapsia varten vuonna 1881 perustettu erityinen lasten asyylä. Tämän hoitokodin tarkoituksena oli huolehtia niistä vankiäitien lapsista, joiden katsottiin olevan tarpeeksi vanhoja, jotta heidät voitiin erottaa äideistään. Tässä tutkimuksessa kiinnitetään

ensimmäisen kerran huomiota juuri näihin asyylisiin sijoitettuihin lapsiin. Tämä tutkielma siis tuo esille yhden aiemmin vaille tutkimusta jääneen turvattomien lasten hoitoon keskittyneen hyväntekeväisyyslaitoksen.

Vankilassa olleisiin lapsiin siis kiinnitettiin huomiota niin heidän vankilassaoloaikanaan kuin heidän sieltä lähtiessään. Kuitenkin on muistettava, että tuohon aikaan lapsen yhteiskunnalliseen asemaan oltiin vasta puuttumassa eikä esimerkiksi lasten oikeudet olleet vielä tuolloin päätettävien asioiden keskiössä. Vasta lähes neljäkymmenen vuoden valmistelun jälkeen ensimmäinen lastensuojelulaki astui voimaan Suomessa vuonna 1936. Tätä ennen lapsia koskevat asiat olivat osa muuta lainsäädäntöä. Yhteisten oikeudellisten sääntöjen puuttuessa lasten huomiointi vankilassa oli yhtä epäjärjestäytyntä kuin lasten olojen organisointi vapaudessa. Mitään tiettyä toimintatapaa ei ollut ja kuten johdannossa kävi ilmi, on yhdenmukaisten vankilalapsia koskevien toimintajärjestelyjen puute leimannut vankilalasten oloja aina näihin päiviin saakka.

Koska lasten oloihin ja asemaan on kiinnitetty tarkemmin huomiota vasta ensimmäisen maailmansodan jälkeen, on myös lapsia koskevien arkistotietojen löytyminen ollut hankalaa. Tietoja on etsittävä useista arkistolähteistä, eikä varsinaista vankilalapsia käsittelevää aineistoa ole olemassa. Tämä systemaattinen tietojen tallentamisen puute jättää monet mielenkiintoiset lasten toimintajärjestelyjä koskevat seikat vielä tässä vaiheessa arvailujen varaan. Tämä kuitenkin luo myös mahdollisuuksia jatkotutkimuksille. Mielenkiintoista olisi paneutua tarkemmin esimerkiksi muutaman lapsen elämäntarinoihin ja seurata niistä nuorena koetun vankilaelämän vaikutuksia myöhemmässä elämässä, sillä myös näistä yhteiskunnan pienistä jäsenistä on jäänyt *"jälkiä"*, jotka ovat vain pitkään jääneet vaille huomiota. Tämä tutkimus on tuonut esille vankilalasten äänet. Ne ovat olleet löydettävissä, vaikkakin niiden varsinaista tallentamista ei ole pidetty säilyttämisen arvoisena.

Lähteet

Arkistolähteet

Hämeenlinnan maakunta-arkisto (HMA)

Hämeenlinnan kuritushuone ja työvankilan arkisto (HKTvA):

- Vuosikertomukset 1884–1926, kansiot Db:1-3.
- Päiväkirjat 1884–1896; 1902–1904; 1908-1914; 1917-1918 sekä 1922–1926, kansiot Ab: 1–14.
- Saarnaajan päiväkirja 1897–1901, kansio Ad:1.
- Johtokunnan pöytäkirjat 1923, kansio Ca: 5.
- Työnjakopäiväkirja 1919-1921, kansio Ad: 2.
- Kuritushuonevankien henkilöaktit 1899-1909, kansiot Fa:1–17.

Hämeenlinnan kuritushuone- ja työvankilan seurakunnan arkisto (HKTvsrkA):

- Rangaistus- ja työvankilan kirkonkirja I 1890–1910, kansio Aa:1.

Hämeenlinnan rouvasseuran arkisto (HRSA)

- Lastenkodin päiväkirja II 1895–1913, kansio A:1.

Hämeenlinnan kaupunkiseurakunta nro 141:

- Syntyneet ja kastetut, kortin nro 541.

Hämeenlinnan kaupungin arkisto (HKA)

Holhouslautakunnan arkisto (HLA)

- Vaivaishoitojohtokunnan pöytäkirjat 1892–1896, kansio Cb:2.

Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo (HKHM)

Valokuva-arkiston kokoelmat

- Hämeenlinnan kuritushuone; lapset 1906. B124:29/XV:2.

Kansallisarkisto (KA)

- Turvattomien lasten kasvatusyhdistyksen keskuskomitean arkisto (TLKY)
- Keskuskomitean pöytäkirjat 1870–1904, kansio C:1.
- Saapuneet asiakirjat 1870–1903, kansiot E: 1-3.
- Muistioita, lausuntoja ym. yhdistyksen toimintaa valaisevia asiakirjoja v. 1868–1904, kansioHb:1.

Painetut lähteet

Hämeenlinnan osoite- ja ilmoituskalenteri vuodelta 1887.

[http://kirjasto.hameenlinna.fi/kirjasto/lydia/pdf/73_hmln_osoite_ja_ilmoituskalenteri_1887.pdf].

Luettu 3.12.2010.

Järjestyssääntöjä wangeille Hämeenlinnan kuritushuoneessa. Annettu 15.11.1877. Hämeenlinna 1877.

Keisarillisen Majesteetin armollinen Ohjesääntö Kruunun kehruhuoneelle Lappeenrannassa 20.2.1823.

Keisarillisen Majesteetin armollinen Ohjesääntö kuritushuoneille Suomenmaassa 12.4.1886. Suomen suuriruhtinaanmaan asetus-kokous 1886, nro 12.

Keisarillisen Majesteetin armollinen Ohjesääntö läänin-vankihuoneille 14.1.1891. Suomen suuriruhtinaanmaan asetus-kokoelma 1891, nro 2.

Nybergh, Vihtori 1896: "Kan antalet barn, som åtfölja sina mödrar till fängelserna, bringas att nedgå?". *Suomen Vankeinhoitomiesten yhdistyksen muistoonpanoja* (SVYM) VII 1896, 393–394.

Nybergh, Vihtori 1897: "Kan antalet barn, som åtfölja sina mödrar till fängelserna, bringas att nedgå?". *Suomen Vankeinhoitomiesten yhdistyksen muistoonpanoja* (SVYM) X 1897, 90–91.

Palmberg, Albert 1892: Undersökning angående de sanitära förhållandena inom Straff-och Arbetsfängelset i Tavastehus. *Finska Läkäresällskapets handlingar* 1892, band 34, N:o 7.

Panelius, Emil. "Per aspera ad astra eli erään naisvangin elämäntarina". *Vankeinhoito* 1/1920, 13–14.

"Sjunde internationella penitentiär-kongressen i Buda- Pesth. Fjärde sektionen. Åtgärder för barn och minderåriga." *Suomen Vankeinhoitomiesten yhdistyksen muistoonpanoja* (SVYM) XXII 1905, 92–97.

Suomen Virallinen Tilasto. XII Vankeinhoito. Suomen vankeinhoitohallituksen kertomukset 1882–1927, nrot 1-46.

"Uutisia vankeinhoitoalalta". *Vankeinhoito* 8/1923, 133.

Tutkimuskirjallisuus

Aho, Timo 1981. *Vankiluvun kehitykseen vuosina 1881–1978 vaikuttaneista tekijöistä*. Teoksessa Suominen (toim.) *Suomen vankeinhoidon historiaa, osa1. Katsauksia vankeinhoidon kehitykseen*. Valtion painatuskeskus/Arvi A. Karisto Oy, Helsinki, s. 231–266.

Aho, Timo & Karsikas, Vuokko 1980. *Vankien taustaan ja vankilukuun liittyviä tilastoja 1881–1978*. Vankeinhoidon historiaprojektin julkaisu n:o 3, Helsinki.

Ahto, Sampo 1973. *Hämeen linnan vaiheet*. Teoksessa Palokangas (toim.) *Hämeen linna*. Sotasokeat, Mikkeli, s. 47–94.

Ailio, Julius 1901. *Hämeen linna, sen vaiheet ja sen rakennukset*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainon osakeyhtiö, Helsinki.

Anttila, Inkeri 1954. *Vankeinhoidon perusteet*. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

Böök, Einar 1948. *Suomen huolto-oikeus*. Werner Söderström Oy, Riihimäki.

Dahl, Matti 1960. *Huomioita Hämeenlinnan naisvankilassa v.1931–57 synnyttäneistä äideistä ja siellä hoidetuista lapsista*. Duodecim lääketieteen aikakauskirja 1/1960, 87–92.

Elomaa, Hanna 2001. *Mikrohistoria johtolankojen jäljillä*. Teoksessa Immonen & Leskelä (toim.) *Kulttuurihistoria. Johdatus tutkimukseen*. Tietolipas 175, SKS, Helsinki, s. 59–74.

Enroos, Rosi 2008. *Vankila lapsuudessa–lapset vankilassa. Tutkimus lapsista, joiden elämää äidin vankeus värittää*. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos, pro gradu -tutkielma, Tampere.

Foucault, Michel 1980. *Tarkkailla ja rangaista*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.

Ginzburg, Carlo 1996. *Johtolankoja. Merkkejä tulkitsevan tietokäsityksen historia*. Teoksessa *Johtolankoja. Kirjoituksia mikrohistoriasta ja historiallisesta metodista*. Gaudeamus, Tampere, s.35–76.

Hagman, Tyko 1900. *Kunnallis-historiallinen kertomus Hämeenlinnan kaupungista*. Osakeyhtiö Hämäläisen kirjapaino, Hämeenlinna.

Hannula, Ilari 1981. *Vankeinhoitoon liittyvän lainsäädännön historiaa 1881–1975*. Teoksessa Suominen (toim.) *Suomen vankeinhoidon historiaa, osa1. Katsauksia vankeinhoidon kehitykseen*. Valtion painatuskeskus/Arvi A. Karisto Oy, Helsinki, s. 85–177.

Helenius, Armi 1989. *Naisvangit Suomessa 1800-luvulla – heidän rikoksensa ja sosiaalinen taustansa*. Suomen Historian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto, Helsinki.

Helsti, Hilikka 2000. *Kotisyntytysten aikaan*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 785, Helsinki.

Heywood, Colin 2001. *A History of Childhood*. Polity Press in association with Blackwell Publishers Ltd, Cambridge, UK.

Huhtala, Johanna 1984. *Kriminaalihuoltotyön vaiheita 1870–1975*. Vaho 100. Vankeinhoidon historiaprojektin julkaisu 12/1983. Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto, Helsinki

Hämäläinen, Juha 2007. *Lastensuojelun kehityslinjoja. Tutkimus Suomen lastensuojelun aatepohjasta ja oppihistoriasta*. Snellman-instituutti, Vaajakoski.

Immonen, Kari 1994. *Naisen elämä. Mistä on pienet tytöt tehty, mistä tyttöjen äidit*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.

Jaakkola, Jouko 1994. *Sosiaalisen kysymyksen yhteiskunta*. Teoksessa Jaakkola, Pulma, Satka & Urponen *Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisten sosiaalisen turvan historia*. Sosiaaliturvan keskusliitto, Helsinki, s. 71–161.

Jousimaa, Kaarina 1983. *Jokainen lapsi on pelastettava elämälle. Avioton äiti ja lapsi suomalaisessa yhteiskunnassa*. Ensi Kotien Liiton julkaisu 3, Helsinki.

Kallinen, Raija 1982. *Kasvatusta ja keskitystä. Vankeinhoitolaitos autonomian ajan jälkipuoliskolla*. Vankeinhoidon historiaprojektin julkaisu 10. Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto, Helsinki.

Knapas, Rainer 1973. *Hämeen linnan nykypäivää*. Teoksessa Palokangas, Haaranen, Tukiainen, Kilkki & Mustonen (toim.) *Hämeen linna*. Sotasokeat, Mikkeli, s. 95-103.

Koskimies, Y.S 1966. *Hämeenlinnan kaupungin historia 4 1875–1944*. Hämeenlinna.

Laitinen, Jouko 1998. *Vankien terveydenhuollon kehitys*. Teoksessa *Kalterimaisema; näköaloja vankilamuseon kävijälle*. Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo, Hämeenlinna, s. 95–103.

Leiniö, Terhi 2008. *Vankilassa elää joka vuosi muutama pikkulapsi*. Aamulehti 3.5.2008, s. 6.

Lujala, Elise 2007. *Lastantarhatyö, kansanopetuksen osa ja kotikasvatuksen tuki- toiminnan päämäärät ja toteuttaminen Pohjois- Suomessa 1800-luvun lopulta vuoteen 1938*. Kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen väitöskirja, Oulun yliopisto. [<http://herkules.oulu.fi/isbn9789514284892/isbn9789514284892.pdf>] luettu 3.12.2010.

Lång, K.J. 1981. ”Vankeinhoitolaitosta johtaa oikeusministeriö”. *Katsaus vankeinhoidon keskushallinnon muotoutumiseen*. Teoksessa Suominen (toim.) *Suomen vankeinhoidon historiaa, osa 1. Katsauksia vankeinhoidon kehitykseen*. Valtion painatuskeskus/Arvi A. Karisto Oy, Helsinki, s.9–35.

Markkanen, Kristiina 2009. *Brax: Lasten pito paljuselleissä Hämeenlinnassa loppuu 2010*. HelsinginSanomat 10.9.2009. [<http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/Brax+lasten+pito+paljuselleissä+loppuu+2010/11352492063381>.] Luettu 22.9.2010.

Markkola, Pirjo 2002. *Synti ja siveys. Naiset, uskonto ja sosiaalinen työ Suomessa 1860–1920*. SKS, Tampere.

Mustala, Hellin 1930. ”Vankien äiti”, piirteitä Elisabet Fryn elämästä ja työstä. Werner Söderström Oy, Porvoo.

Mustala, Paavo 1934. *Vankeinhoidon oppikirja*. Valtioneuvoston kirjapaino, Helsinki.

Nevalainen, Jouko 1960. *Suomen vankilat*. Helsingin keskusvankilan kirjapaino, Helsinki.

Nieminen, Ulla 1998. *Äiti ja vanki*. Teoksessa *Kalterimaisema; näköaloja vankilamuseon kävijälle*. Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo, Hämeenlinna, s. 75–80.

Nousiainen, Mervi 1990. *Salaisen teon julkinen pohdinta. Lastenmurhatarinat kulttuurisena puheena*. Teoksessa Nenola & Timonen (toim.) *Louhen Sanat. Kirjoituksia kansanperinteen naisista*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia, Helsinki, s.161–168.

Nuorteva, Jussi 1989. *Suomen vankeinhoidon historiaa, osa 2. Suomen vankeinhoidon matrikkeli 1881–1988*. Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto, Helsinki.

Nuppola, Helmi 1954. *Lapsen pitäminen vankilassa äitinsä mukana*. Tutkielma Yhteiskunnallisen Korkeakoulun vankeinhoitotutkintoa varten, Tampere.

Nygård, Toivo 1998. *Erilaisten historiaa. Marginaaliryhmät Suomessa 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa*. Atena Kustannus Oy, Jyväskylä.

Ollila, Anne 1994. *Perhe- ura vai vankila*. Teoksessa Immonen (toim.) *Naisen elämä. Mistä on pienet tytöt tehty, mistä tyttöjen äidit*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki, s. 263–347.

Palokangas, Haaranen, Tukiainen, Kilkki & Mustonen (toim.) 1973. *Hämeen linna*. Sotasokeat, Mikkeli.

Peltonen, Matti 1996. *Carlo Ginzburg ja mikrohistorian ajatus*. Teoksessa *Johtolankoja. Kirjoituksia mikrohistoriasta ja historiallisesta metodista*. Gaudeamus, Tampere, s.7–34.

Peltonen, Matti 1999. *Mikrohistoriasta*. Yliopistokustannus University Press Finland Ltd., Tampere.

Pohjola- Vilkuna, Kirsi 1995. *Lapsen murha – Avaamaton tarina*. Teoksessa Roiko-Jokela & Pitkänen (toim.) *Sisä-Suomen tuomiokirjat tutkimuslähteinä ja elämän kuvaajina*. Jyväskylän historiallinen yhdistys, Jyväskylä, s.113–133.

Pulma, Panu 1987. *Kerjuuluvasta perhekuntoutukseen*. Teoksessa Pulma & Turpeinen: *Suomen lastensuojelun historia*. Lastensuojelun Keskusliitto, Helsinki, s.7–266.

Pulma, Panu & Turpeinen, Oiva 1987. *Suomen lastensuojelun historia*. Lastensuojelun Keskusliitto, Helsinki.

Rantala, Anne 1989. *Alkeisopetus Hämeenlinnan naisvankilassa 1881–1921*. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, Tampere.

Rantala, Anne 1990. *Alkeisopetuksen järjestäminen Hämeenlinnan naisvankilassa vuosina 1881-1926*. Teoksessa *Linnassa ja sen liepeillä. Elämää Hämeen linnassa*. Karisto Oy, Hämeenlinna, s. 158–178.

Saarenheimo, Juhani 1984. *Kun toimeen tartuttiin. Hämeen historia vuoteen 1945*. Arvi A. Karisto Oy, Hämeenlinna.

Salminen, Satu-Ilona 2009. *Työtä ja kristinoppia köyhien lapsille herrasväen tapaan. Hämeenlinnan Rouvasseuran lastenkoti 1872–1931*. Historian aineopintojen tutkielma, Tampere.

Savolainen, Hanna 2000. *Tuomittu elämään. Poliittiset naisvangit Hämeenlinnan kuritushuone- ja keskusvankilayhteisössä 1924–1939*. Suomen historian pro gradu -tutkielma, Jyväskylä. [<https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/12138>]. Luettu 18.11.2008.

Setälä, Päivi 1994. *Tyttöjä ne on pienet pojatkin*. Teoksessa Immonen (toim.) *Naisen elämä. Mistä on pienet tytöt tehty, mistä tyttöjen äidit*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki, s.17–89.

Sillanpää, Saija 1998. *Vuoden 1890 jälkeen toimineet vankilat*. Teoksessa *Kalterimaisema; näköaloja vankilamuseon kävijälle*. Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo, Hämeenlinna, s. 23–33.

Sosiaali- ja terveystieteiden tiedote 119/2010. *Suomen vankiloitten ensimmäinen perheosasto avattiin Hämeenlinnassa, lähtökohtana lapsen etu.*

[<http://www.stm.fi/tiedotteet/tiedote/view/1490609>]. Luettu 14.12.2010.

Stenius, Birgitta 1973. *Tavastehus slott som fästning och fängelse. Byggnadsverksamheten under 1700-och 1800-talen.* Delegationen för Tavastehus slott, Hämeenlinna.

Ståhlberg, K.J. 1893 (1995). *Irtolaisuus Suomen lain mukaan.* Painatuskeskus Oy, Helsinki.

Suhonen, Riitta 1996. *Rikollisia naisia vai pahatapaisia tyttölapsia? Kuopion lääninvankilan naisvangit ja heidän rikoksensa vuosina 1890–1910.* Teoksessa *Laittomuuden laitatiellä. Rikos Suomessa 1500-luvulta nykypäivään.* Studia Historica Helsingiensis, Helsinki, s. 209–226.

Sulkunen, Irma 1987. *Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus.* Teoksessa Alapuro, Liikanen, Smeds & Stenius (toim.) *Kansa liikkeessä.* Kirjayhtymä, Helsinki, s.157–175.

Suominen, Elina (toim.) 1981. *Suomen vankeinhoidon historiaa, osa1. Katsauksia vankeinhoidon kehitykseen.* Valtion painatuskeskus/Arvi A. Karisto Oy, Helsinki.

Turpeinen, Oiva 1987. *Lastensuojelu ja väestönkehitys.* Teoksessa Pulma & Turpeinen: *Suomen lastensuojelun historia.* Lastensuojelun keskusliitto, Helsinki, s. 269–454.

Vallenius, Marita 2005. *Epätoivoisten äitien epätoivoinen elämä? Mikrohistoriallinen näkökulma lapsenmurhaajien elämäntilanteeseen 1900-luvun alun Varsinais-Suomessa.* Suomen historian pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto, Turku.

Virtanen, Veikko 1944. *Suomen vankeinhoito I 1808–1831.* SKS, Helsinki.

Vuornos, Maija 1971. *Lapsen asema Suomessa.* Werner Söderström Oy, Porvoo.

Muut lähteet

Cavén, Alfred 1888. *Rakennuspiirustuksia Hämeen linnasta*. Hämeen piirirakennustoimiston arkisto. Hämeenlinnan maakunta-arkisto. Piirustukset vastaanotettu sähköpostitse Juha Vitikaiselta 20.-21.6.2010.

Ekholm, Albert 1911. *Rakennuspiirustuksia Hämeen linnasta*. Hämeen piirirakennustoimiston arkisto. Hämeenlinnan maakunta-arkisto. Piirustukset vastaanotettu sähköpostitse Juha Vitikaiselta 4.7.2010.

Vitikainen, Juha 2011. *Vankilamelankoliaa ja terveystoimintaa. Vankien sairastaminen Hämeenlinnan vankiloissa 1871–1926*. Käsikirjoitus tekijän hallussa.

Litteet

Liite 1. Lapset Hämeenlinnan naisvankilassa.

Vuosi	Edelliseltä vuodelta jäljellä	Äitiensä mukana tulleet	Vankilassa syntyneet	Vankilassa kuolleet	Äitiensä mukana lähteneet	Sijoitetut a. asyyli Hml b. oma kotisrk c. oma perhe d. turvakodit	Seuraavalle vuodelle lapsia jäi
1881	-	?	?	?	?	?	11
1882	11	6	3	1	6	a.1 b.1 d.1	10
1883	10	5	6	-	9	a.2	11
1884	11	11	- (1) ²⁵⁵	1	7	a.3	11
1885	11	6	5	-	7	a.7	8
1886	8	4	4	3	3	a.3	7
1887	7	3	1	1	4	-	6
1888	6	4	6 (1)	1	5	a.2	8
1889	8	5	2 (1)	1	3	a.4 b.2 c.1	4
1890	4	6	4 (2)	-	2	a.- b.1 c.1	10
1891	10	2	2 (1)	1	5	a.3	5
1892	5	7	8	1	4	a.4	11
1893	11	12	1	-	7	a.4	13
1894	13	2	2	2	4	a.4 c.1	6
1895	6	4	3 (1)	-	4	a.3	6
1896	6	10	6 (1)	4	1	a.3	14
1897	14	2	9 (1)	1	7	a.5	12
1898	12	9	5	3	6	d.2	15
1899	15	9	9	1	12	a.3 c.1	16
1900	16	8	3	2	10	a.2	13

²⁵⁵ Kuolleena syntyneet tai ennen synnytystä menehtyneet on merkitty taulukkoon sulkuihin syntyneiden lasten jälkeen. Vuoteen 1913 asti näitä ei huomioitu vuosikertomusten yhteenlasketuissa lapsiluvuissa lainkaan, mutta vuosina 1913 ja 1914 synnytyksessä kuolleet laskettiin vankilassa kuolleisiin lapsiin.

Vuosi	Edelliseltä vuodelta jäljellä	Äitiensä mukana tulleet	Vankilassa syntyneet	Vankilassa kuolleet	Äitiensä mukana lähteneet	Sijoitetut	Seuraavalle vuodelle lapsia jäi
1901	13	4	3 (1)	2	5	a.4	9
1902	9	4	6	-	5	a.4	10
1903	10	9	6 (1)	-	8	a.3	14
1904	14	2	7	-	14	a.2	7
1905	7	4	7	2	4	a.1 b.2	9
1906	9	5	2	1	4	b.2	9
1907	9	9	9	3	3	b.3	18
1908	18	4	5 (1)	-	16	b.2 c.2 d.1	6
1909	6	11	6	1	3	b.2 c.2 d.1	14
1910	14	3	7	3	7	b.2	12
1911	12	7	6	-	11	b.3	11
1912	11	3	7	-	11	b.2	8
1913	8	5	12 (1)	-	11	b.1	12
1914	12	2	4 (1)	-	5	b.2	10
1915	10	5	3	-	7	b.4	7
1916	7	2	2	1	5	b.2	3
1917	3	4	1	1	3	-	4
1918	4	13	10 (2)	2	5	b.5	15
1919	15	16	8	3	21	b.4	11
1920	11	11	10	2	13	b.3	14
1921	14	21	13	4	24	b.4	16
1922	16	10	8 (1)	1	18	b.3 d.1	11
1923	11	6	3	-	10	b.1 d.2	7
1924	7	4	5	-	6	b.2	8
1925	8	4	8	-	12	b.1	7
1926	7	1	8	1	9	b.1 d.1	4

Lähde: Lähde: Naisvankilan vuosikertomukset 1884–1926, kansiot Db:1-3 sekä päiväkirjat 1881–1926, kansiot Ab:1-14. HKTvA. HMA.

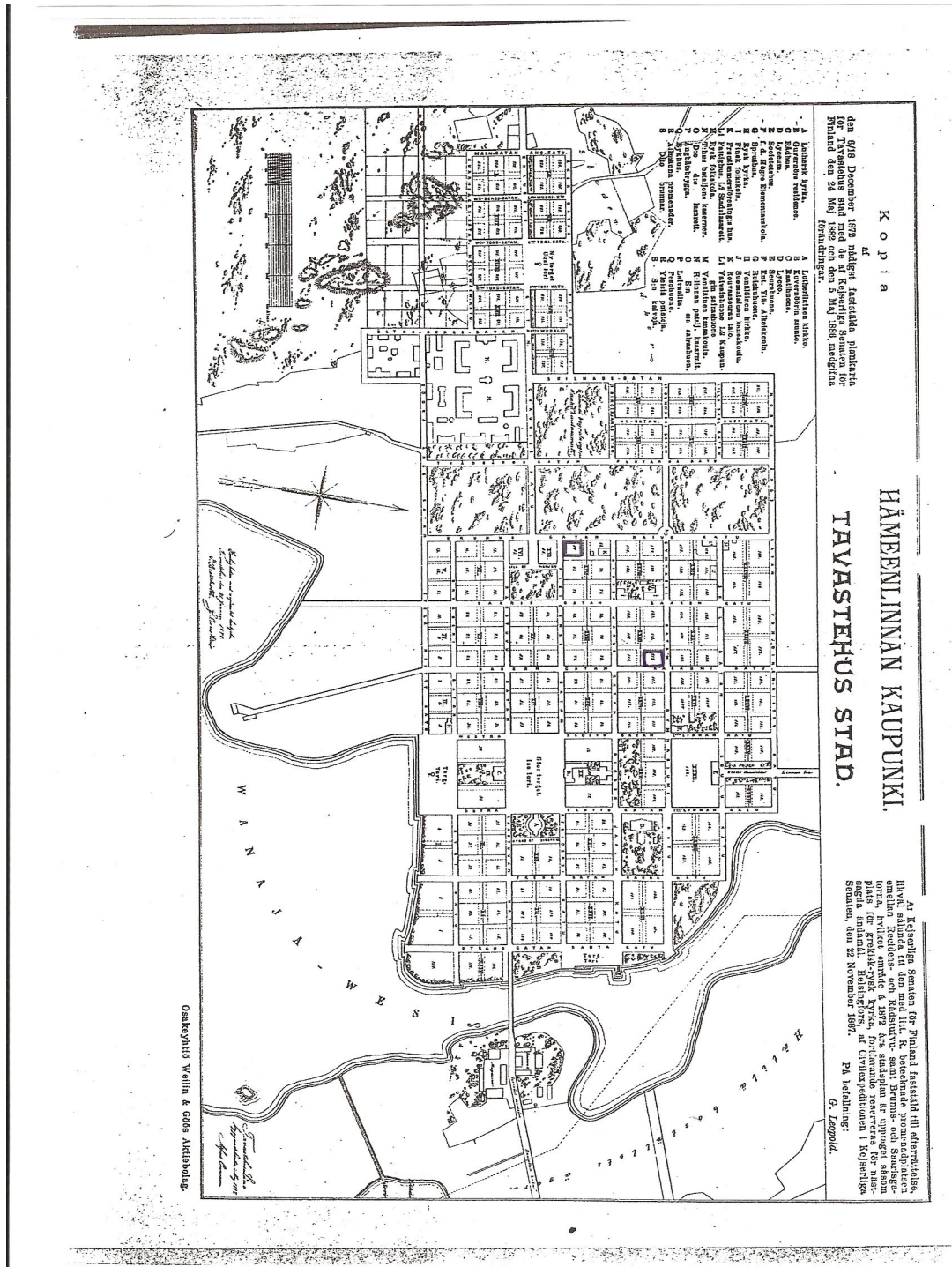
Liite 2. Naisvangit ja lapset maamme vankiloissa sekä Hämeenlinnan naisvankilassa vuosina 1883–1926. (Vuodet 1881–1882 puuttuvat taulukosta, koska vasta vuodesta 1883 lähtien vankeinhoitohallituksen kertomuksissa esitetään tarkat luvut äitejensä vankiloihin seuranneista lapsista.)

Vuosi	Naisvangit maamme vankiloissa vuoden alussa	Naisvangit Hämeenlinnassa vuosien alussa	Lapset maamme vankiloissa vuosien alussa	Lapset Hämeenlinnassa vuoden alussa	Vankiloihin vuoden kuluessa tulleet lapset	Hml tulleet lapset
1883	542	422	16	10	220	12
1884	428	294	23	11	231	10
1885	502	354	22	11	259	12
1886	539	370	28	8	264	8
1887	525	398	15	7	221	5
1888	544	414	20	6	210	11
1889	543	414	15	8	243	7
1890	554	418	15	4	260	10
1891	569	451	22	10	212	4
1892	531	410	12	5	337	15
1893	617	449	37	11	496	13
1894	630	409	26	13	293	5
1895	513	351	15	6	190	7
1896	617	405	18	6	206	16
1897	622	421	18	14	153	11
1898	623	394	24	12	165	14
1899	649	419	23	15	179	18
1900	593	411	22	16	157	11
1901	583	411	24	13	123	7
1902	587	375	22	9	155	10
1903	569	371	16	10	172	15
1904	517	351	25	14	198	9
1905	363	236	13	7	146	11
1906	431	258	22	9	133	16
1907	433	266	19	9	149	18
1908	505	342	28	18	168	9
1909	535	341	15	6	180	17
1910	525	350	24	14	167	10
1911	516	308	24	12	125	13
1912	506	326	21	11	145	10
1913	497	307	21	8	134	17
1914	470	298	18	12	181	6
1915	494	296	25	10	154	8
1916	445	257	18	7	115	4
1917	468	227	14	3	93	5
1918	383	162	9	4	133	23
1919	697	319	33	15	118	24
1920	731	409	19	11	101	21
1921	666	390	21	14	111	34
1922	536	354	29	16	61	18
1923	478	277	21	11	59	9
1924	553	220	16	7	47	9
1925	557	330	14	8	56	12
1926	738	459	10	7	70	9

Lähde: Suomen Virallinen Tilasto. XII Vankeinhoito. Suomen vankeinhoitohallituksen kertomukset 1882–1927, nrot 1-46.

Liite 3. Hämeenlinnan kaupungin kartta vuodelta 1872. Sisältää vuonna 1882 ja 1886 tehdyt muutokset. (Kuvassa on ympyröity sekä Residenssi- ja Kaivokadun kulman talo nro 67 sekä "Teräsvasaran tontti" nro 117 Kasarmi- ja Kymnaasikadun kulmassa.)

Lähde: Hagman, Tyko 1900. *Kunnallis-historiallinen kertomus Hämeenlinnan kaupungista*. Osakeyhtiö Hämäläisen kirjapaino, Hämeenlinna. Liite 2. Kaupungin kartta vuodelta 1872.

Liite 4. Vapausrangaistuslajit vuosisatojen vaihteen vankeinhoidossa.

Vapausrangaistukset

- 1) Kuritushuonerangaistus
- 2) Vankeusrangaistus
- 3) Vankeus vedellä ja leivällä

1) Kuritushuonerangaistus

Tavallista vankeutta ankarampi rangaistus, johon sisältyi vangin pitäminen ahkerassa työssä sekä hänen parantamisensa paitsi työllä, myös opetuksella ja tiukalla kurinpidolla. Progressiivisen eli edistysjärjestelmän mukaisesti kuritushuonevangi aloitti pakkoluokassa ja eteni oppiluokan kautta koeluokkaan. Tavalliseen vankeuteen tuomitut aloittivat useimmiten oppiluokasta. Koeluokkaan päässeellä vangilla oli eniten oikeuksia ja vapauksia. Vuoden 1894 rikoslain mukaan kuritushuonetta määrättiin lievimpänä rangaistuksena valtionrikoksista ja murhasta sekä ankarimpana rangaistuksena taposta, lapsenmurhasta, pahoinpitelystä ja varkaudesta, joista lievissä tapauksissa tuomittiin vankeutta. Kuritushuonerangaistuksen pituus minimissään oli kuusi kuukautta, maksimissaan elinkautinen. Vuoden 1887 rikoslain mukaan kuritushuonevangit saattoivat päästä ehdonalaiseen vapauteen kärsittyään 2/3 rangaistusajastaan. Lakia alettiin soveltaa käytäntöön varovasti vasta vuonna 1896.

2) Vankeusrangaistus

Vankeusrangaistus suoritettiin lääninvankilassa tai kihlakunnan vankilassa. (Huom. naisten kohdalla myös Hämeenlinnan naisvankilassa.) Sitä tuomittiin lievimpänä rangaistuksena niistä rikoksista, joista ankarimpana rangaistuksena oli kuritushuonerangaistus. Vankeusrangaistuksella voitiin korvata myös sakkoja. Vankeusvangin olot olivat kuritusvangin oloja lievemmat.

3) Vankeus vedellä ja leivällä

Kovennettu vankeus eli vesileipärangaistus. Vanki eli tietyn ajan vedellä ja leivällä. Vesileipävankeutta määrättiin esimerkiksi vankilasääntöjen rikkomisesta tai sakkojen asemasta. Vesileipävankeudesta luovuttiin vuonna 1895, mutta se tuli uudelleen voimaan 1930-luvulla.

